SON DÖNEM OSMANLI PADİŞAH EŞLERİ

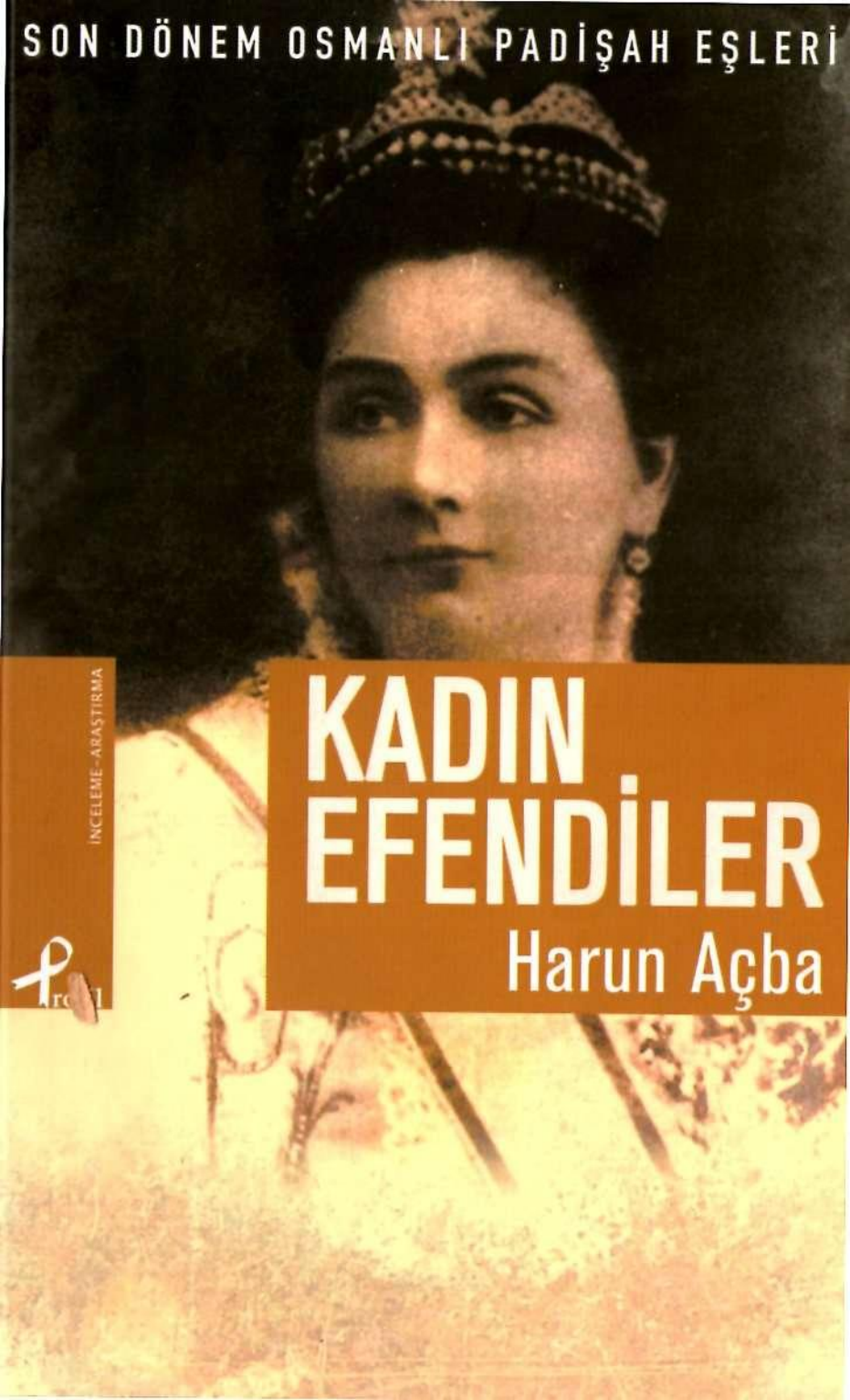

KADIN EFENDİLER

Harun Açba

İNCELEME-ARAŞTIRMA

Profil

N. Günhan Başaran

KADINEFENDİLER

{1839-1924}

KADINEFENDİLER
{1839-1924}

Harun Açba

PROFİL

© Harun Açba
© PROFİL YAYINCILIK

Yazar / Harun Açba
Eserin Adı / Kadınefendiler

Genel Koordinatör / Münir Üstün
Genel Yayın Yönetmeni / Cem Küçük
Redaksiyon / *Elif Avcı*
Kapak Tasarım / Yunus Karaaslan
İç Tasarım / Adem Şenel
Baskı-Cilt / Kitap Matbaası
Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San.
Sit. No.81/21 Topkapı -İstanbul Tel: 0212 567 48 84

1. BASKI KASIM 2007

978-975-996-109-1

PROFİL : 65
İNCELEME-ARAŞTIRMA : 07

PROFİL YAYINCILIK
Çatalçeşme Sk. Meriçli Apt. No: 52 K.3
Cağaloğlu - İSTANBUL
www.profilkitap.com / bilgi@profilkitap.com
Tel. 0212. 514 45 11 Faks. 0212. 514 45 12

Profil Yayıncılık Maviağaç Kültür Sanat Yayıncılık Tic.Ltd.Şti markasıdır.

© Bu kitabın Türkçe yayın hakları Harun Açba ve Profil Yayıncılık'a aittir. Yazarın ve yayıncının izni olmadan herhangi bir formda yayınlanamaz, kopyalanamaz ve çoğaltılamaz. Ancak kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1

Kafkasya Hanedanları / 9

Saray Protokolü / 13

Bölüm 2

Sultan I. Abdülmecid Han Ailesi / 17
(1839-1861)

Sultan Abdülaziz Han Ailesi / 81
(1861-1876)

Sultan V. Murad Han Ailesi / 96
(1876)

Sultan II. Abdülhamid Han Ailesi / 117
(1876-1909)

Sultan V. Mehmed Reşad Han Ailesi / 161
(1909-1918)

Sultan VI. Mehmed Vahideddin Han Ailesi / 180
(1918-1922)

Halife II. Abdülmecid Efendi Ailesi / 207
(1922-1924)

Bibliyografya / 217

Teşekkkürname / 218

Bu kitabı aileme ithaf ediyorum.

BÖLÜM 1

KAFKASYA HANEDANLARI

Osmanlı Sarayı'na alınan kızların (19. yy. özellikle) Çerkes olduğu biliniyor. Sultan Abdülmecid Han'a kadar tâbi kalınan köle, yani cariye ticareti üzerine kurulan Osmanlı haremi Abdülmecid Han'dan sonra değişikliğe uğramıştır. Zira padişah ilk Osmanlı hükümdarları gibi, hanedan kızları ile evlenmeye başlamıştı. Kendi statüsünde bulunan mevkii sahibi aileler ile akrabalık kurması belki Kafkasya'da Ruslara karşı bir nevi siper kurmaktı, belki de Çerkesleri Osmanlı'ya ebedi bağlamaktı.

Bu ailelerin unvanlarını bir asalet cetvelinde sıralamak mümkündür. Ancak Çerkesler arasında da çok farklılıklar bulunduğundan bu halkların tarihine bakmak gerekir. Fakat ben Kafkas tarihçisi olmadığımdan ancak Çerkes kavimleri arasındaki boy gruplarını anlatmaya çalışacağım.

Çerkesler kendilerini Adığe olarak tanımlarlar. Bilinen Şapsığ veyahut Kabardey gibi isimler Adığe'lerin boylarıdır. Adığe'ler arasında pek çok boy vardır. Bunlar zamanla ve coğrafî bakımdan kendilerine özgü birer grup haline gelmişlerdir. Ancak hepsi

de kendilerini evvela Adığe olarak tanımlarlar.

Adığe'lerin alt boyları şunlardır:

1. Kabardey
2. Şapsığ
3. Besleney
4. Bıjeduğ
5. Natuhay
6. Abzeh
7. Hatukay
8. Çemguy

Daha başka da boyları vardır, fakat benim bildiklerim bu kadardır.

Abazalar Çerkesler ile akraba olmakla beraber kendine özgü bir halktır. Abazaların dilleri ayrı olup, örf ve adetleri Çerkeslerinkine benzemektedir.

Ubuhlar ise kendilerini ayrı saymakla beraber Adığe'lerin bir alt boyu olarak kabul edilirler. Bunların kendilerine özgü bir dilleri vardı[1]. Büyük Çerkes sürgününde hepsi de Osmanlı Devleti'ne gelerek Anadolu'da, Balkanlar'da da iskan edilmişlerdir.

Çerkeslerde ve Abazalarda aristokratlık vardır. Hatta Abhazya'da bir Abaza Kralı dahi vardı. Feodal sistemleri Batı Feodal sistemine benzer tarafları da mevcuttu.

Çerkeslerdeki feodal sistem Abazalarınkinden farklıdır. Buna sebep ise yine devlet yapısından kaynaklanmaktadır. Abazalarda bir kral mevcut iken Çerkesler tek bir hanedan tarafından değil, aynı anda değişik prensler tarafından yönetilmekte idiler. Çerkeslerin boyları arasında pek çok prens ve asilzade aileleri mevcuttu

1 Ubuhca lisanı bugün Ölü Diller'dendir. Ubuhca'yı en son konuşan Tevfik Esenç Bey'di (1904-1992).

ve bunların kendilerine ait toprakları ve çiftçileri vardı. Yani bütün boyu bir prens yönetmiyordu. Her prensin kendine tâbi askerleri ve köleleri vardı. Bu prense tâbi olan insanlar da kendilerini o prensin adı ile tanımlarlardı. Böylece hangi prense bağlı oldukları anlaşılırdı.

Çerkeslerin Şapsığ, Abzeh ve Ubuh boylarında aristokratlık yoktur. Bu boylar asillerini savaşlarda yok etmişlerdi. Bazı ileri gelen aileleri olmakla beraber unvan sahipi değillerdi.

Abazaların bir kralı ve bu krala tâbi prensleri ve asilleri vardı. Abhazya Krallığı içinde pek çok prenslikler vardı. Bu prenslerin başı kral idi, fakat prensler kendi prensliklerinde istedikleri gibi hüküm sürebiliyorlardı.

Her Abaza prensinin kendine bağlı en az üç tane asilzade ailesi, pek çok çiftçileri ve köleleri vardı. Prense tâbi olan asillerin de kendilerine ait toprakları, çiftçileri ve köleleri vardı.

Çerkes Asalet Cetveli:

1. Pşı = Prens
2. Workışho = Büyük Asilzade
3. Work = Asilzade

Abaza Asalet Cetveli:

1. Aps-ha = Kral
2. Ah, Atavad = Prens
3. Aamısta-du = Büyük Asilzade
4. Aamısta = Asilzade

SARAY PROTOKOLÜ

Hükümdarın ailesi

Osmanlı saray protokolü çok karışık olmakla beraber ananevi bir teşkilata tâbi idi. Mabeyn ile harem protokolünü detaylı olarak anlatmak, yeni bir kitap yazmak demektir. Ben burada sadece haremin ünvan ve rütbe sıralamasını anlatmaya çalışacağım.

Kadınefendilik makamı, zannedildiği gibi padişahın hareminden bir gözde seçip ondan çocuğu olması üzerine tevcih edilen (makam verilen) bir ünvan değildi bilakis kadınefendilik, hükümdar ile evlenip ve ilk dört zevcesi arasında bulunan kadına verilirdi. Sıralanmaları ise çocuk sayısından değil, nikah tarihlerinden kaynaklanıyordu. Yani padişahın ilk eşi de Başkadınefendi ve ikinci eşi II. Kadınefendi idi.

Kadınefendi ünvanı, padişahın ilk dört zevcesine tevcih edilirdi. Dördüncü eşinden sonra, zevce sahibi olan hükümdarın bu hanımlarına İkbal ünvanı verilirdi. İkballere Hanımefendi denirdi. Beşinci eşi de bu yüzden Başikbal, yani Başhanımefendi idi.

Bazı istisnalar olsa da kadınefendilik dördüncü eşten sonraki zevceye verilmezdi. Bir iki hükümdar eşinde *V. Kadınefendilik* istisnası vardır, mesela Sultan II. Abdülhamid Han'ın Saliha Naciye adlı zevcesinde görüldüğü gibi. Ama bu istisnalardan hariç, saray genelde ananevisine tâbi kalmıştır.

Kadınefendilerden biri öldüğü zaman diğeri onun yerini alırdı. Mesela Başkadın öldüğü zaman II. Kadın, Başkadın olup geri kalan kadınlar da sıralamalarına göre bir rütbe terfi ederlerdi.

Bilindiği gibi padişah, her şeyden önce bir Türk hakanı, yani imparatoru idi. İstanbul'un fethinden sonra da Doğu Roma İmparatoru olarak kabul edilir, ancak padişahın birden fazla zevce sahibi olduğu için bu ünvanı eşlerine tevcih etmek çok zordur.

Tarihte bazı istisnalar olsa da padişah eşleri imparatoriçe değildir. Osmanlı Devleti'nin bir tek imparatoriçesi vardı ve o da Valide Sultan'dı. Bu sebeple Osmanlı'da bir Ana İmparatoriçesi mevcuttu.

Kadınefendiler kraliçe olarak sıfatlanırlar. İkballer ise prenses ünvanına hâizdirler.

Padişahın çocukları ise Osmanlı İmparatorluğu prens ve prensesleridirler. Şehzade eşleri de prenses ünvanını taşımakla beraber, bunların başını da veliaht eşleri oluşturmaktaydı.

Osmanlı Hanedan Protokol Cetveli:

1. Padişah = Türklerin Hakanı, Doğu Roma İmparatoru, Müslümanların Halifesi
2. Valide Sultan = Ana İmparatoriçe (Haremin başı)
3. Veliaht = İmparatorluk Veliahdı
4. Şehzadeler = İmparatorluk Prensi
5. Sultan = İmparatorluk Prensesi
6. Kadınefendiler = 4 adet Kraliçe (Valide Sultan hayatta değilse haremin başı BaşKadınefendidir)
7. Sultanzade = Prens (İmparatorluk Prensesinin oğlu)
8. Hanımsultan = Prenses (İmparatorluk Prensesinin kızı)
9. İkballer = 4 adet Prenses
10. Damad = Prens (İmparatorluk Prensesinin eşi)
11. Şehzade eşleri = Prenses (İmparatorluk Prensinin eşi)
12. Gözde ve Peyk = Padişahın 8. eşinden sonraki kadınlarına verilen isimdir.

Bunların hepsi padişah ailesine mensup olanlardır. Bunlardan sonra sıralanan Baş Hazinedar, Kahya Kadın veyahut Kalfa gibi ünvanlar haremde Osmanlı Hanedan'ına hizmet eden kadın hizmetçilerdir.

BÖLÜM 2

Sultan I. Abdülmecid Han Ailesi

Sultan Abdülmecid Han

Saltanatı: 1839-1861

Doğum: 25.4.1823 Beşiktaş Sarayı

Vefatı: 25.6.1861 Dolmabahçe Sarayı

Baba Adı: Sultan II. Mahmud Han

Anne Adı: Bezm-i alem Valide Sultan

Sultan Abdülmecid Han'ın zevceleri:

1. Servetseza BaşKadınefendi
2. Hoşyar II. Kadınefendi
3. Şevk-efza II. Kadınefendi
4. Tir-i Müjgan III. Kadınefendi
5. Verd-i Cenan III. Kadınefendi
6. Gül-cemal IV. Kadınefendi
7. Şayan IV. Kadınefendi
8. Gülistu IV. Kadınefendi
9. Perestu IV. Kadınefendi
10. Zerrin Melek II. Hanımefendi
11. Düzd-i Dil Başhanımefendi
12. Nesrin II. Hanımefendi
13. Ceylanyar II. Hanımefendi
14. Nükhet-seza Başhanımefendi
15. Navek-I Visal IV. Hanımefendi
16. Mehtab Kadınefendi
17. Nergizu IV. Hanımefendi
18. Nev-eser Başhanımefendi
19. Nalan-dil III. Hanımefendi
20. Şayeste IV. Hanımefendi
21. Serfiraz II. Hanımefendi
22. Bezmi Kadınefendi
23. Hüsn-i Cenan III. Hanım
24. Safderun IV. Hanım
25. Yıldız II. Hanım

Çocukları:

1. Mevhibe Sultan
2. Sultan V. Murad Han
3. Naime Sultan

4. Fatma Sultan
5. Behiye Sultan
6. Neyyire Sultan
7. Refia Sultan
8. Hatice Sultan
9. Sultan II. Abdülhamid Han
10. Aliye Sultan
11. Mehmed Ziyaeddin Efendi
12. Cemile Sultan
13. Sultan V. Mehmed Reşad Han
14. Münire Sultan
15. Samiye Sultan
16. Ahmed Efendi
17. Fatma Nazime Sultan
18. Sabiha Sultan
19. Mehmed Abid Efendi
20. Ahmed Kemaleddin Efendi
21. Atiyetullah Efendi
22. Mehmed Fuad Efendi
23. Behice Sultan
24. Mehmed Burhaneddin Efendi
25. Rukiye Sultan
26. Mukbile Sultan
27. Mehmed Vamık Efendi
28. Nizameddin Efendi
29. Bahaeddin Efendi
30. Ahmed Nureddin Efendi
31. Mehmed Rüşdü Efendi
32. Osman Safiyeddin Efendi
33. Seniha Sultan

34. Abdullah Efendi
35. Mehmed Abdüssamed Efendi
36. Bedia Sultan
37. Selim Süleyman Efendi
38. Zekiye Sultan
39. Fehime Sultan
40. Mediha Sultan
41. Sultan VI. Mehmed Vahideddin Han

Sultan I. Abdülmecid Han'ın Zevceleri:

Servet-seza BaşKadınefendi Hazretleri

Prenses Temruko

∞ 1837

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: ?

Soyadı: Temruko

Kökeni: Çerkes

Baba Adı: Mansur Bey

Anne Adı: ? Dadeşkeliani

Doğum: 1823 Maikop

Ölüm: 24 Eylül 1879 İstanbul

Servet-seza 1823 tarihinde Adığe'lerin başkenti olan Maikop'ta dünyaya geldi. Babası Temruko[2] Prensi Mansur Bey'di, annesi ise Gürcü hanedanlarından Dadeşkeliani'lere mensuptu.

Sultan Abdülmecid Han'ın annesi Bezm-i Alem Valide-Sultan Gürcü olmasından dolayı Dadeşkeliani ailesini iyi bilirdi. Daha oğlu tahta oturmadan Kafkasya'nın namlı aileleri ile akraba bağlarını kurmak istiyordu. Bu yüzden Servet-seza'yı Mansur Bey'den isteterek İstanbul'a getirtmeyi başardı. Temruko ailesi kararından vazgeçmesine fırsat bırakmak istemeyen Bezm-i Alem, Servet-seza'yı 1837 senesinde oğlu ile nikahlattı.

Ama Abdülmecid, asıl ilk eşi olan Hüsn-i Cenan'a deliler gibi aşık olduğundan ondan başkasını gözü görmüyordu. Belki de bu yüzden olacak, Servet-seza ile hiç çocuğu olmadı. Zaten beraberlikleri uzun sürmedi ve Abdülmecid tahta oturmasından dört ay önce tekrar evlendi.

Servet-seza kocasının üzerine kadın getirmesine hiç gücenmedi aksine onayladı ve saray hayatından geriye çekildi. Abdülmecid Servet-seza'ya itimad ediyordu. Bu yüzdendir ki diğer zevcesi Gül-cemal vefat edince bu eşinden olan çocukları Şehzade Reşad Efendi ile Fatma Sultan'ı, Servet-seza'ya evlatlık verdi. Servet-seza'da üvey çocuklarını iyi büyüttü.

Abdülmecid Han'ın vefatından sonra kendisine tahsis edilen Kabataş Sarayı'nda ikamet etmeye başladı ve orada 24 Eylül 1879 tarihinde vefat etti. Her ne kadar Sultan II. Abdülhamid Han tarafından zehirletilerek öldürüldüğü söyleniyorsa da, bu bir saray dedikodusudur. Sultan Selim Camii haziresinde medfundur.

2 Temruko Hanedanı'nın bir kısmı Ruslar tarafından Çerkassky olarak adlandırılmıştır.

Temruko Hanedan Şeceresi

Soyad Kanunundan sonra: Demir

1. Mansur Bey, *Maikop 179?, +185?; X Prenses Dadeşkeliani, *Svaneti 179?, +Maikop 18??

1.1. Andok Bey, *Maikop 1818, +İst. 1886; X Almashan Hn., *Kafkasya 1822, +İst. 1890

1.1.1. Hasan Bey, *Maikop 1844, İst. 1911; Prenses Hayriye Hn. Dudaruk, *Kafkasya 1846, +İst. 1903, Prens İbrahim Dudaruk kızı.

1.1.1.1. Mansur Bey, *İst. 1866, İst. 1928; 1.X Ayşe Eda-nur Hn., +İst. 1935, Saraylı Çerkes. 2.X Züleyha Hn., +İst. 1932, Seniha Sultan nedimesi.

1.1.1.1.1. Tahsin Bey, *İst. 1889, +İst. 1959; X Pakize Hn., +İst. 1945

1.1.1.1.1.1. Hasan Mansur Bey, *İst. 1910, +İst. 1994; X Ferhunde Hn., +İst. 1988

1.1.1.1.1.1.1. Hatice Billur Hn., *İst. 1934; X Vedat Polat, +1985

1.1.1.2. Meftune Naz-emsal Hn., *İst. 1869, +İst. 1920 (Saray'da vazifeli)

1.1.1.3. Hulk-i ser Hanım, +İst. 1904; X Çerkes İbrahim Paşa

1.1.2. Eladil Hn., *Maikop 1846, +İst. 1896 (Sarayda vazifeli)

1.1.3. İncifer Hn., *Maikop 1848, +İst. 1919 (Sarayda vazifeli)

1.2. Fatma Şemsfer Hn., *Maikop 1821, +İst. 1855 (Abdülmecid Han'ın Hazinedarı)

1.3. ***Servet-seza Başkf.***, *1.9.1823, +Kabataş / İst. 29.9.1879; X Çırağan Sarayı 1837, Sultan Abdülmecid Han, *İst. 25.4.1823, +İst. 25.6.1861

1.4. Süleyman Bey, *Maikop 16.3.1825, +Samsun 1896; 1.X 1843 Emine Hn., *Kafkasya 1828, +Samsun 1906. 2.X Hatice Mefharet Hn., *Kafkasya 1833, +Samsun 1917, Çerkes Hüsnü Bey kızı.

1.4.1. Fatma İnayet Hn., *Maikop 1845, +İst. 1923; X Hasan Bey

1.4.2. Fahriye Mebrure Hn., *Maikop 1847, +İst. 1910; X Celalbeyzade Ahmet Bey

1.4.3 İsmail Bey, *Maikop 1849, +Samsun 1913; X 1863, Zehra Hn., *1852, +İst. 1927, Davud Bey kızı.

1.4.3.1. Ahmet Süleyman Bey, *Samsun 1864, +İst. 1932; X 1889, Latife Hn., *1867, +1922, Tahsin Bey kızı.

1.4.3.1.1. Cemile Hn., *İst. 1891, +İst. 1960; X Mehmet Mercan, *İst. 1887, +İst. 1956

1.4.3.1.2. Şükrü Bey, *İst. 1895, +İst. 1975; X Fikriye Hn., *1898, +İst. 1987, Cafer Bey kızı.

1.4.3.1.2.1. Emine Latife Hn., *İst. 1925; X Ahmet Neşet Ergün, *İst. 1918, +İst. 1992

1.4.3.1.2.2. Zehra Binur Hn., *İst. 1928, +İst. 1989; X Kemal Tekoğlu, *Selanik 1919, +İst. 1997

1.4.3.1.2.3. Cemal Bey, *İst. 1931; 1.X Mihrimah Hn., +1966. 2.X Sevda Hn.

1.4.3.1.2.3.1. Jülide Hn., *İst. 1956; X Kamil Bostan

1.4.3.1.2.3.2. Güner Hn., *İst. 1958; X Furkan Cankut

1.4.3.1.2.3.3. Salih Bey, *İst. 1961; X Fanny Samson

1.4.3.2. Emine İnci Hn., *Samsun 1866, +İst. 1937; X Muhsinzade Tarık Bey

1.4.3.3. Ayşe Ganimet Hn., *Samsun 1869, İst. 1921; X Emin Paşa

Hoşyar II. Kadınefendi Hazretleri

Tuskia

∞ 1839

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: Tuskia

Kökeni: Gürcü

Baba Adı: Zurab Bey

Anne Adı: ?

Doğum: 1825 Zugdidi

Ölüm: 1849 İstanbul

Hoşyar Gürcü asilzadelerinden Zurab Bey Tuskia'nın kızıdır. Zugdidi'de 1825 senesinde dünyaya gelmiştir. Saraya yine Bezm-i Alem Valide Sultan tarafından alındığı tahmin ediliyor.

Abdülmecid Han ile nikahları 1839 yılında Topkapı Sarayı'nda gerçekleşmiştir. Düğünlerinden bir sene sonra da Hoşyar Abdülmecid Han'ın ilk çocuğu Mevhibe Sultan'ı dünyaya getirmiştir. Padişahın ilk çocuğunu dünyaya getirmekle itibar kazanmıştır. Servet-seza BaşKadınefendi ve padişahın asıl ilk zevcesi olan Hüsn-i Cenan Hanım ile daima iyi geçindiği söylenir. Mevhibe Sultan daha bebekken vefat etmiştir.

Bu acı olaydan sonra Hoşyar hakkında başka pek bir şey öğrenemiyor. Veremden ölmesi muhtemeldir, zira 25 yaşında 1849 yılında vefat etmiştir.

Mıhaliç'e bağlı Süle Çiftliği'nde bir çeşme yaptırmıştır.

Kız Kardeşi *Nobrah Han Tuskia*, padişahın üçüncü hazinedarı olmuştur. En son olarak Sultan II. Abdülhamid Han'ın sarayında bulunan Nobrah Han, daima herkes tarafından sevilen ve saygı gören bir şahsiyetti. Abdülhamid Han daha sonra babasının bu mevkii ve itibar sahibi hazinedarı ve baldızına 1888 senesinde bir konak satın alarak maaşına zam yapılmasını emretmişti. Nobrah Han Hanım, 1897 senesinde vefat etmiştir.

Tuskia ailesi şeceresi

Soyad kanunundan sonra: Tuzoğlu

1. Zurab Bey, *Zugdidi / Gür. 179?, +Zugdidi / Gür. 18??; X ?

1.1. Ahmet Bey, *Zugdidi / Gür. 181?, +İst. 18??; X Fatma Hn., +İst. 18??

1.1.1. Mehmet Bey, *Zugdidi / Gür. 184?, +İst. 1902; X Rabia Hn.

1.1.1.1. Emin Bey, *İst. 1865, İst. 1930; X Aliye Hn., +İst. 1943

1.1.1.1.1. Cemal Bey, *İst. 1890, +1976; X Nilüfer Hn., +İst. 1982

1.1.1.1.1.1. Tayyibe Hn., *İst. 1914, +İst. 1988; X Orhan Bey

1.1.1.1.1.2. Pervin Hn., *İst. 1917, +İst. 1995; X Rükneddin Bey

1.1.1.1.1.3. Emrullah Bey, *İst. 1920; X Naciye Hn., +İst. 1977

1.1.1.1.1.3.1. Firuze Hn., *İst. 1943; X Hasan Bey

1.1.1.2. Tevhide Hn., +İst. 1934; X Hüsnü Paşa

1.2. Nobrah Han Hn., *Zugdidi 1822, +İst. 1897 (Abdülmecid Han'ın 3. Hazinedarı)

1.3. Hoşyar Kf., bkz.

Şevk-efza Valide Sultan Hazretleri

Şevk-efza Zaurum

∞ 1 Ağustos 1839

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: Zaurum

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Mehmed Bey

Anne Adı: Cemile Hanım

Doğum: 12 Aralık 1820 Poti

Ölüm: 17 Eylül 1889 İstanbul

Sultan Abdülmecid Han'ın entrikacı eşlerinden biridir. Kösem Sultan'lık oynamak istemiş fakat muvaffak olamamıştır. Buna rağmen, başta oğlu Murad Han olmakla beraber, pek çok kişinin hayatını mahvetmeyi başarmıştır.

Şevk-efza'nın kökeni her saraylı hanım gibi Kafkasya'ya dayanmaktadır. Gürcistan'ın Abhazya sınırlarına yakın olan Poti sahil şehrinde 12 Aralık 1820 tarihinde dünyaya geldiği bilinmektedir. Babası Çerkes Mehmed Bey Zaurum'un[3], annesi Cemile Hanım ise Çerkeslerin Ubuh boyuna mensuptur[4]. Çok küçük yaşta saraya verilmiş ve Sultan II. Mahmud'un eşlerinden Nurtap Kadınefendi'nin dairesinde yetişmiştir. Kız kardeşi Laleru Hanımda[5] saraya verilmiştir.

Güzelliğinden dolayı olacak Abdülmecid Han padişah olduktan birkaç hafta sonra Şevk-efza ile 1 Ağustos 1839 tarihinde Topkapı Sarayı'nda evlenmiştir. Düğünden bir sene sonra Şehzade Murad Efendi'yi, 1842 yılında da Aliye Sultan'ı dünyaya getirmiştir. Fakat Aliye Sultan üç yaşında vefat etmiştir.

Sultan Abdülmecid Han, batılı krallara özendiğinden ve onlar gibi yaşamak istediğinden Dolmabahçe Sarayı'nı yaptırdığı bilinmektedir. Sadece Batılı krallar gibi yaşamakla yetinmeyip, Batıdaki kraliyet protokolünü de kendi hanedanına tatbik ettirmek istiyordu. Bu yüzden taht varisliğinin hanedanın en yaşlı mensubuna değil, padişahın yaşça en büyük oğluna bırakılmasını sağlamaya çalışmıştı. Fakat istediğini elde edemedi.

Şevk-efza ise bu düşünceyi benimsemiş ve padişahın en büyük oğlunun annesi olmasından dolayı bu protokolün uygulan-

3 Çerkes Mehmed Bey: Aslen Abaza'dır, ancak o dönemlerde hemen hemen bütün Kafkas halklarına Çerkes denildiğinden lakabı Çerkes Mehmed Bey olarak kalmıştır. Abazaların Zaurum ailesine mensuptur.

4 Mülkicihan Açba'nın anlattıklarından. Cemile Hanım'ın hangi aileden olduğu bilinmiyor.

5 Fatma Laleru Hanım (1822-1903): Mabeynde hizmet eden Ahmed Bey ile evlendi, iki çocuğu oldu. Torunu Ferhamet Hanım İstiklal Savaşı'nı destekleyenlerdendi.

masını arzu ediyordu. Sultan Abdülmecid Han'ın 1861 yılında vefat etmesinden sonra tahta oturan kayınbiraderi Abdülaziz Han'ı ise devirmeye çalışıp, 1876 yılındaki ayaklanmada büyük rol oynamıştır. Hatta Abdülaziz Han'ın katledilmesinde katkısı olmuştur.

Abdülaziz Han tahtını kaybettikten sonra Murad Efendi padişah ilan edildi. Şevk-efza da Valide Sultan oldu. Ama saltanatı uzun sürmedi, ancak 93 günlüğüne Valide Sultan kalabildi. Oğlunun akli dengesini kaybetmesinden sonra tahtını kaybetti ve Çırağan Sarayı'na hapsedildi.

Şevk-efza Çırağan Sarayı'nda, Ali Suavi Hadisesi[6] diye tarihe geçen ayaklanmaya sebep oldu ve bu yüzden, Sultan II. Abdülhamid Han tarafından, dış dünya ile irtibatı büsbütün kestirildi. Hayatının sonuna kadar da Çırağan Sarayı'nda hapis hayatı yaşadı. 17 Eylül 1889 tarihinde vefat etti. Yeni Camii haziresinde medfundur.

---

6 Ali Suavi (1839-1878): Gazeteci ve yazardı. 1839 senesinde İstanbul'un Cerrahpaşa semtinde dünyaya geldi. Babası Çankırı'nın Çay köyündendi. Davutpaşa Rüşdiyesi'nde ancak birkaç sene okudu ve okulu terk etti. Bir sene Bursa'da Muallimlik imtihanını kazanması üzerine Bursa Rüşdiyesi'nde muallim oldu. Daha sonra hacca gitti ve dönüşünde Sami Paşa'nın himayesiyle Filibe Rüşdiyesi'nde hoca olarak vazife yaptı. Sofya Ticaret Mahkeme reisliğinde de bulundu. 1867 senesinde İstanbul'a geçti ve burada Filip Efendi'nin Muhbir adlı gazetesinde yazılar yazmaya başladı. Yazıları yüzünden gazete kapatıldı ve kendisi Kastamonu'ya kaçtı. Kastamonu'nda iken Mustafa Fazıl Paşa'nın daveti üzerine Paris'e gitti. Paris'te arkadaşlarıyla yapılan bir toplantı sonucu Londra'ya giderek orada Muhbir Gazetesi'ni tekrar kurdu ve orada Mary adında bir İngiliz ile evlendi. Monarşiye ve Osmanlı'ya karşı olduğunu yeni yazılarında açıkça ifade ediyordu. Bu yüzden *Yeni Osmanlılar* ile arası açıldı. Sultan Abdülaziz Han'ın katledilmesinden sonra İstanbul'a geri döndü. Galatasaray Lisesi'nde müdür iken vazifesinden azledildi. Sultan II. Abdülhamid Han'ın yüzünden işini kaybettiği için, Abdülhamid'i tahttan indirmek isteyen kişiler ile gizli görüşerek, 20 Mayıs 1878 gecesi etrafında beş yüz veya altı yüz göçmeni toplayarak, Sabık-Sultan V. Murad'ın hapsedildiği Çırağan Sarayı'nı bastı ve Murad Han'ı dışarı çıkardı. Bu esnada *Yedi Sekiz Hasan Paşa'nın* başına indirdiği bir sopa darbesiyle yere düşüp canından oldu. Yıldız Sarayı yakınlarında bir yere gömüldü. Eşi Mary aynı gece Ali Suavi'nin bütün mektuplarını yakarak Londra'ya kaçtı.

Zaurum ailesi şeceresi

1. Mehmet Bey X Cemile Hn.

1.1. Şevk-efza Valide Sultan

1.2. Laleru Hn., *Poti / Gür. 1822, +İst. 1903; X Ahmet Bey

1.2.1. Cemaleddin Bey, +1924; X Hikmet Hn.

1.2.1.1.Hilmi Bey; X Nihal Hn.

1.2.1.1.1.Fikri Bey

1.2.1.1.2.Necla Hn.

1.2.1.1.3.Vecide Hn.

1.2.2. Zarife Hn., +1935; X Nureddin Bey

1.2.2.1. Ferhamet Hn., +İst. 1966; Necdet Tok

1.2.2.1.1. Kamile Hn., *İst. 1915

Tir-i Müjgan III. Kadınefendi Hazretleri

∞ 1840

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: ?

Kökeni: Şapsığ

Baba Adı: Bekhan Bey

Anne Adı: Almas Hanım

Doğum: 1822 Kuzey Kafkasya

Ölüm: 3 Ekim 1852 İstanbul

Sultan II. Abdülhamid Han'ın annesi olmasından dolayı Tir-i Müjgan Kadınefendi, oğlunun düşmanları tarafından Ermeni kökenli *Çandır* adında bir çalgıcı olduğu söylenir. Fakat saraya Ermeni kızları alınmadığından bunun doğru olmadığı bugün kanıtlanmıştır.

Tir-i Müjgan Çerkes olup Şapsığ boyuna mensuptu. 1822 senesinde Kafkasya'nın Şapsığ bölgesinde dünyaya geldi. Babası Bekhan Bey, annesi ise Almas Hanım'dır[7]. Ailesi hakkında başka malumat yoktur.

Küçük yaşta saraya verildiği tahmin ediliyor, belki de hediye edilmiştir. Hizmet etmek üzere saraya alındığı kesindir, zira aristokrat değildir.

7 Pervizfelek Açba'nın anlattıklarından.

Güzelliği Abdülmecid'in dikkatini çekmiş ve genç kızla 1840 senesinde nikahlanmıştır.

Abdülhamid Han'ın kızı Ayşe Sultan, hatıralarında Tir-i Müjgan hakkında şunları yazmaktadır:

> *"... yeşil ela gözlü, açık kumral ve gayet uzun saçlı, beyaz şeffaf tenli, nahif endamlı, ince belli, eli ayağı çok güzel bir kadınmış... Şapsığ kabilesinden olduğunu sarayda memleketlisi olan eski Çerkes kalfalar anlatırlardı. Babam da Şapsığ kızlarına, 'Bizim Valide'nin soyu' derdi".*

Tir-i Müjgan Kadınefendi 1840 yılında Naime Sultan'ı ve 1842 yılında da Şehzade Abdülhamid Efendi'yi dünyaya getirmiştir. Naime Sultan bir yaşında vefat etmiştir.

Tir-i Müjgan Kadınefendi'nin verem hastası olduğu tahmin ediliyor, zira hava değişikliği için gönderildiği Feriye Sahil Sarayı'nda 3 Ekim 1852 tarihinde vefat etti. Fakat verem hastası olup bir sahil sarayına gönderilmesi de pek mantıklı değildir. Yeni Camii haziresinde medfundur.

Oğlu Sultan II. Abdülhamid annesinin anısına Rodos'ta 1887 senesinde bir camii yaptırdı ve bir vapura adı verildi.

Verd-i Cenan Kadın

Verd-i Cenan III. Kadınefendi Hazretleri

Prenses Saliha Açba

∞ 17 Aralık 1840

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: Saliha

Soyadı: Açba

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Kaytuk Giorgi Bey

Anne Adı: Yelizaveta Hanım

Doğum: 18 Ekim 1825 Suhumi

Ölüm: 9 Kasım 1889 İstanbul

Verd-i Cenan Kadınefendi'nin asıl adı Saliha olup Açba hanedanına mensuptur. Prens İslam Bey Açba ile Prens Ahmed Bey Açba'nın kız kardeşidir. Ailesi tarafından politik amaçla Sultan Abdülmecid Han ile evlenmesi sağlanmıştır. Bezm-i Alem Valide Sultan'ın da onayladığı bir izdivaç olmuştur. Nikah 17 Aralık 1840 tarihinde eski Çırağan Sarayı'nda gerçekleşmiştir.

Saliha Verd-i Cenan 18 Ekim 1825 tarihinde Suhumi'de dünyaya gelmiştir. Babası Prens Kaytuk Giorgi Açba'dır. Annesi Prenses Yelizaveta'dır.

Üst tarafta belirtilmiş olduğu gibi politik amaçla Sultan Abdülmecid Han ile evlendirildi. 1844 yılında Münire Sultan'ı[8], 1848 yılında da Şehzade Kemaleddin Efendi'yi dünyaya getirdi.

Meşhur şaire Leyla Saz çocukken Münire Sultan'ın nedimelerinden olduğundan Verd-i Cenan Kadınefendi hakkında da hatıralarında bahsetmektedir. Fakat öz yeğeni Prenses Leyla Açba ise hatıralarında büyük halasından hiç bahsetmeyerek, ancak mektuplarında halasından söz etmektedir, bu mektuplardan birinde Verd-i Cenan hakkında şöyle yazmaktadır:

> *"... pek muhterem bir kadınefendi olduğu aşikârdı, ancak her Açba prensesi gibi cevahir düşkünlüğü dillere destandı. Bilahare Güceoğlu Agop Efendi'ye borçlandığını da birçok defa işitmiştim."*

Başka bir mektupta da şöyle diyor: *"... ne çare ki Mecid Han'ın zevcesi Hala Sultan Cenan'a sitemkâr idi bizim Amca Beyefendi, zira Kabataş'taki Konağı Şehzade Efendi'ye vermişti."*

Bahsi geçen Şehzade Efendi'nin kim olduğu bilinmiyor fakat Amca Beyefendi denilen zat Prens Sami Bey Açba'dır.

Prenses Leyla Açba'nın yazdığı gibi Verd-i Cenan mücevher düşkünü idi. En pahalı kolyeler, yüzükler, taçlar sipariş ediyordu. Ayrıca elbiseleri Avrupa'dan getirtiliyordu. Gezmeye çıktığı za-

8 Abazalar Rus Hakimiyeti sebepiyle bir Abaza ve bir Rus ismi kullanmakta idiler.

man, en az on nedimeyi yanında götürür ve kayıklarla boğazda gezintiler yaparlardı.

Abdülmecid, eşine saygıda kusur etmediği halde, çok ileri gittiğini düşünerek bir sahil sarayına kapatmak istedi Verd-i Cenan'ı. Ancak Verd-i Cenan: *"Ben satılmış bir cariye değilim"* diyerek karşılık gösterdi. Bundan sonra başına siyah bir örtü örterek yüzünü Abdülmecid'den sakladı. Anlatılanlara göre Abdülmecid ölüm döşeğinde yatarken yanına gidip başındaki örtüyü açmasıyla, yüzünü gören Abdülmecid ancak o zaman ruhunu teslim edebilmiş.[9]

Açba ailesinin Osmanlı topraklarına gelmesini sağlayan Verd-i Cenan Kadınefendi oldu. Hatta ağabeyi İslam Bey'in oğlu Rasim Bey'i[10] yanında sarayda büyüterek onun doktor olmasını sağladı. Diğer ağabeyi Ahmed Bey'in oğlu Ömer Bey'i de Abdülaziz Efendi'nin yaveri yaptı.

Verd-i Cenan Kadınefendi ortağı Gülistu Kadınefendi'nin vefatından sonra Mediha Sultan'a annelik yaptı ve sultanı iyi büyüttü. Hatta Mediha Sultan, Necip Bey'e aşık olduğunda ve Abdülhamid Han evlenmelerini engellemek istediğinde Abdülhamid'e mektup yazarak iki sevgilinin evlenmelerine müsade etmesi için rica etmişti. Abdülhamid üvey annesi Verd-i Cenan'a saygı duyduğu icin Mediha Sultan'ın Necip Bey'le evlenmesine müsade etti.

Verd-i Cenan Kadınefendi 9 Kasım 1889 tarihinde Feriye Sarayı'nda, kendi dairesinde vefat etti. Ardından uzun süre matem tutuldu. Yeni Camii haziresinde gömülüdür.

---

9 Münire Sultan (1844-1862): Kavalalı Hanedanı'ndan ve Mısır Hidivi I. Abbas Hilmi Paşa'nın oğlu İbrahim İlhami Paşa ile 1858 senesinde evlendi. Bu izdivaçtan dünyaya gelen Emine Necibe Hanim Sultan ise 1873 senesinde Hidiv Mehmed Tevfik Paşa ile evlendi. Emine Necibe Hanim Sultan Mısır'ın son Hidivi II. Abbas Hilmi Paşa'nın annesi olmasından dolayı Mısır'ın son Valide Paşa'sıdır.

10 Pervizfelek Açba'nın anlattıklarından.

Gül-cemal IV. Kadınefendi Hazretleri

∞ 1840

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: ?

Kökeni: Boşnak

Baba Adı: ?

Anne Adı: ?

Doğum: 1826 Sarayova

Ölüm: 16 Kasım 1851 İstanbul

Gülcemal Kadınefendi Sultan Abdülmecid'in aslen Boşnak olan tek eşidir.

Kadınefendinin erkek kardeşinden olan yeğeni Sarayovalı Sabit Bey'dir. Bu Sabit Bey daha sonra Sultan Reşat'ın Esvabcıbaşısı olmuştur.

Sabit Bey'in oturduğu konakta ünlü Çerkes yazarlardan Mehmed Fetgerey Şeonu[11] yaşamıştır. Bu sebeple Gül-cemal Kadınefendi'nin Çerkes olduğunu pek çok kişi tarafından tahmin edilmiştir. Fakat Mehmet Bey, Sabit Bey'in akrabası değildi. Mehmet Bey, Sabit Bey'in eşi Melekper Hanım'ın akrabası idi.

11 Prens Dr. Ahmet Rasim Paşa Açba: Askeriye Tıbbiye'nin ünlü doktorlarından ve ilk kadın ressam Mihri Rasim'in babası.

Sabit Bey resmî vesikalarda Sarayovalı Sabit Bey olarak geçmektedir. Hakikaten Sabit Bey Boşnak'tı ve Gülcemal Kadın ile Sabit Bey arasındaki akrabalık derecesi göz önünde bulundurulursa, kadınefendinin aslen Boşnak olduğu anlaşılmaktadır.

Gülcemal 1826 senesinde Sarayova'da dünyaya geldi. Kız kardeşi Bimisal Hanım[12] ile saraya verildi. Abdülmecid Han'ı güzelliği ile büyüleyip, 1840 senesinde eşi oldu. Aynı sene Fatma Sultan'ı dünyaya getirdi.

Fatma Sultan'ı dünyaya getirmesinden iki sene sonra Refia Sultan'ı ve 1843 yılında da Şehzade Reşad Efendi'yi dünyaya getirdi.

Narin yapılı ve hassas olduğu söylenmektedir. Kadınefendiyi muayene eden Alman Doktor Spitzer, Gül-cemal hakkında şöyle bahsetmektedir:

"... yüzüne örtülü şalı kendi açtı, işte o zaman karşımda öyle bir güzel kadın başı gördüm ki, ömrümde böylesini görmedim..."

Sultan Abdülmecid Han zevcesini Başhekimi İsmail Paşa'ya muayene ettirmiştir. Kadınefendinin sağlığından endişe eden Padişah, İsmail Paşa'ya şöyle demiştir:

"... bu kadın, kendine karşı kalben en hakiki bir muhabbet hissettiğim yegâne zevcemdir. Onunla ömrümü birlikte geçirdiğim için gençliğimden beri kendisine bütün kalbimle bağlandım..."

12 Mehmed Fetgerey Şeonu: Beşiktaş Spor Klübü'nün kurucularından Ahmet Fetgerey Şeonu'nun kardeşi. Çerkes aydınların ileri gelenlerindendir. 1931 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Gül-cemal Kadınefendi 16 Kasım 1851 tarihinde Ortaköy Sarayı'nda veremden vefat etti. Yeni Camii haziresinde medfun gömülüdür.

Şayan IV. Kadınefendi Hazretleri

Şayan Vozden

∞ 1843

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: Vozden

Kökeni: Ubuh

Baba Adı: Ahmed Bey

Anne Adı: Kuc-ha Nurhan Hanım

Doğum: 1829 Soçi

Ölüm: 1.1.1862 İstanbul

Şayan Kadınefendi aslen Ubuh olup, Soçi sahil şehrinde 1829 senesinde dünyaya geldi. Babası Vozden Ahmed Bey, annesi ise Abazaların asil ailelerinden Kucba'lara mensup olup, Nurhan Hanım'dır.

Altı veya yedi yaşlarında Soçi'den bir vapurla İstanbul'a getirtirilerek sarayda bulunan memleketlisi Sayezar Hanım'a teslim edilmiştir. Yanında birlikte gelen kız kardeşi Sarra Bakinaz[13] ve Nevnihal Hanım'lar[14], daha sonra Sultan II. Abdülhamid Han'ın Sarayı'nda bulunmuşlardır.

13 Bimisal Hanım ablasının ölümünden sonra saraydan 1854 senesinde ayrıldı ve Damad Reşid Paşazade Ali Galib Bey'in Kethüdası Hakkı Bey'le evlendi.

14 Sarra Bakinaz Hanım (1825-1907): hayatının sonuna kadar Dolmabahçe Sarayı'nda yaşamıştır.

Nevnihal Hanım'ın Prenses Mülkicihan Açba'ya anlattığına göre, Şayan, Valide Sultan'ın isteği üzerine güzel kırmızı, yerlere kadar inen bir elbise giyinmiş, beline altından bir kemer, kollarına altın bilezikler, başına da yakut ve inciler ile süslenmiş bir taç takmış ve bu hali ile Sultan Abdülmecid Han'ın huzuruna gönderilmiş. Padişah genç kızı görünce güzelliğinden büyülenerek şöyle demiş: *"Bundan sonra senin adın Şayan olsun."*

Sultan Abdülmecid Han, Şayan ile 1843 senesinde eski Çırağan Sarayı'nda evlenmiş ama bu izdivaçtan çocuğu olmamıştır.

Kupalı saray arabası ile Kafkasya'dan İstanbul'a gelen memleketlilerini ziyarete gider onlara maddi yardımda bulunurmuş. Abdülmecid'in diğer zevceleri gibi debdebeye düşkün değilmiş, çok sade bir hayattan hoşlanırmış.

Şayan Kadınefendi veremden 1.1.1862 tarihinde vefat edince, ardından ağıt tutan Ubuhlar Kadınefendi'nin Kafkasya'da hâlâ yaşamakta olan annesi Nurhan Hanım'ı İstanbul'a getirterek kızının cenazesine iştirak etmesini sağlamışlar.

Abdülmecid Han kayınvalidesini bundan sonra Dolmabahçe Sarayı'na aldırtmış ve 1873 senesinde vefat etmesine kadar Nurhan Hanım Dolmabahçe Sarayı'nda ikamet etmiş, hatta Valide Sultan muamelesi dahi görmüş ve Pertevniyal Valide Sultan ile arkadaşlık kurmuş.[15]

Vozden Ailesi Şeceresi

1. Ahmed Bey, *Soçi 180?, +Kafkasya 18??; X Nurhan Hn. Kucba, *Abhazya 180?, +İst. 1873

1.1. Arslan Bey, *Soçi 1823, +İst. 1888; X Hanife Hn., +İst. 1905

15 Nevnihal Hanım (1832-1916): Beş padişahın saltanatını gören Nevnihal Hanım, hayatını Abdülhamid Han'ın kendisine hediye ettiği ve Yıldız Sarayı'na yakın olan Serencebey yokuşundaki konağında tamamlamıştır.

1.1.1. Hilmiye Hn., +1930

1.1.2. Fahreddin Bey, *İst. 1850, +İst. 1926; 1.X Perihan Hn., 2.X Feleksu Hn.

1.1.2.1. Ahmet Kemaleddin Bey, *İst. 1875, +İst. 1948; X Neyyire Hn.

1.1.2.1.1. Seher Hn., *İst. 1897, +New York 1976; Nicolas Harington

1.1.2.1.2. Mihrişah Hn., *İst. 1900, +İst. 1985; Celal Bey

1.1.2.1.3. Fikri Bey, *İst. 1903, +New York 1994; 1.X Samiye Hn., 2.X Laura Greenwood

1.1.2.1.3.1. Zahid Bey, *İst. 1928; X Nurdan Hn.

1.1.2.1.3.1.1. Burak Bey, *İst. 1952; X Elvin Hn.

1.1.2.1.3.1.2. Adviye Hn., *İst, 1954; X Cemil Bey

1.2. Sarra Baki-naz Hn., *Soçi 1825, +İst. 1907

1.3. Şayan IV. Kf., *Soçi 1829, +İst. 1.1.1862; X Eski Çırağan Sarayı 1843, Sultan Abdülmecid Han, *İst. 25.4.1823, +İst. 25.6.1861

1.4. Nevnihal Hn., d. Soçi 1831, ö. İst. 1918

Wahpen Cacba

Gülistu IV. Kadınefendi Hazretleri

Prenses Fatma Çaçba

∞ Ağustos 1854

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: Fatma

Soyadı: Çaçba

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Tahir Bey

Anne Adı: Afise Hanım

Doğum: 1830 Suhumi

Ölüm: 1865 İstanbul

Gülistu'nun asıl adı Fatma olup Çaçba Hanedanı'na mensuptur. Babası Prens Tahir Bey Çaçba, annesi ise Afise Hanım Lakerba'dır. 1830 senesinde Suhumi de dünyaya gelmiştir. Babası İstanbul'a 1831 yılında hicret etmiştir. Tahir Bey 1832 yılında vefat edince annesi İstanbul'da kalmış ve kızını 10 yaşında sarayda vazifeli bir akrabasının ısrarlı ricaları sonucu saraya vermiştir.

Bezm-i Alem Valide Sultan'ın en sevdiği gelinlerinden olduğu anlaşılmaktadır, zira özel yetiştirilerek Abdülmecid Han ile evlendirilmiştir. 1854 yılının Ağustos ayında Abdülmecid'le evlenen Gülistu düğünden bir sene sonra ikiz olan Zekiye ve Fehime Sultanları dünyaya getirmiştir. Ancak ikizler uzun yaşamayarak 1856 senesinde vefat etmişlerdir. Aynı sene de Mediha Sultan'ı ve 1861 yılında da Abdülmecid Han'ın en son doğan çocuğu olan Vahideddin Efendi'yi dünyaya getirmiştir.

Prenses Leyla Açba hatıralarında Gülistu hakkında şöyle yazıyor: "*... uzun boylu, ela gözlü, kumral saçlı, beyaz tenli pek güzel bir kadınmış. Lakin pek hassasmış. Hastalıklarla geçen ömrü pek genç yaşta nihayete ermiş. Efendimiz validesini kaybedince dört yaşındaymış...*"

Sultan Vahideddin Han'ın kızı Sabiha Sultan da babasının annesini kaybettiğinde dört yaşında olduğunu söylemektedir. Fakat kaynaklar Gülistu Kadınefendi'nin 1861 yılının Mayıs ayında vefat ettiğini yazıyor. Vefatından önce kendi türbesini yaptırmıştır.

Gülistu da Abdülmecid'in mücevher ve elbise düşkünü eşlerindendir. Ancak politikaya da ailesinin faydalanması için karışmıştır. Kardeşlerini İstanbul'a getirterek Osmanlı İmparatorluğu'nda kendilerine toprak ihsan edilmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra camiiler ve medreselerin onarılmalarında büyük katkısı olmuş.

Abdülmecid Han vefat edince Fatih'te kendisine tahsis edilen bir köşke çıkmış, orada İstanbul'u 1865 senesinde kasıp kavuran kolera salgını esnasında hayatını kaybetmiştir.

Gülistu Kadınefendi Fatih Camii'de bulunan kendi türbesinde medfundur.

Perestu Valide Sultan Hazretleri

Rahime Gogen

∞ 20 Ocak 1856

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: Rahime

Soyadı: Gogen

Kökeni: Ubuh

Baba Adı: Gok Bey

Anne Adı: ?

Doğum: 1832 Soçi

Ölüm: 11.12.1906 İstanbul

Perestu Valide Sultan'ın asıl adı Rahime'dir. Çerkeslerin Ubuh koluna mensup olup Ubuh asillerinden Gok Bey Gogen'in kızıdır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun en son Valide Sultan'ıdır.

Çocuk yaşta babası tarafından nedimeleri ile beraber Esma Sultan'a evlatlık verildi. Esma Sultan'ın Sarayı'nda, bahçede gezinirken Abdülmecid Han tarafından görülüp beğenildi. Abdülmecid, ablası Esma Sultan'dan kızı istediği halde Esma Sultan ilk başta vermezlik yaptıysa da en nihayet Perestu'yu güzel bir düğün karşılığı Abdülmecid'e verdi.

Düğünleri 20 Ocak 1856 tarihinde Çırağan Sarayı'nda gerçekleşti. Kafkasya'dan gelen kardeşleri Mustafa, Hüseyin ve Hasan Beylere Gönen'de toprak ihsan edildi. Kız kardeşi Fatma Hanım ise nedime olarak yanına verildi. Fatma Hanım'ın adı değiştirilerek saraydaki ismi Gülcemal oldu. Anlatılanlara göre Fatma Gülcemal Hanım [16] Viyana'ya gezmeye gidermiş, yurt dışında çok seyahat edermiş.

Perestu'nun Abdülmecid Han'dan çocuğu olmadı fakat Şehzade Abdülhamid Efendi ile Cemile Sultan'ın anneleri ölünce onlara annelik yaptı. Abdülhamid Efendi 1876 yılında padişah olunca anneliği Perestu'yu Valide Sultan ilan etti.

Güzel bir kadın olduğu söylenmektedir, kaynaklara göre mavi gözlü, altın gibi sarı saçlı, şeffaf tenli, narin yapılı imiş.

Üst tarafta belirtilmiş olduğu gibi Perestu, Abdülmecid'le evlendikten sonra ailesini Balıkesir Gönen'e yakın bir arazi hediye etti. Gogen ailesi de oraya yerleşerek *Karalar Çiftliği* adındaki köyü kurdular. Valide Sultan bu köye 1888 senesinde bir camii yaptırdı.

---

16 Fatma Gülcemal Hn.: Bir müddet sarayda ablasının yanında nedimelik yaptıktan sonra Yusuf Paşa'nın oğlu Menapirzade Neşet Bey ile evlendirildi. Üç oğlu oldu, bunlar: Hayri Paşa, İzzet Paşa ve ünlü göz hekimi Dr. Esad Paşa Işık (1865-1943). Dr. Esad Paşa Işık'ın oğlu Hasan Esad Işık daha sonra Milli Savunma Bakanı oldu.

Alman İmparatoru II. Wilhelm ve eşi İmparatoriçe Auguste Viktoria 1889 yılında İstanbul'u ziyaret etmeleri esnasında, İmparatoriçe'yi Harem dairesinde kabul eden Perestu Valide Sultan olmuştur. Valide Sultan hakkında Auguste Viktoria'nın nedimesi Kontes Keller hatıralarında şöyle bahsetmektedir:

"... Valide Sultan aşırı kalın bir kadındı... Cariyelerinin etrafında bir kanepenin üzerinde oturuyordu. Çok değerli cevahir takınmıştı..."[17]

Prenses Leyla Açba ise hatıralarında şöyle yazıyor:

"... Valide Sultan açık mavi, ipek kumaştan yapılmış güzel bir tuvalet giymiş, başına yakut taşlı bir taç, göğsüne de nişanlarını takmış..."

Perestu Valide Sultan'ın bugüne ulaşmış resimlerinden zayıf olduğu görülmektedir fakat imparatoriçenin haremi ziyaret ettiği zamandan resminin bulunmadığından fiziği hakkında bir şey söylenemez.

Perestu Valide Sultan 11.12.1906 tarihinde şahsî sarayı olan Maçka Köşkü'nde vefat etmiştir. Eyüp'te kendi türbesinde medfundur.

17 Kontes Mathilde Keller (1853-1946): İmparatoriçe Auguste Viktoria'nın nedimesi idi ve kırk sene İmparatoriçe'ye hizmet etti (1881-1921). Alman Kraliyet ailesi 1918 yılında sürgüne Hollanda'ya gönderilince Kontes Keller efendisini takip ederek beraber gitti. İmparatoriçe 1921 yılında vefat edince Berlin'e geri döndü ve hatıralarını yazdı. Nazi hakimiyetini çok zor şartlar altında geçirdi ve İkinci Dünya Savaşı'nın nihayetinden bir sene sonra hayatını kaybetti.

Zerrin Melek
II. Hanımefendi Hazretleri

Prenses Klıç

∞ 1841

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: Klıç

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Aslan Bey

Anne Adı: Şaşa Hanım

Doğum: 1824 Kuzey Kafkasya

Ölüm: 1842 İstanbul

Zerrin Melek Hanım aslen Abaza olup Klıç hanedanına mensuptur. 1824 yılında Kuzey Kafkasya'da gelmiştir. Babası Prens Aslan Bey Klıç'tır, annesi ise Prenses Şaşa Loo'dur.

Ablası Prenses İhvan[18] ve kuzenleri Prenses Esmahan Lou-Lov[19] ve Prenses Afra Kılıç[20] ile saraya gönderildi. Yaşı muh-

18 Prenses İhvan Klıç (1821-1907): 1840 yılında Tviçba Tahir Bey ile evlendi. İki çocuğu oldu. Oğlu Emin Bey daha sonra Sultan II. Abdülhamid Han'ın saltanatında mabeynde hizmet etti.

19 Prenses Esmahan İclal Loo (1823-1898): Saraydaki adı İclal'dir. Bezm-i Alem Valide-Sultan 2 Mayıs 1853 tarihinde vefat edince Sultan Abdülmecid'in üçüncü hazinedarı oldu. Çok para sarfetmesi sebepiyle devleti borçlandıran saray mensuplarından biri oldu. Yeni elbiseleri, mücevherleri ve gezintileri ile Kadınefendilere ve diğer saray mensuplarına nispet etmiştir. Sultan Abdülmecid Han'ın vefatından sonra bir süre Sultan Abdülaziz Han Sarayı'nda vazife etmiş, ancak daha sonra saraydan ayrılarak Ortaköy'de bir sahil sarayında oturmaya başlamıştır. Hiç evlenmemiştir ve kendi sarayında 1898 senesinde vefat etmiştir.

20 Prenses Afra Geryalfer Klıç (1826-1881): Zerrin Melek Hanım'ın vefatından sonra bir süre Bezm-i Alem Valide Sultan'nın nedimesi olarak hizmet etti. Valide Sul-

temelen beş veya altı idi. Ablası daha sonra saraydan ayrıldı ve Abaza Beylerinden Tviçba Tahir Bey ile evlendi. Kuzenleri Esmahan Hanım ise Bezmialem Valide Sultan'ın nedimesi oldu. Afra Hanım'da *Geryalfer* Hanım adı altında nedime olarak kendisine hizmet ediyordu.

Bezm-i Alem Valide Sultan'nın sevdiği ve gelin adayı seçtiği kızlardandır. Bu yüzden Zerrin Melek'i iyi yetiştirerek ressamlık öğrenmesini sağlamıştır. Amcazadesi Afra Geryalfer Hanım'a yaptığı bir tablo daha sonra Yıldız Sarayı Hünkar Dairesi'nde asılmıştır.

Zerrin Melek'in güzelliğini ve hünerlerini işiten Abdülmecid, portresini yapması için dairesine çağırttırmış ve bu esnada genç kıza aşık olmuş.[21] 1841 yılında Abdülmecid Han ile eski Çırağan Sarayı'nda evlenmiştir. İkbal makamında iken de 1842 yılında veremden vefat etmiştir. Padişahtan çocuğu olmamıştır. Nakşidil Valide Sultan Türbesi'nde medfundur.

Klıç Hanedan Şeceresi

Soyadı kanunundan sonra: Kılıç

1. Aslan Bey X Şaşa Hanım

1.1. İhvan Hn., d. 1821, ö. 1907; X Tviçba Tahir Bey

1.2. Zerrin Melek Hf. Bkz.

1.3. Osman Bey, ölm. 1890; X Emine Hanım

tan da vefat edince Kethüda Kalfa'nın dairesinde vazife yaptı. Sultan Abdülmecid Han'ın vefatından sonrada Sultan Abdülaziz Han'ın hazinedarı oldu. Sultan Abdülaziz'e ve ailesine daima sadık kalan Prenses Kılıç, Abdülaziz Han'nın tahttan indirilmesine şahit oldu. Sabık Padişah'ın katledilmesinden sonra Mahkemede sorguya çekildi ve çok eziyet edildi. Bu hadiselerden sonra sabık Valide Sultan Pertevniyal'ın vefatına kadar yanından ayrılmadı.

21 Pervizfelek Açba'nın anlattıklarından.

1.3.1. Leman Hanım

1.3.2. Lütfiye Hanım

1.3.3. Ahmet Bey, ölm. 1916; X Ganimet Hanım

1.3.3.1. Nureddin Bey, d. 1887, ö. 1966; X Faika Hanım, ölm. 1973

1.3.3.1.1. Kazım Bey, d. 1914, ö. 2004; X Müberra Hanım, ölm. 2005

1.3.3.1.1.1. Hikmet Bey, d. 1943; X Handan Hanım

1.3.3.1.2. Şebnem Hn.

1.3.3.1.3. Cazibe Hanım

Düzd-i Dil Başhanımefendi Hazretleri

Ayşe Dişan

∞ 1842

Künyesi:

Asıl Adı: Ayşe

Soyadı: Dişan

Kökeni: Ubuh

Baba Adı: Şıhım Bey

Anne Adı: ?

Doğum: 1826 Kuzey Kafkasya

Ölüm: 18 Ağustos 1845 İstanbul

Düzd-i Dil Hanım Ubuh'tur. 1826 yılında Kuzey Kafkasya'da dünyaya gelmiştir. Babası Dişan Şıhım Bey'dir. Annesinin Abazaların Çaçba hanedanından olduğu söylenmektedir.

Yahya Bey'in kararı üzerine İstanbul'a Topkapı Sarayı'na altı yaşında gönderilmiştir. Yanında dadısı ve Emine[22] adında bir de hizmetkârı varmış.

Baş Hazinedar Usta tarafından büyütülmüştür. Abdülmecid için eş olarak özel yetiştirilmiştir. Piyano dersi almaya başladığı sene, Abdülmecid Han'ın dikkatini çekmiş ve 1842 yılında padişah ile evlenmiştir.

22 Emine Hanım: Düzd-i Dil Hanım'ın vefatından sonra sarayda arka hizmeti görmeye başladı ve daha sonra evlenerek saraydan ayrıldı.

Düğünden bir sene sonra Cemile Sultan'ı dünyaya getirerek itibar kazanmıştır. Ancak yıldızı pek parlayamayan Düzd-i Dil Hanım verem olmuştur. Hava değişikliği için gönderildiği yerlerden daha da hasta olarak geri dönünce, öleceği anlaşılmıştır. Kızı Cemile Sultan da tüberküloz olmaması için sarayın başka bir bölümünde ayrı kalmakta imiş. Evladına hasret kalarak, Kafkasya'dan yanında birlikte gelen dadısı Cican Hanım'ın[23] kucağında 18 Ağustos 1845 tarihinde vefat etmiştir.

Yeni Camii Refia Sultan Türbesi'nde medfundur.

23 Cican Hanım: Düzd-i Dil Hanım vefat edince Kafkasya'ya geri döndü.

Nesrin II. Hanımefendi Hazretleri

Adile Asemiani

∞ 1842

Künyesi:

Asıl Adı: Adile

Soyadı: Asemiani

Kökeni: Gürcü

Baba Adı: Manuçar Bey

Anne Adı: Mahra Hanım

Doğum: 1826 Poti

Ölüm: 2 Mayıs 1853 İstanbul

Nesrin Hanım 1826 yılında Gürcistan'ın Poti şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Gürcü asilzadesi Manuçar Bey Asemiani, annesi de Mahra Hanım'dır. Gerçek adı Adile'dir.

Bezm-i Alem Valide Sultan'ın oğlu için seçtiği Gürcü güzellerden biridir. Bu yüzden ufak yaşta saraya alınmış, özel eğitim alarak 1842 yılında Abdülmecid ile nikahlanmıştır.

Evlenmesinin aynı senesinde Mehmed Ziyaeddin Efendi'yi, 1848 yılında Behice Sultan'ı, 1850 yılında da ikiz olan Bahaeddin ve Nizameddin Efendileri dünyaya getirdi. Çocuklarının tümü ufak yaşta vefat ettiler.

Çocuklarını kaybetmesi Nesrin Hanımefendi'yi o derece meyus ve mateme boğmuştur ki, 2 Mayıs 1853 tarihinde vefat etmiştir.

Erkek kardeşi Hasan Bey Poti de kız kardeşinin vefatı üzerine elli kadar fakir ailenin çocuklarını İstanbul'a getirterek okumalarını sağlamış. Bunlardan biri Gürcü Hüseyin Bey, daha sonra Sultan Abdülaziz Han Sarayı'nda hizmet etmiş.

Nesrin Hanımefendi Yeni Camii V. Murad Han Türbesi'nde medfundur.

Ceylanyar
II. Hanımefendi Hazretleri

Nafiye Berzeg

∞ 1847

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: Nafiye

Soyadı: Berzeg

Kökeni: Ubuh

Baba Adı: Mustafa Bey

Anne Adı: Daruhan Hanım

Doğum: 1830 Soçi

Ölüm: 17 Ocak 1855 İstanbul

Ceylanyar Hanım'ın asıl adı Nafiye'dir. Ubuh olup 1830 senesinde Soçi sahil şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Berzeg Mustafa Bey'dir. Annesi Prenses Daruhan Dudaruk'tur.

On yaşında saraya alındığı söylenmektedir. Anlatılanlara göre eski Çırağan Sarayı'nda kızların kendilerine özgü Kafkas danslarını oynamaya müsade edilmiş ve bu dans esnasında Abdülmecid Han, gayet uzun boylu, uzun altın sarısı saçları zarif ince beline inmiş, mavi gözlü Ceylanyar'ı görmüş ve aşık olmuş. Padişahın emri üzerine özel eğitim alarak 1847 tarihinde Abdül-

mecid Han ile evlenmiştir. Nikah günü Abdülmecid Han genç zevcesine: *"Ceylan bakışlı, ceylan yarim"* deyip, genç zevcesinin adını *Ceylanyar* koymuştur.[24]

Düğün günü Soçi'den gelen kardeşleri için Bandırma taraflarında toprak ihsan edilmiş, kız kardeşlerinden Almashan Hanım da Pürtunak Hanım adı altında sarayda nedime olmuştur.

1852 yılında Mehmed Rüşdi Efendi'yi dünyaya getirmiş, ancak şehzadesi daha çocuk yaşta ölmüştür. Kendisi de uzun yaşamayarak 17 Ocak 1855 veremden tarihinde vefat etmiştir. Münire Sultan Türbesi'nde medfundur.

24 Ruhidilber Aredba'nın anlattıklarından.

Nükhetseza Başhanımefendi Hazretleri

Hatice Baras

∞ 21 Ekim 1841

Künyesi:

Asıl Adı: Hatice

Soyadı: Baras

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Hatuğ Bey

Anne Adı: Ferhunde Hanım

Doğum: 2 Ocak 1827 Abhazya

Ölüm: 15 Mayıs 1850 İstanbul

Asıl adı Hatice olup Abaza beylerinden Baras Hatuğ Bey'in kızıdır. 2 Ocak 1827 tarihinde Abhazya'da dünyaya gelmiştir. Annesi Ferhunde Hanım Gürcü'dür.

Sekiz yaşında Bezm-i Alem Valide Sultan'ın yanına verilmiş, Valide Sultan'da Nükhetseza'yı oğlu ile evlendirmek için özel yetiştirmiştir. Hususi muallimler tarafından ders alarak, piyano, ud ve kanun müzik aletleri üzerine çalışmalar yapmış. Güzel bir sese sahip olan Nükhetseza Hanım, sarayın bahçesinde oturur Valide Sultan'a bazen udu ile bazen de kanunuyla en güzel nağmeleri seslendirirmiş.

Bir rivayete göre: günün birinde, ince ama zarif bir sese kulak veren Abdülmecid Han, yanında bulunan hazinedarı Cezbinur Hanım'a "*Bu latif ses nerden gelir?*" diye sorunca Cezbinur Hanım da cevaben *"Efendimiz, Valide Sultan'ın kulu Nükhetseza'dan"* demiş. Abdülmecid Han genç kızı görünce güzelliğinden büyülenmiş ve derhal nikahına alarak 21 Ekim 1841 tarihinde Nükhetseza'yla evlenmiştir.[25]

Valide Sultan'ın yönlendirdiği bir izdivaç olduğu aşikârdır.

Nükhetseza 1842 yılında Aliye Sultan'ı, 1846 yılında Ahmed Efendi'yi ve 1849 yılında da Burhaneddin Efendi'yi dünyaya getirmiştir. Ancak Aliye Sultan ile Ahmed Efendi bebek yaşta vefat etmişlerdir.

Veremden 15 Mayıs 1850 tarihinde hava değişikliği için gönderildiği Beşiktaş Sarayı'nda vefat etmiştir. Yeni Camii Türbesi'nde medfundur.

Ablası Şeklibar Hanım daha sonraları Katibe Kalfa'dan olmuştur ve uzun yaşayarak 1911 senesinde vefat etmiştir. Şeklibar Hanım'ın Nişantaşı'nda çok güzel bir köşkü varmış. Bu köşk Sultan II. Abdülhamid Han tarafından yaptırılmış. Ancak 1930'lu yıllarda yıktırılmıştır.

25 Hikmet Baraş'ın anlattıklarından.

Navek-i Visal (Navekmisal) IV. Hanımefendi Hazretleri

Prenses Biberd

∞ 1848

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: ?

Soyadı: Biberd

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Rustem Bey

Anne Adı: Fatma Hanım

Doğum: 1827 Kuzey Kafkasya

Ölüm: 5 Ağustos 1854 İstanbul

Navek-i Visal Hanım Abaza olup Biberd ailesine mensuptur. Babası Prens Rustem Bey Biberd'dir. Annesi Prenses Fatma Kızılbek'tir ve Kızılbek prensi Batuhan'ın kızıdır. 1827 senesinde Kuzey Kafkasya'da dünyaya gelmiştir.

Resmi vesikalarda adı Navek-i Visal olarak geçmektedir. Tarih kitaplarında ise adı Navekmisal olarak yazılmıştır. Osmanlı arşivindeki yazılmış şekli doğrudur. Küçük yaşta saraya verilmiş ve sarayda bulunan teyzesi Prenses Keşfiraz Kızılbek'in[26] yanında yetişmiştir. Keşfiraz Hanım sayesinde iyi eğitim almış ve Bezm-i Alem Valide Sultan'ın iltifatını kazanmıştır. Valide Sultan da Na-

26 Prenses Keşfiraz Kızılbek: Daha sonraları Refia Sultan'ın dadısı oldu.

vek-i Visal'in oğlu ile evlenmesini sağlamış, nikah 1848 yılında gerçekleşmiştir.[27]

Ancak Navekmisal'in Abdülmecid'den çocuğu olmamıştır. Kız kardeşi Suz-i Dilara Hanım, sonraları Şehzade Abdülhamid dairesinde bulunmuştur. Vefatı 1919 senesindedir. Prenses Leyla Açba annesine yazdığı bir mektubunda şöyle anlatıyor:

> *"... Navek Visal Hanımefendi'nin vefakâr hemşiresi Suz-i Dilara Hanım dün akşam vakti, hakkın rahmetine kavuştu; küçük Mabeyn Köşkü'ne bitişik daire de son nefesini verdi. Kusuruma bakmazsınız, derhal yazma imkanı bulamadım... Mukteza-i hal bir Hoca Efendi çağırıldı... Pek muhterem bir alim olduğu, her halinden aşikârdı. Pek yaşlı idi; dualar okunduktan sonra bir ara Anber Ağa'ya dönerek şöyle dedi: "Merhume, ne hemşiresine ne de Mecid Han'ın maiyetinden kalma saraylılara benziyordu. Onlar gibi seciye-i uvera değildi..."*

Verem hastası olmasından mı yoksa sarayda diğer ortakları ile geçinemediğinden midir bilinmez, Navek-i Visal Hanım saraydan 24.2.1850 tarihinde ayrılmış ve kendisine Şemsipaşa Kasrı tahsis edilmiştir. Şemsipaşa Konağı'nda da 5 Ağustos 1854 tarihinde vefat etmiştir. Muhtemelen veremden ölmüştür. Yeni Camii V. Murad Han Türbesi'nde medfundur.

27 Ufeyra İncioğlu'nun anlattıklarından.

Mehtab V. Kadınefendi Hazretleri

Nuriye Hanım

∞ 1845

Künyesi:

Asıl Adı: Nuriye

Soyadı: ?

Kökeni: Çeçen

Baba Adı: Hişam Bey

Anne Adı: Malika Hanım

Doğum: 1830 Mahaçkale

Ölüm: 1888 İstanbul

Mehtab Hanım'ın asıl adı Nuriye'dir. 1830 yılında Çeçen olan Hişam Bey'in kızı olarak Mahaçkale'de dünyaya gelmiştir. Annesi Malika Hanım'dır. Abdülmecid Han'ın Çeçen kökenli tek eşidir. Arşivlerde adı Mah-i tabi bazen de Mahinab olarak geçmektedir.

Osmanlı Sarayı'na Çeçen kızların alınması istisnai bir durumdur. Mehtab Kadınefendi'nin saray hizmetine kabul edilmesi ise Hazinedar Usta Şevknihak Hanım'dan[28] kaynaklanmaktadır. Zira Şevknihak Hanım'da Çeçen olmakla beraber, Hişam Bey'in ablasıdır. Ailesinin Çeçenistan'da zor durumda olduğunu bildi-

28 Şevknihak Hanım: Sultan Abdülmecid Han'ın hazinedar ustası idi. Gedikpaşa Camii yanında bir çeşme yaptırdı. Ancak 1887 senesinde yol genişletilmesi esnasında çeşme yıktırıldı ve camiinin karşı tarafına tekrar inşa edildi.

ği için Hişam Bey'in üç kızı ve iki oğlunu Osmanlı Devleti'nde yetiştirmeyi kabul etmiş ve İstanbul'a getirttirmiştir. Kızlar sarayda yetişirken Hişam Bey'in oğulları saraydan çıkma Ali'ebru Hanım'ın yanında büyümüşlerdir. Böylece Mehtab Kadınefendi sarayda iyi bir eğitimden geçerek 1845 yılında Abdülmecid Han ile evlenmiştir.

Abdülmecid Han'ın Mehtab Kadınefendi ile evlenmesinin sebebi ise, genç kızın dikkat çeken dürüstlüğü ve insanlığı imiş.

Mehtab Kadınefendi 1848 yılında Sabiha Sultan'ı ve 1852 yılında Nureddin Efendi'yi dünyaya getirmiştir. Abdülmecid çok sevdiği ve layık gördüğü bu eşini 1852 senesinde *V. Kadınefendi* ilan etmiştir.

Mehtab Kadınefendi, Çeçenistan'ın direnişini sağlayan Şeyh Şamil'i daima desteklemiştir. Şeyh Şamil, 1870 senesinde İstanbul üzerinden Mekke'ye giderken, yardımlarını unutmayan Mehtab Kadınefendi'yi de ailesi ile ziyaret etmiş.

Dul kaldıktan sonra kendisine tahsis edilen Feriye Sarayı'ndaki dairesinde ve 1880'den sonra da Yıldız Sarayı'nda ikamet etmiştir. Sultan II. Adbülhamid Han'ın sevip saydığı üvey annelerindendir.

1888 yılında Yıldız Sarayı parkında bulunan kendi köşkünde vefat etmiştir. Yahya Efendi Dergâhı'nda medfundur.

Nergizu IV. Hanımefendi Hazretleri

∞ *1847*

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: ?

Soyadı: ?

Kökeni: Natuhay

Baba Adı: Albora Bey

Anne Adı: Daduse Hanım

Doğum: 1830 Anapa

Ölüm: 26 Ekim 1858 İstanbul

Nergizu Hanım Natuhay'dır. 1830 yılında Anapa'da dünyaya gelmiştir. Natuhay Albora Bey ile Daduse Hanım'ın kızıdır.

Saraya kaçırılarak verildiği söylenmektedir. Sultan Abdülmecid ile evlendikten sonra ailesini İstanbul'a getirterek kız kardeşlerinden Mihrinur ve Münevver Hanımlar sarayda yanında kalmıştır. Erkek kardeşlerinden İbrahim ve Hüseyin Beyler de sarayda kaymakamlık yapmışlardır.

1847 yılında Abdülmecid Han ile evlenmiş ve 1848 yılında Fuad Efendi'yi dünyaya getirmiştir. Fuad Efendi bebek yaşta vefat etmiştir.

Nergizu Hanım veremden 26 Ekim 1858 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda vefat etmiştir. Yeni Camii Refia Sultan Türbesi'nde medfundur.

Nev'eser Başhanımefendi Hazretleri

Esma Eşba

∞ 1858

Künyesi:

Asıl Adı: Esma

Soyadı: Eşba

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Mısost Bey

Anne Adı: Tulu Hanım

Doğum: 1841 Abhazya

Ölüm: 12 Eylül 1889 İstanbul

Neveser Hanım Abhazya'da 1841 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Abaza asillerinden Mısost Bey Eşba'dır. Asıl adı Esma'dır. Annesi Svamba Tarkan Bey'in kızı Tulu Hanım'dır.[29]

Neveser Hanım 1853 yılında Istanbul'a hicret eden Eşba ailesinin saraya verdiği üç kızdan birisidir. Beş sene sarayda eğitim aldıktan sonra 1858 yılında Abdülmecid Han'ın eşi olmuştur. Yeğeni Şemsinur Hanım, sonraları Sultan Vahideddin Han'ın eşi Emine Nazikeda'nın daire ustası olmuştur.

Neveser Hanım anlatılanlara göre orta boylu, uzun kıvırcık kumral saçlı, yeşil ela gözlü, ince belli güzel bir kadınmış. Çok iyi denilecek derecede piyano çalar, at gezintilerini severmiş.

29 Kamelya Sıvagil'in anlattıklarından.

Neveser Hanım'ın uzun at gezintilerinden sonra dinlenmesi için Sultan Abdülmecid Han Dolmabahçe Sarayı arkasında bulunan tepeye ahşaptan küçük bir köşk yaptırmış. Bir süre sonra Neveser Hanım bu köşke büsbütün taşınmış ve saray hayatının entrikalarından uzak, sakin ve sessiz bir hayat sürmeye başlamış.

Neveser Hanım'ın padişahtan hiç çocuğu olmamıştır fakat Şehzade Burhaneddin Efendi'nin annesi Nükhetseza Hanım vefat edince şehzadeye annelik yapmıştır.

Sultan II. Abdülhamid Han'nın sevdiği üvey annelerinden olan Neveser Hanım'a Yıldız Sarayı'nda özel bir köşk yaptırmış ve Neveser Hanım bu köşkte 12 Eylül 1889 tarihinde vefat etmiştir. Ölümünden sonra adı bir vapura verilmiştir.

Nalan-ı Dil
III. Hanımefendi Hazretleri

Prenses Çıpakue

∞ 1850

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: Çıpakue

Kökeni: Natuhay

Baba Adı: Natıkhu Bey

Anne Adı: ?

Doğum: 1829 Anapa

Ölüm: 23 Ekim 1863 İstanbul

Nalan-ı Dil Hanım Ubuh'dur. 1829 yılında Natuhay prensi Çıpakue Natıkhu Bey'in kızı olarak Anapa'da doğmuştur.

Çocuk yaşta saraya alınmış ve sultanlardan birinin nedimesi olmuştur. 1850 yılında Abdülmecid Han'a eş olarak hediye edilmiştir. Hediye edildiği gün yerlere kadar inen, o zamanın modası olan *'dört etek'* tabirince bir elbise giyinmiş, beline yakut bezeli bir kemer, başınada kırmızı bir *'yemeni'* takmış ve bu hali ile Abdülmecid Han'ın huzuruna çıkmış. Abdülmecid Han genç kızı görünce çok beğenmiş ve aradan birkaç gün geçtikten sonra nikahına almış. Düğünlerinden bir sene sonra Seniha Sultan'ı ve 1853

yılında da Abdülsamed Efendi'yi dünyaya getirmiştir. Kız kardeşi Terbiye Hanım Sultan Abdülmecid Han'ın hazinedar dairesinde hizmet etmiştir.[30]

Seniha Sultan 1876 senesinde Mahmud Celaleddin Paşa ile evlendi ve bu izdivaçtan iki oğlu oldu. Büyük oğlu, Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin kurucularından ünlü Prens Sabahaddin Bey'dir.

Nalan-ı Dil Hanım veremden ölmüştür. Hanımefendi'yi tedavi eden Ermeni kökenli ve Meclis-i Tıbbiye azası doktor Kasbano Bey'dir. 23 Ekim 1863 tarihinde Feriye Sarayı'nda vefat etmesinden sonra maaşı kızı Seniha Sultan'a bağlanmıştır. Yeni Camii V. Murad Han Türbesi'nde medfundur.

30 Terbiye Hanım: Sultan Abdülmecid Han'ın vefatından sonra saraydan ayrıldı ve Halil Bey adında bir zat ile evlendi. İstanbul'da 1902 senesinde vefat etti.

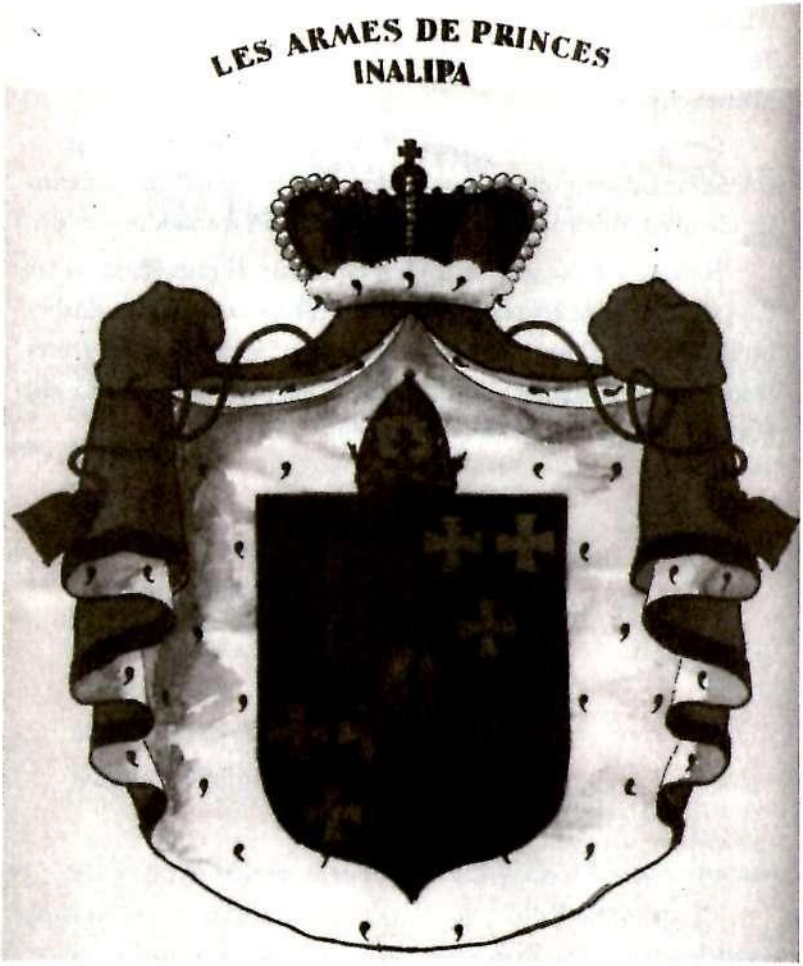

İnalipa

Şayeste IV. Hanımefendi Hazretleri

Prenses İnalipa

∞ 1852

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: İnalipa

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Tataş Bey

Anne Adı: Sarey Hanım

Doğum: 1836 Suhumi

Ölüm: 11 Şubat 1912 İstanbul

Şayeste Hanım Sultan Abdülmecid Han'ın en çok nüfuz sahibi zevcelerinden biridir, bunu hayat tarzı ve borçlanmaları göstermektedir. Tâbi Serfiraz Hanım kadar borçlanmadıysa da debdebeye düşkünlüğü şaşaalı hayatından anlaşılmaktadır.

Şayeste Hanım 1836 senesinde Abhazya'nın Suhumi şehrinde, Prens Tataş Bey İnalipa'nın ve Sarey Hanım'ın kızı olarak dünyaya gelmiştir. Henüz çocuk yaşta babasını ve annesini kaybetmiştir. Amcası tarafından kız kardeşi Fatma Mihrifelek Hanım ile İstanbul'a getirilerek, sarayda bulunan bir memleketlisine emanet edilmiştir.

Sarayda iyi eğitim alarak bir saray gösterisi esnasında Abdülmecid Han'ın dikkatini çekerek 1852 yılında padişah ile evlenmiştir. Düğünden bir sene sonra Adbullah Efendi'yi ve 1856 yılında da Naile Sultan'ı dünyaya getirmiştir.

Vahideddin Efendi'nin annesi Gülistu Kadınefendi'nin vefatı üzerine Vahideddin Efendi'ye de annelik yapmıştır.

Prenses Leyla Açba anılarında Şayeste Hanım hakkında şöyle yazmakta:

"Cennetmekan Sultan Abdülmecid Han'ın en uzun yaşayan zevcelerinden olan Şayeste Hanım daima tatlı dilli, şen konuşan bir prensesti. Giyim kuşam tarzı tamamıyla Avrupai olup, bilhassa İngiliz modasını tercih ederdi..."

Şayeste Hanım akrabalarını da sarayda memurlandırmayı hatta Osmanlı hanedanı ile akraba etmeyi de ihmal etmedi. Akrabası Çerkes Mehmed Paşa'yı kızı Naile Sultan'la evlendirdi. Kız kardeşinin düğününü ise Dolmabahçe Sarayı'nda 1880 senesinde yaptırdı.

Aşırı borçlanmaları sadece Sultan Abdülmecid Han döneminde değil, Sultan Abdülaziz ve hatta Sultan II. Abdülhamid Han saltanatı esnasında da devam etti.

Borçlanmaları o derece ileri gitmişti ki *İngiliz Sezar* adında bir tacirle 1874 senesinde mahkemelik oldu. 1892 yılındada *Hoca Yahya Efendi* adında biri tarafından borçlarını ödemediği için mahkemeye verildi ve dava iki sene sürdü. Fakat saray daima Şayeste Hanım'ın borçlarını karşılamayı ihmal etmedi. Bu durum Sultan II. Abdülhamid Han'ın tahttan indirilmesine kadar devam etti.

Vefat etmesinden bir ay önce padişaha yazdığı bir mektupta Feriye Sarayı'ndaki dairesinin tamir edilmesini rica etmişti, ancak isteği yerine getirilemeden vefat etti.

Şayeste Hanım 11 Şubat 1912 tarihinde üvey oğlu Vahideddin Efendi'nin şahsî sarayı Çengelköy Köşkü'nde vefat etti. Yahya Efendi Dergâhı'nda bulunan Şehzade Kemaleddin Efendi Türbesi'nde medfundur.

Ayşe Serfiraz II. Hanımefendi Hazretleri

Prenses Ayşe Liah (Lakh)

∞ 1851

Künyesi:

Asıl Adı: Ayşe

Soyadı: Lakh

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Osman Bey

Anne Adı: Zeliha Hanım

Doğum: 1837 Abhazya

Ölüm: 9 Haziran 1905 İstanbul

Serfiraz Hanım, 1837 yılında Abhazya'da dünyaya gelmiştir. Babasının Leo adında bir Moskof'un yani bir Rus'un olduğu söyleniyorsa da bu doğru değildir, zira hakiki adı Ayşe olup Abazaların Asilzade ailelerinden Liah[31] sülalesine mensup Prens Osman Bey'in kızıydı. Annesi Zeliha Hanım, Tapşın ailesine mensuptu.

Ufak yaşta saraya alınmış ve eğitim görmüştür. Abdülmecid ile 1851 yılında evlenerek Padişah'a 1852 yılında Osman Efendi'yi, 1857 yılında Bedia Sultan'ı ve 1860 yılında da Süleyman Efendi'yi dünyaya getirmiştir.

31 Liah, rusca yazılışı Лах, bazı kaynaklara göre prens ünvanına sahip bir ailedir. Rus Asalet Cetveli'ne göre ünvansız asalet sınıfında bulunur, fakat Kafkas aristokrasisi için prens makamında bulunan bir hanedandır.

Kız kardeşi Hüsnümah Hanım sonraları saraydan ayrılarak Süleyman Bey adında saray mensubu bir zat ile evlendi. Diğer kız kardeşi Agâh Hanım sarayda yanında kalmış ve hacca gitmiştir.

Serfiraz Hanım'ın mücevher ve elbise düşkünlüğü padişah ile evlendiği günden itibaren başlamış. O kadar çok altın harcamaktaymış ki, sarayın dış borçlanması dahi başlamış. Padişahın erkanından olan Cevdet Paşa hatıralarında Serfiraz hakkında şöyle yazmakta:

"... Padişah nihayet Serfiraz namında bir kadına tutuldu. Başka kadınlara yaklaşmaz oldu. Serfiraz'a kimse bir şey söyleyemez, istediği yerlerde gezer tozardı. Diğerleri de onu kıskanır, ona nispet seyir yerlerinde ve Beyoğlu'nda ırz ve namusu muhil olacak vechile dolaşırlardı..."

Gerçekten de padişahın namusuna laf getirecek kadar ileri giden Serfiraz bir gün *Küçük Fesli* adında bir Ermeni gencine aşık oldu. Bu gence pek çok para harcayarak, kendini ve hanedanı rezil etti. En nihayet saray tarafından görevlendirilen bir Hırvat *Küçük Fesli*yi vurmak istemişse de ancak yaralayabilmişti. Ailesi onu Adalar'a kaçırdı. Birkaç ay sonra İstanbul'a geri dönünce iki saraylı muhafız tarafından vurulup öldürüldü.

Küçük Fesli'nin katlinden sonra da skandal kapandı. Yüzünü kaybeden Serfiraz'ında Dolmabahçe Sarayı'na kabulü yasaklandı, vefatına kadar kendi şahsî sarayında yaşadı.

Ortaköy'de, etrafı büyük bir bahçeyle çevrili, sahil sarayında kalabalık maiyeti ile yaşıyordu. Nedimelerinden Zülfitab Hanım 1934 senesinde Kadıköy'de vefat edince, yanında bulunan yeğeni Ahmed Cemaleddin Bey'e Serfiraz Hanım hakkında şöyle demiş:

"... pek iyi bir kalbe sahipti. Yemin ediyorum, hakkında söylenenler pek de feci idi, amma Kadınefendi[32] *Şevk-efza Kadın'a nispet hot değildi. Aksine pek vefakâr idi, Beşiktaş Saray'ından men edilmesi ise büyük Kadınefendi'nin entrikasıdır..."*[33]

Oğlunun kızı Naciye Sultan daha sonra ünlü Enver Paşa ile evlenmiştir. Naciye Sultan hatıralarında babaannesinden şöyle bahsetmektedir:

"Babamın musikiye pek merakı vardı. Herhalde kendisine bu merak babaannemden geçmiş olacaktı. Çünkü babaannem Serfiraz Kadın'ın saray içinde kurduğu saz takımları daimi faaliyet gösterirdi. Bu takımlar iki tane idi. Bir tanesi Batı müziği ile meşgul olup, Batı havaları çalardı. Diğeri ise tam tertip bir saz takımı idi."[34]

Serfiraz Hanım 9 Haziran 1905 tarihinde Ortaköy'deki sarayında vefat etmiştir. Yahya Efendi dergâhındaki Şehzade Kemaleddin Efendi Türbesi'nde medfundur.

32 Burada Serfiraz Hanımefendi, Kadınefendi olarak nitelense de resmiyeti yoktur, hürmeten kullanılan bir tabirdir.

33 Ahmed Cemaleddin Bey'in kızı Cemile Fırat Hanım'ın anlattıklarından.

34 Naciye Sultan, Acı Zamanlar, İstanbul 1990

Bezmi V. Kadınefendi Hazretleri

∞ 1849

1862

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: ?

Kökeni: Çerkes

Baba Adı: ?

Anne Adı: ?

Doğum: ?

Ölüm: 25.1.1909 İstanbul

Bezmi Hanım Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İsmail Paşa'nın Çerkes evlatlığı idi. Mısır Sarayı'nda iyi eğitim almıştı. İsmail Paşa'nın vefatından sonra Paşa'nın eşi Misli-cenan Hanım ile İstanbul'a geldi.

İstanbul'da sazı sözü ve güzelliği ile sosyete cemaatini büyülemişti. Herkes Bezmi Hanım'dan konuşur olmuştu. Bir gün Abdülmecid Han'ın da kulağına gitmiş Bezmi'nin güzelliği. Derhal saraya davet ederek, ilk görüşte genç kıza aşık olmuş. Aradan fazla zaman geçmeden 1849 yılında da nikahına alıp *V. Kadınefendi* ünvanını vermiş.

Fakat evlilik hayatları uzun sürmedi. Zira Bezmi Hanım saray hayatına ayak uyduramıyor, Mısır Sarayı'nda olduğu gibi ya-

şayamıyordu. 1862 senesinde padişahtan boşandı. Ressam olan Tevfik Paşa ile evlendi ve Cavidan adında bir kızı oldu.

Abdülmecid Han'nın vefatından sonra padişah olan Abdülaziz Han, Bezmi'nin tekrar evlenmesini hanedan kaidelerine karşı bularak, onu ve kocasını Bursa'ya sürdü. Tevfik Paşa Bursa'ya alışamadığından Bezmi'den boşanarak İstanbul'a geri döndü. Bezmi de bu sefer Bursa Evkaf Müdürü Ahmed Bey ile evlendi. Yeni kocasıyla İstanbul'a dönerek sefil bir hayat sürdü.

Kızı Cavidan Hanım sonraları Şehzade Süleyman Efendi ile evlenip boşandı. Boşanmasından sonra da Kavalalı hanedanından olan bir prensle evlendi.[35]

Bezmi Hanım 25 Ocak 1909 tarihinde vefat etmiştir. Sultan II. Mahmud Han Türbesi'ne defnedilmiştir.

35 Emine Cavidan Hanım (1872-?): Şehzade Selim Süleyman Efendi ile 1886 senesinde evlendi ve 1887'de boşandı. Annesi Bezmara Hanım'ın Mısır Sarayı'nda bulunan arkadaşlarının yanına gitti ve orada Kavalalı Hanedanı'ndan Prens İsmail Davud Paşa'nın oğlu Prens Hüseyin Kamil Paşa ile tanıştı ve 2 Şubat 1891 tarihinde Prens ile evlendi. Bu izdivaçtan iki oğlu oldu. Ama Prens Hüseyin Kamil Paşa'dan da boşandı. Mısır'da vefat etti.

Hüsn-i Cenan Hanım

∞ 1835

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: ?

Kökeni: Şapsığ

Baba Adı: ?

Anne Adı: ?

Doğum: 1818 Kuzey Kafkasya

Ölüm: 1843 İstanbul

Sultan Abdülmecid Han'ın asıl ilk eşidir. Çerkes olup Şapsığ'dır ve 1818 doğumludur. Abdülmecid ile şehzadelik yıllarında 1835 senesinde evlenmiş. Daha sonraki yıllarda Gözde makamına yükselmiştir. Veremden 1843 yılında vefat etmiştir. Laleli Camii'nde medfundur.

Kız kardeşi Misl-i Enver Hanım, eniştesi Sultan Abdülmecid Han'ın sayesinde sarayda nüfuz sahibi olmuştur. 1861 senesinde vefat etmiştir.

Safderun Hanım

∞ *1859*

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: ?

Kökeni: Besleney

Baba Adı: Battal Bey

Anne Adı: İmrethan Hanım

Doğum: 1845 Kuzey Kafkasya

Ölüm: 1893 İstanbul

Safderun Hanım Çerkes olup Besleney'dir. Saraya kız kardeşleri Canfeda ve Çeşmiferah ile alınmıştır. Babaları Battal Bey'dir. Anneleri ise İmrethan adında bir *Jantemir*[36] Prensesi'dir.[37]

Altı veya yedi yaşlarında saray hizmetine kabul edilmiştir. Kız kardeşi Çeşmiferah Hanım'ın Prenses Mülkicihan Açba'ya anlattığına göre, uzun boylu, mavi gözlü, sarı saçlı güzel bir kızmış. Dolmabahçe Sarayı'nda hazinedar usta dairesinde ikamet edermiş. Buna göre hazinedar ustanın bir yardımcısı olsa gerek, zira hazinedar ustaya hizmeti esnasında Abdülmecid Han'ın iltifatını kazanmış. Bir müddet sonrada gözdesi olmuştur.[38]

36 Abaza halkının prens hanedanlarından biri.

37 Hamid Nur'un anlattıklarından.

38 Mülkicihan Açba'nın anlattıklarından.

Gözde olması 1859 yılındadır. Sultan Abdülmecid Han vefat edince sarayı terk etmiş. Zarurete düşünce Sultan Abdülaziz'den, ağabeyisinin dul zevcesi olduğunu söyleyerek kendisine maaş bağlanmasını talep etmiştir. Talebi kabul edilmiş, ancak 1877 senesinde maaşı Sultan II. Abdülhamid Han tarafından yarıya düşürülmüştür. Bundan sonra hakkında pek bir şey öğrenilemiyor. 1893 senesinde Kadıköy'de bulunan konağında vefat etmiştir.[39]

Kız kardeşi Çeşmiferah Hanım uzun yaşayarak Sultan Vahideddin Han'ın sarayında bulunmuş ve 1921 senesinde vefat etmiştir.

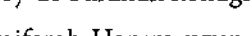

39 Hamit Nur'un anlattıklarından.

Yıldız Hanım

Zijan Şermat

∞ 1858

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: Zijan

Soyadı: Şermat

Kökeni: Çerkes

Baba Adı: Selim Bey

Anne Adı: Rebiye Hanım

Doğum: 1842 Kuzey Kafkasya

Ölüm: ?

Abdülmecid Han'ın bir süre için en çok sevdiği zevcelerinden olan Yıldız Hanım aslen Çerkes'tir. 1832 yılında dünyaya gelmiş. Babası Şermat Selim Bey'dir.

Selim Bey Besleney kabilesinden Beslan prensesi Rebiye Hanım ile evlenmiştir. Bu izdivaçtan dünyaya gelen Zijan, Vunay, Ayşe ve Murat, Selim Bey'in Ruslar tarafından vurulması üzerine anneleri ile İstanbul'a kaçırılmış ve orada dayıları Beslan Cemal Efendi'nin evine sığınmışlardır. Beslan Cemal Efendi sarayda muhafızmış. Eşi Tergüzar Hanım da bir saraylıymış. Bu saraylı hanım vasıtasıyla Zijan, Vunay ve Ayşe saraya daha çocuk yaşta verilmişler. Anneleri Rebiye Hanımda Beslan Cemal Efendi'nin evinde kalmış.[40]

40 Sementen Loğlar'ın anlattıklarından.

Kızlar sarayda iyi eğitim almışlar. Bezm-i Alem Valide Sultan daha sonra iki kızı kendi maiyetine almış. Zijan'a Yıldız, Vunay'a Dilber Peyker[41] ve Ayşe'ye de Safinaz[42] adını vermiş.[43]

Yıldız güzelliği ile Abdülmecid Han'ın dikkatini çekmiş ve 1846 senesinde zevcesi olmuştur. Gözde olarak eski Çırağan Sarayı'nda kendisine ayrı bir daire tahsis edilmiş. Dolmabahçe Sarayı'nın inşaası bittikten sonra da kocasının diğer zevceleri ile aynı sarayda yaşamak istemediğini söyleyerek, kendisine ayrı bir köşkün verilmesini istemiş. Abdülmecid de bugünkü Yıldız Parkı'nın bulunduğu tepeye bir köşk yaptırarak, zevcesine hediye etmiş. 1856 yılında Yıldız Hanım kendi köşküne taşınmıştır. Bu sebeple köşkün bulunduğu tepeye Yıldız denilmiştir.

Yıllar sonra Sultan II. Abdülhamid Han Yıldız tepesine yeni sarayını inşaa ettirince üvey annesine hürmeten, sarayının adını Yıldız koymuştur.

Yıldız Hanım 1880'li yıllarda vefat etmiştir.

41 Dilber Peyker Hanım: Sultan Abdülmecid Han'ın vefatından sonra saraydan ayrıldı, zarurete düşerek Sultan II. Abdülhamid Han'a 1881 senesinde kendisine bir ev verilmesi istirhamında bulundu. 1888 yılına doğru vefat etti.

42 Bkz. Safinaz Kadınefendi

43 Sementen Loğlar'ın anlattıklarından.

SULTAN ABDÜLAZİZ HAN AİLESİ

Saltanat Müddeti: 1861-1876

Doğum: 18.2.1830 Beşiktaş Sarayı
Vefatı: 4.6.1876 Dolmabahçe Sarayı
Baba Adı: Sultan II. Mahmud Han
Anne Adı: Pertevniyal Valide Sultan

Zevceleri:

1. Dürrinev BaşKadınefendi
2. Edadil II. Kadınefendi
3. Hayran-i Dil II. Kadınefendi
4. Neşerek III. Kadınefendi
5. Gevheri IV. Kadınefendi

Çocukları:

1. Yusuf İzzeddin Efendi (1857-1916)
2. Fatma Saliha Sultan (1862-1941)
3. Mahmud Celaleddin Efendi (1862-1888)
4. Emine Sultan (1866-1867)
5. Nazime Sultan (1866-1947)

6. Mehmed Selim Efendi (1866-1867)
7. Halife Abdülmecid Efendi (1868-1944)
8. Mehmed Şevket Efendi (1872-1899)
9. Esma Sultan (1873-1899)
10. Emine Sultan (1874-1920)
11. Mehmed Seyfeddin Efendi (1874-1927)
12. Fatma Gevheri Sultan (1874-1875)
13. Münire Sultan (1876-1877)

Durrinev Başkadınefendi

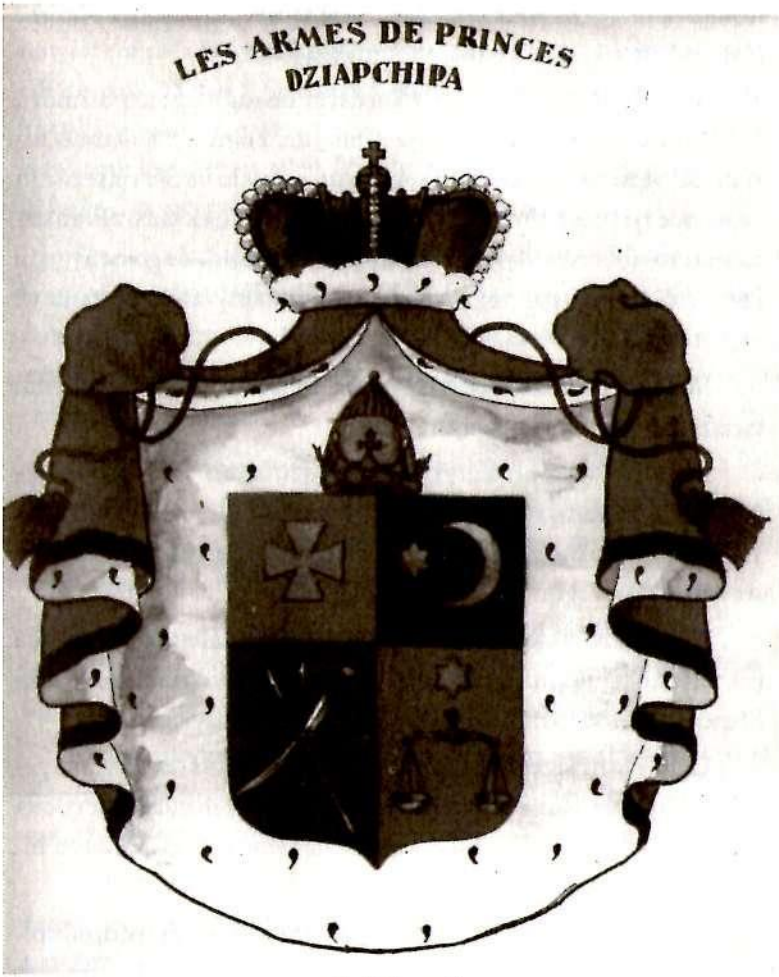

Abdülmecid

Dürr-i Nev BaşKadınefendi Hazretleri

Prenses Melek Dziapş-İpa

∞ 20 Mayıs 1856

Dürr-i Nev Kadınefendi 15 Mart 1835 tarihinde Batum'da Abhaz olan Prens Mahmud Bey Dziapş-İpa ile Prenses Halime Hanım Çikotua'nın kızı olarak dünyaya geldi.

Asıl adı Melek olup üç kız kardeşin büyüğü idi, kendisinden üç yaş ufak olan kız kardeşi Ayşe Kemalifer Hanım[44] ile saraya verildi. Servetseza Kadınefendi'nin nedimesi oldu ve Servetseza'nın sayesinde iyi bir eğitim aldı. İyi bir piyanist idi ve aksansız Fransızca konuşabiliyordu. Ayrıca ressamlık kabaliyetini de geliştirmişti. Pano resimleri yapar ve bunları Bezm-i Alem Valide Sultan'a ve Servetseza Kadınefendi'ye hediye ederdi.[45]

Bir gün Dolmabahçe Sarayı'nda Şehzade Abdülaziz Efendi tarafından görülüp beğenildi.

Dürrinev orta boylu, zayif ince belli, uzun sarı saçlı ve ela gözlü imiş. Abdülaziz Efendi, derhal yengesi Servetseza'dan genç kızı istetti ancak yengesi evvela izin vermedi. En nihayet nedimesini güzel bir düğün karşılığı Abdülaziz Efendi'ye verdi.

Düğünleri 20 Mayıs 1856 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleşti. Düğünden bir sene sonra Şehzade Yusuf İzzeddin Efendi'yi ve 1862 yılındada Saliha Sultan'ı dünyaya getirdi.

Oğlu Yusuf İzzeddin Efendi'yi gizli bir mekanda dünyaya getirdiği söylenir. Buna sebep ise o dönemlerde şehzadelerin çocuk sahibi olmaları yasaktı. Bu rivayetin ne derece doğru olduğu bilinmemektedir.

Dürrinev, Abdülaziz Efendi'nin 1861 senesinde padişah olmasıyla BaşKadınefendi ünvanını aldı. Çok kalabalık bir maiyete

---

44 Prenses Ayşe Kemalifer Dziapş-İpa (1838-1901): Daha sonra saraydan ayrılarak Prens Ömer Açba ile evlendi. Beş çocuğu oldu, büyük oğlu Mehmed Refik Bey, Sultan II. Abdülhamid Han'ın mabeyn katiplerinden oldu. Kızı Cavidan Hanım ablasının oğlu ve yeğeni Şehzade Yusuf İzzeddin Efendi ile evlendi. Küçük oğlu Numan Bey de Sultan II. Abdülhamid Han Sarayı'nda hizmet etti. Torunu, hatıralarını yazan Prenses Leyla Açba'dır.

45 Zatıgül Zapoğlu'nun anlattıklarından.

sahipti. Dziapş-İpa, Çikotua, Lou-Lov, Geçba prenseslerini saraya aldırtarak nedimeleri yaptı. Eski padişahın eşleri kadar olmasa da borçları eksik olmuyordu. Paris modasına uygun elbiseler sipariş ediyor, çok pahalı mücevherler satın alıyordu. Ama kimse buna karşılık göstermiyordu, zira sarayda herkes onu taklit ediyordu. Kayınvalidesi Pertevniyal Valide Sultan dahi gelininden aşağı kalmaz oda aynı şekilde debdebeye düşkündü.

Fransa imparatoriçesi Eugenie, İstanbul'u ziyaret etmesi esnasında imparatoriçeyi haremde kabul etti. İmparatoriçeden daha güzel ve modaya uygun kıyafetiyle başta imparatoriçe olmak üzere herkesi büyülemişti. Duruşu, bakışı, yürüyüşü ayrı bir asalet sergiliyormuş.[46]

Kocasının 1876 senesinde tahttan indirilmesinden sonra Feriye Sarayı'na hapsedildi. Abdülaziz Han'ın katledildiği odanın üstünde bulunan kendi dairesinde ikamet ediyormuş. Kocasının cansız bedenini gördüğünde bayılmış.

Abdülaziz Han canından olduktan sonra mahkemeye çıkarılıp sorguya çekilmiş. Çok hakaret işitmiş ve mahkeme görevlileri tarafından "*Pis abaza çariçes*" diye hakaretlenmiş.[47]

Mahkemeden sonra Feriye de nedimeleri Şemifer ve Zevkyab Hanımlar ile bir odaya hapsedildi. Kayınvalidesi ve ortakları da çok ağır hakarete uğramışlardı.

Sultan V. Murad Han'ın tahttan indirilmesine kadar hapis hayatı yaşadı, Abdülhamid Han'ın tahta çıkmasıyla hürriyetine kavuştu. Feriye Sarayı'nda yaşamaya devam etti. Bundan sonra sessiz ve sakin hayat tarzıyla tanındı.

4 Aralık 1895 tarihinde Feriye Sarayı'ndaki dairesinde vefat etti. Sultan II. Mahmud Han Türbesi'nde medfundur.

---

46 Zatıgül Zapoğlu'nun anlattıklarından.

47 Zatıgül Zapoğlu'nun anlattıklarından.

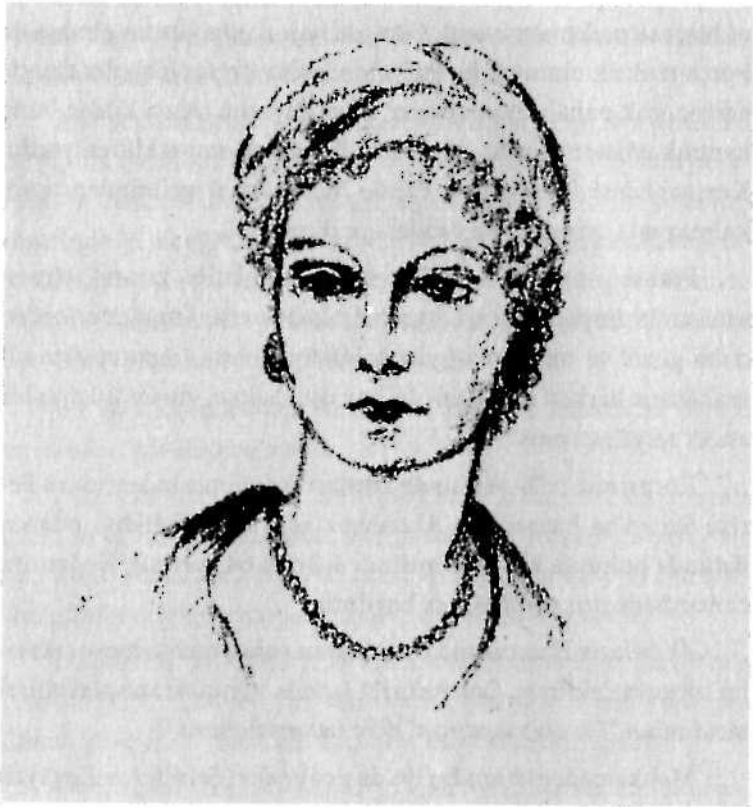

Edadil II. Kadınefendi Hazretleri

Prenses Aredba

∞ 1861

Edadil Kadınefendi Abhaz olup Prens Aredba Tandal Bey ile Aublaa Hanım'ın kızıdır. 1845 yılında Adler'de dünyaya gelmiştir.[48]

48 Zatıgül Zapoğlu'nun anlattıklarından.

Ufak yaşta sarayda bulunan bir memleketlisi tarafından saraya alınmıştır. Pertevniyal Valide Sultan'ın hoşuna giden genç kız, özel eğitim alarak 1861 yılında Abdülaziz Han'ın tahta çıkmasıyla kendisine zevce diye hediye edilmiş, evlenmiştir. Bu yüzden sarayda kendisine *Cülus Kadınefendi* derlermiş. Çok güzel olduğu söyleniyor. Mavi gözlü ve kumral saçlı imiş. Kanun çalmasını çok severmiş.[49]

Edadil Kadınefendi 1862 yılında Mahmud Celaleddin Efendi'yi ve 1866 yılında da Emine Sultan'ı dünyaya getirmiştir. Ancak Emine Sultan bir yaşında vefat etmiştir.

Kadınefendinin erkek kardeşi Aslan Bey Kafkasya'da yaşıyormuş ve hacca gitmek istiyormuş. Bu sebeple ablası Edadil Kadın'dan hacca gitmesi için kendisine kolaylık gösterilmesini rica etmiş. Kadınefendi de Aslan Bey'i İstanbul'a ve ardından Arap Yarım Adası'na götürmesi için bir gemi göndermiş.

Bu gemi ile Edadil Kadınefendi'nin bütün ailesi ve yakınları da İstanbul'a gelmiş. Ancak Aslan Bey İstanbul'a vasıl olduktan sonra çok hastalanmış ve kendisine ablası tarafından tahsis edilen Tophane'deki konakta vefat etmiş. Aslan Bey'i Tophane Camii'nin bahçesine defnetmişler.

Edadil Kadınefendi de kardeşinin ölümüne çok üzülmüş ve uzun sürmeden o da vefat etmiş.

Edadil Kadınefendi 1875 yılında vefat etmesinden dolayı kocasının tahttan indirilmesini ve katledilmesini görmemiştir.

Dolmabahçe Sarayı'nda vefat etmiştir. Sultan II. Mahmud Han Türbesi'nde medfundur.

49 Zatıgül Zapoğlu'nun anlattıklarından.

Hayran-ı dil
II. Kadınefendi Hazretleri

∞ *21 Eylül 1865*

Hayran-ı dil Kadınefendi'nin Çerkes olması muhtemeldir, fakat Abhaz olma ihtimali de yüksektir. Ailesi hakkında hiçbir bilgi mevcut değildir. Anlatılanlara göre Abdülaziz Han'ın en güzel zevcesi imiş. Şaire Leyla Saz da hatıralarında bunu yazmıştır.

2 Kasım 1846 tarihinde Kars'ta doğduğu resmi kayıtlarda yazıyorsa da bunun ne derece doğru olduğu bilinmiyor. Zira Kars'a Çerkesler yerleşmemişlerdir.

Hayran-ı dil Kadınefendi'nin hangi yoldan saraya girdiği de bilinmiyor, herhalde bir memleketlisi veya akrabası delalet etmiştir. 21 Eylül 1865 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda Sultan Abdülaziz Han'la evlenmiştir.

Nikahtan bir sene sonra Nazime Sultan'ı ve 1868 yılında son Halife Abdülmecid Efendi'yi dünyaya getirmiştir.

Sultan Abdülaziz Han'ın tahttan indirilmesinden sonra Feriye Sarayı'na hapsedilmiştir. Kocasının katledilmesi esnasında geri kalan harem halkı gibi o da, bu korkunç olaya şahit olmuştur. Mahkemeye çıkarılmış ve sorguya çekilmiştir. Kayınvalidesi Pertevniyal Valide Sultan ve ortağı Dürrinev Kadınefendi kadar hakarete uğramamıştır.[50]

50 Zatıgül Zapoğlu'nun anlattıklarından.

V. Murad Han'ın tahttan indirilmesinden sonra Ortaköy'de bulunan sahil saraylarından birine taşınmıştır. Sahil Sarayı'nda 26 Kasım 1895 tarihinde vefat etmiştir. Sultan II. Mahmud Han Türbesi'nde medfundur.

Neşerek III. Kadınefendi Hazretleri

Prenses Nesrin Zevş-Barakay

∞ 1868

Neşerek Kadınefendi Sultan Abdülaziz Han'ın en bedbaht zevcesidir. Ayrıca Osmanlı tarihinde hakarete uğrayan padişah zevcelerinden biridir.

Asıl adı Nesrin olup 1848 yılında Kuzey Kafkasya'nın Karadeniz sahilinde bulunan Soçi şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Ubuh Prenslerinden İsmail Bey Zevş-Barakay'dır.[51]

1859 yılında Çerkes cemaati bir heyet toplayarak İstanbul'a gönderdi. Heyetteki temsilciler şunlardı: Şapsığ temsilcisi Huşt Hasan Bey, Natuhay temsilcisi Güstanokue İsmail Bey, Abzah temsilcisi Barasbi Hacı Hajbek Bey ve Ubuhların temsilcisi Prens İsmail Bey Zevş-Barakay.

Heyetin amacı Kafkasya'daki Rus zulmünü padişaha arz etmekti. Daha o zamanlar tahtta bulunan Abdülmecid Han, ziyaretin sonunda bu dört Çerkes Beyi'ne geniş araziler hediye ederek Osmanlı topraklarında kalmalarını rica etmişti.

İsmail Bey'e Silivri taraflarında toprak ihsan edildi. Ailesi ve maiyeti ile oraya yerleşti. Bir süre için Büyükçekmece Kaymakamlığı yaptı. Politik amaçla da kızı Nesrin'in Abdülaziz Han

51 Prens İsmail Zevş-Barakay (1812-1876): Prens Vordezokue Zevş-Barakay'ın oğludur. Kafkasya'dan Silivri'ye yerleştikten sonra halkı için Avrupa'dan yardım istemek için 1862 senesinde Paris'e ve oradan da Londra'ya gitmiştir. Ancak hiçbir yerden destek elde edemeyince Silivri'ye geri dönmüştür. Kızını, oğlunu ve damadını kaybettikten sonra kederinden aynı sene (1876) vefat etmiştir. Silivri'de medfundur. Kız kardeşi de Ateş Mehmed Paşa'nın zevcesiydi.

ile evlenmesini sağladı. Düğünleri 1868 yılında Dolmabahçe Sarayı'nda yapıldı.

Neşerek Kadınefendi 1872 yılında Mehmud Şevket Efendi'yi, 1873 yılında Esma ve 1874 senesinde de Emine Sultanları dünyaya getirmiştir.

Aslında Sultan Abdülaziz Han, Nesrin Kadınefendi'yle evlenmeden önce, Kavalalı Hanedanından Prenses Tevhide Hanım [52] ile evlenmek istiyormuş, ancak Sadrazam Keçecizade Fuad Paşa buna mani olmuş.

1872 senesinde nedimesi ve akrabası olan Prenses Müjdedil Loo'nun ailesine ait olan Yozgat Osmaniye köyünde bir camii yaptırmıştır.

Kocasının tahttan indirilmesi esnasında büyük hakarete uğrayan Neşerek Kadınefendi, Dolmabahçe Sarayı'ndan çıkarılıp kayığa bineceği sırada Sadaret Yaveri Sami Bey tarafından koynunda mücevher taşıdığı gerekçesiyle, omuzlarındaki örtülü şalı çekip almıştır. Açık omuzlarıyla kayıkla Feriye Sarayı'na gitmek zorunda kalmıştır. Bu esnada yağmur yağmış, hassas olan kadınefendi bu hadiseden sonra, hem sinirden hem de yediği yağmurdan ve kocasının katledilmesinden dolayı şok geçirerek 11 Haziran 1876 tarihinde vefat etmiştir. Yenii Camii Türbesi'nde medfundur.

Kadınefendinin cesareti ile meşhur olan kardeşi Çerkes Hasan Bey[53] ablasının ve eniştesinin vefatı üzerine bu üzücü olaylara

52 Prenses Tevhide Hanım (1850-1888): Hidiv İsmail Paşa ile Şöhretseza Hanım'ın kızı. 1868 senesinde Yahya Mansur Yeğen Paşa ile evlendi. Bir oğlu ve üç kızı oldu. Veremden vefat etti.

53 Çerkes Hasan Bey (1850-1876): Prens İsmail Bey Zevş-Barakay'ın büyük oğludur. Soçi'de dünyaya geldi. Ailesinin Silivri'ye yerleşmesinden sonra 1864 senesinde kardeşi Osman Bey ile bahriye Iadesine girdi. Sonra bu mektebin kara bölümüne geçerek teğmen oldu. Okulu tamamlayarak subay çıktı. Ablasının Abdülaziz Han ile evlenmesinden sonra Şehzade Yusuf İzzeddin Efendi'nin yaveri oldu. Eniştesinin katledilmesi ve ablasının maruz kaldığı muameleye o derece hiddetlenmişti ki bu olaylara sebep olan Hüseyin Avni, Mithat ve Reşit Paşaları öldürmeye karar vermişti.

sebep olan Avni, Mithat ve Reşit Paşa'ları öldürmüştür. Tarihe Çerkes Hasan Vakası olarak geçmiştir. İdam edilmesinden sonra ardından tutulan bir ağıt şöyledir:

Aksaray'dan kar geliyor,
Ben sandım ki yar geliyor,
Çıktım baktım pencereye,
Çerkes Hasan can veriyor.

Bayezid'tir meydan yeri,
Hanımların seyran yeri,
Çerkes Hasan'ı astılar,
Sol yanında ferman yeri.

Ancak Hüseyin Avni, Hasan Bey'den zarar geleceğini evvelden sezmiş ve Bağdat'ta bulunan Altıncı Ordu'ya sevk etmişti. Hasan Bey başta gitmek istemediğini bildirip tutuklanınca, Bağdat'a gideceğine dair söz vermesi karşılığı tekrar serbest bırakılmıştı. Derhal ikamet ettiği halasının Cibali'de bulunan konağına giderek baştan ayağa silahlandı. 15 Haziran gecesi Mithat Paşa'nın Bayezid'teki konağında Hüseyin Avni ve arkadaşları toplanıp zaferlerini kutlayacaklarını biliyordu. O gece konağa gitti. Kapıyı açan Mithat Paşa'nın uşağı Mehmed, Hasan Bey'i saraydan haber getiren bir muhafız zannederek içeri almıştı. Üst kata hızlı adımlarla çıkıp salona dalan Hasan Bey "Davranmayın!" diye bağırıp aynı anda silahını ateşledi. Hüseyin Avni'yi karnından ve göğüsünden vurdu. Diğer paşalar korkudan kendilerini yan odaya kilitlemişlerdi. Ancak Hüseyin Avni hâlâ yaşıyor, ağır yaralı haliyle kendisini sofaya atmıştı. Hasan Bey işini bitirmek için üzerine doğru yürüyünce arkadan Bahriye Nazırı Kayserili Ahmed Paşa ona mani olmaya çalıştı. Hasan Bey, Ahmed Paşa'nın ellerini ve kulaklarını doğradı. Bunun üzerine Hüseyin Avni'nin üzerine çökerek kamasını birkaç defa karnına sapladı ve oracıkta canını aldı. Salona geri dönünce orada saklanmaya çalışan Reşid Paşa'yı da vurup öldürdü. Bu esnada askerler konağı basarak Hasan Bey'i tutukladı. Merdivenlerden alt kata indirilirken Bahriye Kolağası Şükrü Bey'in hakaretine uğradı. Etrafında onca asker olmasına rağmen, çizmesinde sakladığı bir tabancayı çıkararak Şükrü Bey'i de vurup öldürdü. Hemen mahkemeye çıkarılarak kısa bir duruşmadan sonra idama mahkum edildi. Ağır yaralı olduğu halde tedavi edilmesini red etti. 18 Haziran 1876 tarihinde Bayezid meydanında bir dut ağacına asılarak idam edildi. Sultan II. Abdülhamid Han tahta çıktıktan sonra bu ağacı kestirdi. İdam edilmesinden sonra halk arasında milli kahraman haline gelen Çerkes Hasan Bey'in ardından uzun süre matem tutuldu. Çerkes Hasan Bey Edirnekapı Şehitlik Mezarlığı'nda medfundur.

Diğer erkek kardeşi Osman Bey[54] de ileriki yıllarda Sultan II. Abdülhamid Han'ın yaveri olup, Abdülaziz Han'ın katledilmesi hadisesine karışanları İzzeddin Vapuru ile İstanbul'dan Cidde'ye götürüp Taif Kalesi'ne teslim etmiştir.

54 Osman Paşa (1851-1892): Sultan II. Abdülhamid Han'ın yaverlerinden idi ve Vapur-i Hümayun'da memur oldu. İstanbul'da vefat etti. Kabri Yahya Efendi Dergahı'ndadır.

Gevheri IV. Kadınefendi Hazretleri

Emine Svamba

∞ 1872

Sultan Abdülaziz Han'ın son zevcesi makamında bulunan Gevheri Kadınefendi 8 Temmuz 1856 tarihinde Abhazya'nın Gudauta şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Salih Bey Abhaz olup Asilzade olan Svamba ailesine mensuptur. Asıl adı Emine'dir. Annesi Şaziye Hanım, Prens Tsanba Osman Bey'in kızıdır.

Ufak yaşta saraya verilmiştir. Pertevniyal Valide Sultan tarafından eğitilmiş ve gelin olarak yetiştirilmiştir. Kız kardeşi Fatma Hanım'ın[55] Pervizfelek Açba'ya anlattığına göre, uzun kıvırcık kumral saçlı, mavi gözlü imiş. Daima beyaz uzun elbise giyinir, başına açık mavi bir hotoz takar, beline de atlas kumaşından kırmızı bir şal bağlarmış. Debdebe düşkünü değilmiş.

Padişahla 1872 yılında Dolmabahçe Sarayı'nda evlendiğinde Abdülaziz'in kendisine hediye ettiği yüzükleri takarmış. Başka mücevherat takmaz, süse önem vermez, doğal güzelliği ve zarafeti ile etrafındakileri kendine hayran bırakmaya yetiyormuş.[56]

Düğünden bir sene sonra Gevheri Kadınefendi Esma Sultan'ı ve 1874 yılında da Mehmed Seyfeddin Efendi'yi dünyaya getirmiştir.

---

55 Fatma Hanım (1858-1925): Abdülaziz Han'ın tahttan indirilmesinden sonra Feriye ablası Gevheri Kadınefendi ile hapis hayatı yaşadı. Sultan II. Abdülhamid Han döneminde padişahın maiyetinden Salih Bey ile evlendi. İki çocuğu oldu. Oğlu, Şehzade Seyfeddin Efendi'nin maiyetinde bulundu.

56 Mülkicihan Açba'nın anlattıklarından.

Çok vefakâr bir kadınmış, fakir ve düşkünlere yardım edermiş. Kimsesiz çocukların iyi bir eğitim almalarını desteklermiş. Camii, medrese ve mekteplerin onarılmaları için para yardımlarda bulunurmuş.[57]

Abdülaziz Han'ın tahttan indirilmesinden sonra Feriye Sarayı'na hapsedildi. Kocasının katledilmesinden sonra da fevkalâde bedbaht olmuş. Mahkemeye çıkarılmış, ancak iyiliği ve sadeliği ile tanındığı için hakarete uğramamış. Daha sonra Ortaköy Sarayı'nda ikamet etmiş ve orada kederinden 6 Eylül 1884 tarihinde vefat etmiştir. Yenii Camii Türbesi'nde medfundur. Mezar kitabesi şöyle sona ermektedir:

Herkes safa sürerken bezm-i Cihanda,
hakkı ki'nuş eylemiş Gevheri Kadın ecel şarabını

57 Mülkicihan Açba'nın anlattıklarından.

V. Murad

SULTAN V. MURAD HAN AİLESİ

Saltanat müddeti: 1876 (93 günlük)

Doğum: 21.9.1840 Çırağan Sarayı

Vefatı: 29.8.1904 ÇırağanSarayı

Baba Adı: Sultan I. Abdülmecid Han

Anne Adı: Şevk-efza Valide Sultan

Murad Han, Babası kadar kadına düşkün değildi, Visal-i Nur Hanım dışında bütün eşleri Kafkas kökenliydi. Zevceleri şunlardır:

1. Elaru Mevhibe BaşKadınefendi
2. Reftar-i Dil II. Kadınefendi
3. Şayan III. Kadınefendi
4. Meyl-i Servet IV. Kadınefendi
5. Resan Bas Hanımefendi
6. Cevherriz II. Hanımefendi
7. Nevdür III. Hanımefendi
8. Rems-şinaz Hanımefendi
9. Filizten IV. Hanımefendi
10. Visal-i Nur Hanım

Çocukları:

1. Mehmed Selaheddin Efendi (1861-1915)
2. Süleyman Efendi (1866-1866)
3. Hatice Sultan (1870-1938)
4. Seyfeddin Efendi (1872-1872)
5. Fehime Sultan (1875-1929)
6. Fatma Sultan (1879-1932)
7. Aliye Sultan (1880-1903)

Eleron Mevhibe BaşKadınefendi Hazretleri

∞ *2 Ocak 1857*

Künyesi:

Asıl Adı: Mevhibe

Soyadı: Tarkanişvili

Kökeni: Gürcü

Baba Adı: Ahmet Bey

Anne Adı: ?

Doğum: 6 Ağustos 1835 Tiflis

Ölüm: 21 Şubat 1936 İstanbul

Eleron Mevhibe Kadınefendi 6 Ağustos 1835 tarihinde Tiflis'te dünyaya gelmiştir. Gürcü'dür ve Tarkanişvili Ahmed Bey'in kızıdır. Gerçek adı Mevhibe'dir. Biraderi Tarkanişvili Halil Bey, sarayda İstablı Amire dairesinde hizmet etmiştir. Halil Bey'in kızı Güliter Hanım daha sonra Şehzade Selaheddin Efendi ile evlenmiştir.

Arşivde bulunan vesikalarda adı *Elaru Mevhibe* olarak geçmektedir.

Ufak yaşta saraya verilmiş ve padişah kızlarından birinin yanında büyümüştür. Murad Han ile 2 Ocak 1857 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda evlenmiş ama şehzadeden çocuğu olmamıştır.

Kocasının padişah olmasından sonra, 93 günlüğüne Başkadınefendi olmuş fakat eşinin akli dengesini kaybetmesi üzerine onunla birlikte Çırağan Sarayı'na hapsedilmiştir.

Elaron Mevhibe'nin uzun boylu, etine dolgun, ela gözlü güzel bir kadın olduğu söylenir. Büsbütün Avrupai giyinir ve o derece şaşaalı bir hayattan hoşlanırmış. Uzun yaşadığı için onu gören ve tanıyanlar vaktiyle güzel olduğunu anlatırlar. Çok aksi ve hot ruhlu bir kadınmış.

Murad Han'ın vefatına kadar Çırağan'da hapis hayatı yaşadı. Bu dönem zarfında harem halkını temsilen Sultan II. Abdülhamid Han'a mütemadiyen mektup yazıyor ve padişahtan sadaka ricalarında bulunuyordu. Çırağan'a tütün ve meyve gönderilmesi için istirham mektupları yazmıştır.

Sabık Hükümdar V. Murad vefat edince, Sultan II. Abdülhamid Han'a ağabeyisinin vefat haberini 5 Eylül 1904 tarihinde bir mektupla bildirdi.

Kocasının vefatından sonra da Çırağan Sarayı'ndan çıktı. Şişli'de kendisine tahsis edilen bir konağa yerleşti. Mahkumiyet senelerinden alıştığı hayat tarzını kendi konağında devam ettirdi. Sokağa hemen hemen hiç çıkmadı. İstiklal Savaşı esnasında, İngilizler İstanbul'u işgal edince de dış dünya ile irtibatını tamamiyle kesti.

Artık evinde kendi seçtiği ikinci bir zindan hayatı yaşıyordu. Tek meşgalesi bahçesiydi. Orada çiçekleri ile uğraşıyor ve çok vakit geçiriyordu. Fakat zamanla, yaşlılığından dolayı bahçeye de çıkamaz olmuş ve etrafında bulunan vefakâr kalfalar sayesinde, iyi bakılmakla beraber uzun yaşamıştır.[58]

Eleron Mevhibe Kadınefendi Şişli'de kendi konağında 21 Şubat 1936 tarihinde vefat etmiştir. En uzun yaşayan padişah eşlerindendir.

58 Dilbernaz Zatti'nin anlattıklarından.

Reftar-ı dil II. Kadınefendi Hazretleri

Reftar-ı dil Hatko

Soyad Kanunundan sonra: Hatgil

∞ 4 Şubat 1859

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: Hatko

Kökeni: Abzeh

Baba Adı: Hatkoyuko Bey

Anne Adı: ?

Doğum: 1838 Kuzey Kafkasya

Ölüm: 3 Mart 1936 İstanbul

Reftar-ı dil Kadınefendi Çerkes olup Hatko ailesine mensuptur. Resmî kayıtlarda doğum yeri Gence olarak gösteriliyorsa da bu yanlıştır. Çünkü Hatko ailesi Kuzey Kafkasya'nın Karadeniz sahilinde yaşıyorlardı. Gence'de doğması için Azeri olması gerekiyor.

Reftar-i dil 1838 senesinde Kuzey Kafkasya'da Hatko Hatkoyuko Bey'in kızı olarak dünyaya gelmiştir. Üç kız kardeşi ile saraya verilmiştir, bunlar Terandil ve Ceylanmelek Hanımlardır.

Ceylanmelek ve Terandil[59] sonradan evlenip saraydan ayrılmışlardır.

Reftar-i dil çok güzel olduğundan ileriki yıllarda Şehzade Murad Efendi'nin beğenini kazanarak 4 Şubat 1859 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda ikinci zevcesi olmuştur. Nikahtan iki sene sonra Murad Han'ın tek oğlu Selaheddin Efendi'yi dünyaya getirmiştir.

Kocasının tahttan indirilmesinden sonra Çırağan Sarayı'nda Murad Han'ın 1904 yılında vefat etmesine kadar hapis hayatı yaşamıştır. Çırağan Sarayı'ndan çıktıktan sonra oğlu Selaheddin Efendi'nin Sarayı'nda ikamet etmiştir. 1910 yılında Ortaköy'de bir konak satın alarak oraya taşınmış ve 3 Mart 1936 tarihinde konağında vefat etmiştir. Vefatına kadar çok kederli günler geçirmiştir. 1915 yılından itibaren kadınefendilik maaşını İttihat ve Terakki Cemiyeti kestiğinden başka hanedan üyelerinin yardımlarına muhtaç kalmıştır.

Kadınefendiyi tanıyanlar dürüst ve iyi kalpli bir insan olduğunu anlatırlar. Diğer ortakları aşırı kilolu iken, o daima zayıf ve ince belli kalmış. Çok güzel mavi gözleri varmış. Başkalarının kendisine kitap okumasını çok sever ve musikiye ayrı bir alâka ile bağlı imiş. Geniş bir kültür bilgisine sahipmiş. Başından geçen zor günlere rağmen daima güler yüzlü imiş.

Reftar-i dil Kadınefendi 1934 yılındaki çıkan soyadı kanunundan sonra Hatgil adını almıştır.

Yeğeni Cemile Dilberistan Hanım'ı da oğlu Selaheddin Efendi ile evlendirmiştir.

59 Terandil Hanım (1840-1887) ablası Reftar-i dil Kadınefendi Çırağan Sarayı'na hapsedilince ablasını yalnız bırakmadı. Ancak hapis hayatına alışamadı ve saraydan çıkarak Vergi Kalemi Baş Katibi *Kilisi-Abdi-Efendi-Zade* Hasan Rıza Efendi ile evlendi. Terandil Hanım İstanbul'da 30 Aralık 1887 tarihinde vefat etti. Kabri Yahya Efendi Dergahı'ndadır.

Şayan III. Kadınefendi Hazretleri

Prenses Safiye Zan

∞ 5 Şubat 1869

Künyesi:

Asıl Adı: Safiye

Soyadı: Zan

Kökeni: Natuhay

Baba Adı: Batır Bey

Anne Adı: ?

Doğum: 4 Ocak 1853 Anapa

Ölüm: 15 Mart 1945 İstanbul

Şayan Kadınefendi Çerkeslerin Natuhay boyuna mensuptur.

Resmî kayıtlarda 4 Ocak 1853 Hopa doğumlu olduğu yazıyorsa da, doğum yeri yanlıştır. Anapa'da dünyaya gelmiştir. Babası Zan Batır Bey'dir.

Genç yaşta saraya verilmiş olması gerekiyor, zira Murad Han'la 5 Şubat 1869 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda evlendiğinde 16 yaşındaydı.

Düğünden bir sene sonra Hatice Sultan'ı dünyaya getirdi. Kocasının tahttan indirilmesinden sonra Çırağan Sarayı'nda 1904 yılına kadar hapis hayatı yaşadı.

Şehzade Ali Vasıb Efendi hatıralarında Şayan Kadın hakkında şunları yazmıştır:

"Çırağan'da altıncı dairede Sultan Murad'ın üçüncü kadını Şayan Kadınefendi otururdu. Kendisine üçüncü nine derdik. Bu kadınefendi oturmaktan büsbütün kötürüm olmuştu. Hadice Sultan'ın validesidir ve Efendisi Murad Han ile beraber Çırağan Sarayı'na girmiştir. Orada 50 sene kadar Çırağan Sarayı'ndan hiç çıkmamak şartı ile yaşadı. Meşrutiyet'te 1909'da Sultan Abdülhamid'in halinden sonra da "Efendim burada mahbusen vefat etti" diyerek kendisi de efendisine sadakatte kudsi bir prensip olarak bu mahbusiyeti kabul ve arzu etti."

İttihat ve Terakki Cemiyeti 1 Kasım 1915 tarihinde maaşını kesti. Bundan sonra çok zor günler geçirdi. Osmanlı hanedanı 1924 yılında sürgün edilince ortağı Reftar-i dil Kadınefendi gibi Ortaköy'e taşındı. Şayan Kadınefendi 15 Mart 1945 tarihinde Ortaköy'deki konakta vefat etti. Sultan V. Murad Han'ın en son ölen zevcesidir.

Prenses Leyla Açba hatıralarında Şayan Kadınefendi hakkında şöyle yazıyor:

"Halife Hazretleri'nin ilk yaptığı tarihi hareket bütün Osmanlı hanedanını Dolmabahçe Sarayı'na yemeğe davet etmek oldu... Bilahare hayatımda ilk kez eski ve yeni dönemlerden kalma bazı meşhur sultan ve kadınefendiler ile tanıştım. Bilhassa Sultan V. Murad'ın haremlerinden Şayan Kadınefendi'den büyülenmiştim. Çünkü Şayan Kadın, yaşlılığına rağmen hâlâ pek güzel ve akıllı bir kadındı. Fevkalade güzel konuşuyor, herkese son derece nazik davranıyordu..."

Şayan Kadınefendi'yi görenler ise hafif kilolu, daima koyu renkte elbise giyen, mavi gözlü, vaktiyle çok güzel olduğunu anlatırlar. Son yıllarında aklî dengesini kaybetmiş. Kendisine hizmet edenlere daima padişahı soruyor, en ufak bir seste *"Asker sarayı basıyor"* diye bağırıyormuş. Pencereden dışarı baktığı zaman otomobilleri görünce *"Bu atsız arabalar ile saraya gidilmez ki, efendimiz bu tuhaf şeylere binmezki"* dermiş.[60]

60 Dilbernaz Zatti'nin anlattıklarından.

Meyl-i servet
IV. Kadınefendi Hazretleri

∞ *8 Haziran 1874*

Künyesi:

Asıl Adı:

Soyadı:

Kökeni:

Baba Adı:

Anne Adı:

Doğum: 21 Ekim 1859 Batum

Ölüm: 9 Aralık 1903 İstanbul

Meyl-i servet Kadınefendi 21 Ekim 1859 Batum doğumludur. Çerkes'tir, ailesi hakkında başka malumat yoktur.

Çocukken saraya verilmiş ve genç kızlık çağına geldiğinde 8 Haziran 1874 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda Şehzade Murad Efendi ile evlenmiştir.

Düğünden bir sene sonra Fehime Sultan'ı dünyaya getirmiştir. Kocasının tahttan indirilmesinden sonra Çırağan'a hapsedilmiştir. Hayatı boyunca hapis hayatı yaşamıştır. Kocasından bir sene önce 9 Aralık 1903 tarihinde Çırağan Sarayı'nda vefat etmiştir. Bostan İskelesi'ndeki türbeye defnedilmiştir.

Resan Hanımefendi Hazretleri

∞ 2 Kasım 1877

Künyesi:

Asıl Adı: Ayşe

Soyadı: ?

Kökeni: Gürcü

Baba Adı: Ömer Bey

Anne Adı: Fatma Hanım

Doğum: 28 Mart 1860 Artvin

Ölüm: 31 Mart 1910 İstanbul

Resan Hanım Gürcü kökenlidir. 28 Mart 1860 Artvin doğumludur. Babası Ömer Bey'dir. Annesi Fatma Hanım'dır. Gerçek adı Ayşe'dir.

Ufak yaşta saraya kız kardeşi Gülten Hanım[61] ile beraber verilmiştir. Seniha Sultan'ın yanında büyümüş ve orada eğitim almıştır. Murad Han Çırağan'da hapis hayatı yaşarken Seniha Sultan tarafından Resan Hanım zevce olarak Murad Han'a gönderilmiştir.[62]

---

61 Rabia Gülten Hanım: Resan Hanım vefat edince ablasının evi devlet tarafından satıldı. Gülten Hanım bunun üzerine yeğeni Fatma Sultan'ın yanında kalmaya başladı. Fatma Sultan 1924 senesinde yurt dışı edilince, sürgüne gitmek istemediği için İstanbul'da kaldı. Zarurete düştü ve bir apartmanın kapıcı dairesinde 1933 senesinde vefat etti.

62 Dilbernaz Zatti'nin anlattıklarından.

Nikah 2 Kasım 1877 tarihinde Çırağan Sarayı'nda kıyılmıştır. Kız kardeşi Gülten Hanım, daha sonra yanına gönderilmiş ve nedimesi olmuştur.

1879 yılında Fatma Sultan'ı, 1880 yılında da Aliye Sultan'ı dünyaya getirmiştir. Kocasının vefatından sonra Çırağan Sarayı'ndaki ikameti devam etmiştir. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra 16 Aralık 1908 tarihinde sadarete dilekçe yazarak Yıldız Sarayı'na taşınmasına müsade edilmesini istemiştir. İsteği rededilmiş ve bir süre daha Çırağan'da oturmak zorunda kalmıştır. Bir sene sonra nihayet Çırağan'dan çıkmasına müsade çıkınca kızı Fatma Sultan'ın yanına gitmiştir. Daha sonra devletçe kendine bir ev tahsis edilmiştir. Bu esnada verem olmuş ve 31 Mart 1910 tarihinde vefat etmiştir.

Cevherriz Hanımefendi Hazretleri

∞ *1879*

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: ?

Kökeni: Ubuh

Baba Adı: Halil Bey

Anne Adı: ?

Doğum: 1863 Soçi

Ölüm: 1940 İstanbul

Cevherriz Hanım 1863 senesinde Soçi yakınlarında bulunan bir kasabada doğmuştur. Çerkeslerin Ubuh boyuna mensuptur.[63] Arşivde adı Gevherriz olarak geçmektedir.

Babası Halil Bey büyük Çerkes Göçü esnasında kızını saraya vermiştir. Şehzade Murad Efendi'nin hareminde büyümüştür. Cevherriz Hanım Şehzade'nin Notre Dame de Sion okuluna gönderdiği kızlardandır. Notre Dame de Sion'da çok güzel Fransızca öğrenmiştir.

Çırağan Sarayı'ndaki hizmeti esnasında Murad Han'ın beğenini kazanmış ve nikahları 1879 senesinde Çırağan Sarayı'nda kıyılmış. Murad Han'dan çocuğu olmamıştır. Üvey çocuklarına Fransızca öğretmiştir.

---

63 Dilbernaz Zatti'nin anlattıklarından.

Kocasının vefatından sonra Bursa'ya gönderilmiş. Ancak orada sefalete düşmüş ve sadarete yardım dilekçesi yazmış. İttihat ve Terakki Cemiyeti Cevherriz'e maaş bağlamamak için tekrar evlenmesini tavsiye etmiş. Bu sebeple 1914 senesinde İstanbul'a geri getirtilerek, eski Hükümdar Sultan II. Abdülhamid'in eski Berberbaşı Hüsnü Bey'le evlendirilmiş. Bu ikinci izdivacı çok kederli geçerek 1940 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Nevdürr Hanımefendi Hazretleri

∞ *1880*

Künyesi:

Asıl Adı: Şadiye

Soyadı: Nakaşvili

Kökeni: Gürcü

Baba Adı: Rüstem Bey

Anne Adı: Fevziye Hanım

Doğum: 1861 Batum

Ölüm: 1927 İstanbul

Nevdürr Hanım Çırağan Sarayı'nda hizmet eden kızlardandır. Hakkında hemen hemen hiç bilgi mevcut değildir. Gürcü olup Nakaşvili Rüstem Bey'in kızıdır. 1861 senesinde Batum'da dünyaya gelmiştir.

Osmanlı arşivinde adı Noder şeklinde yazılıdır. Ayrıca Nevdürr Hanım arşivlerde Kalfa olarak titreleniyor, buna sebep ise İtthat ve Terakki Cemiyeti Sultan V. Murad'ın İkbal makamında bulunan eşlerine maaş bağlamamak için onları devrik padişahın eşleri olarak kabul etmemiştir.

Ailesi belki çocuğa bakamadığından belki de sarayda bulunan bir akrabası tarafından saraya alınmıştır. Şevk-efza Valide Sultan'ın hizmetinde iken Çırağan Sarayı'nda Murad Han'la 1880 senesinde evlenmiştir. Murad Han'dan çocuğu olmamıştır.

Sultan Murad Han'ın vefatından sonra da ortakları Cevherriz, Rems-şinaz ve Filizten Hanımefendilerle Bursa'ya gönderilmiştir. Bursa'da birkaç sene kaldıktan sonra üvey kızı Hatice Sultan'ın yanına sığınmıştır. Hatice Sultan üvey annesine maaş bağlanması için Sadarete pek çok ricalarda bulunduğu halde Nevdürr Hanım'a maaş bağlanmamıştır.

Hatice Sultan 1924 senesinde yurt dışı edilince de Nevdürr Hanım, büsbütün zarurete düşmüştür.

Nevdürr Hanım 1927 senesinde İstanbul'da Beşiktaş semtinde vefat etmiştir.

Rems-şinaz Hanımefendi Hazretleri

Fehime Topcu

Künyesi:

Asıl Adı: Fehime

Soyadı: Topcu

Kökeni: Bıjeduğ

Baba Adı: Hasan Bey

Anne Adı: ?

Doğum: 1864 Kuzey Kafkasya

Ölüm: 1934'den sonra İstanbul

Bazı kaynaklarda adı Remiş-naz olarak geçiyorsa da doğru yazılışı Rems-şinaz olup Osmanlı arşivinde de bu şekilde yazılmıştır.

Rems-şinaz Hanım aslen Çerkes olup Bıjeduğ'dur. Bıjeduğ Hasan Bey'in kızıdır. Büyük Çerkes Sürgünü'nde ailesiyle İstanbul'a gelmiş ve saraylı bir memleketlisi tarafından saray hizmetine kabul edilmiştir. Ne şekilde Murad Han ile tanıştığı bilinmiyor, belki de Şevk-efza Valide Sultan'ın maiyetinde idi ve böylece zevcesi oldu.

1880'li yıllarda Murad Han'la evlendi, nikah tarihi tam olarak bilinmiyor. Sabık-Padişah'tan çocuğu olmadı. Murad Han'ın vefatından sonra da Çırağan'daki ikameti bir müddet devam etti. Çırağan'dan 1910 senesinde çıkartılarak bazı ortakları ile Bursa'ya gönderildi.

Bursa'da 1914 senesine kadar yaşadı. Daha sonra İstanbul'a geri dönerek 1934'den sonra vefat etti. Topcu soyadını almıştır.

Filizten Hanımefendi Hazretleri

Prenses Çaabalurhva

Naime Filiz Çabalar

∞ 1887

Künyesi:

Asıl Adı: Naime

Soyadı: Çaabalurhva (Çabalar)

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Şahin Bey

Anne Adı: Adilhan Hanım

Doğum: 1865 Pizunda

Ölüm: 1942 İstanbul

Filizten Hanım Sultan V. Murad Han'ın Abaza olan tek eşidir. 1865 senesinde Pizunda yakınlarında doğmuştur. Babası Prens Şahin Bey Çaabalurhva, sarayda bulunan yeğeninin yanına göndermiştir kızını. Annesi Prenses Adilhan Loo'dur. Aynı zamanda Filizten Hanım, Sultan II. Abdülhamid Han'in eşi Peyveste Hanım'ın dayızadesidir.

Sarayda iyi bir eğitimden geçerek, çok güzel ud çalıyor, fevkalâde güzel sesiyle türküler söylermiş. Yıldız Sarayı'nda yetişen Filizten Hanım, dayızadesi Peyveste Hanım ile birlikte piyano

dersi alıyormuş. Uzun boylu, ela gözlü, uzun kestane renkli saçları varmış, çok güzel bir kızmış. Sultan II. Abdülhamid, Filizten'in V. Murad ile evlenmesini isteyerek, kızı Çırağan'a göndermiş. Orada genç geline uzun açık mavi renginde bir elbise giydirmişler, beline gümüşten bir kemer, başına da koyu mavi renginde bir hotoz takmışlar ve bu hotozun üzerine geniş bir tül örtmüşler. Filizten'i bu haliyle Murad Han'ın dairesine götürmüşler. Murad Han'da genç kızı bu hali ile görünce pek beğenmiş.[64]

Düğünleri 1887 yılında Çırağan Sarayı'nda yapılmıştır. Filizten Hanım'ın Murad Han'dan çocuğu olmamıştır. Kocasının vefatından sonra çok zor günler geçirmiştir. Ortakları Nevdürr, Cevherriz, Rems-şinaz Hanımefendilerle birlikte Bursa'ya gönderilmiştir. Bursa'dan geri döndüğü zaman üvey kızı Fatma Sultan'ın yanında yaşamıştır.

Fatma Sultan 1924 senesinde sürgün edilince kıraya çıkmış, mücevherini satarak hayatını sürdürebilmiştir. Filizten Hanım 1942 senesinde Erenköy'de vefat etmiştir.

Vefatından önce onu tanıyan akrabaları, Filizten Hanım'ın Erenköy'deki evinin bir odasında, kendisini terk etmeyen sadık nedimesi Dilbercenan Hanım [65] ile ikamet ettiğini anlatırlar. Penceresinden daima denizi seyredermiş. Yunan olan komşusu Eleftere Hanım kendisini her gün ziyaret eder, çok hürmet edermiş. Eleftere Hanım, Filizten Hanım'ın huzurunda el pençe divan durur *"İsmetlü Hanımefendimiz"* dermiş. Bu selama tanık olanlar hayretler içinde olan biteni seyrederlermiş.[66]

64 Tarık Çabalar'ın anlattıklarından.

65 Dilbercenan Hanım (1863-1945): Filizten Hanım'ın yanından hiç ayrılmamış. Dilbercenan Hanım Erenköy'deki köşkte vefat etti.

66 İlayda Çabalar'ın anlattıklarından.

Visal-i nur Hanım

∞ ?

Künyesi:

Asıl Adı:

Soyadı:

Kökeni:

Baba Adı:

Anne Adı:

Doğum:

Ölüm:

Murad Han'ın bu son eşi hakkında değişik rivayetler var. Birinci rivayet: Murad Han amcası Abdülaziz Han ile Avrupa seyahatinde iken İngiltere'de oda hizmetçisi olan bir İngiliz kıza tutulmuş ve seyahat sonunda yanında İstanbul'a getirmiş. İkinci rivayet ise, kızın İngiliz ajanı olmasıdır. Fakat İngiliz olsa Abdülaziz Han yeğenine böyle bir izdivaç yapmasına müsade eder miydi, bu da ayrı bir mevzu.

Hakikaten İngiliz ise, ajan olduğu muhakkaktır. Murad Han şehzadelik yıllarında bu hanım ile evlenmiş. Ancak padişah olduğu sıralarda Visal-i nur hakkında hiçbir malumat yok. Eğer İngiliz ise, Murad Han'ın tahtından indirilmesi üzerine İngiltere'ye geri dönmüş olabilir, zira Murad Han vefat edince Visal-i nur diye eski hükümdar zevcesi olarak hiçbir yerde adı geçmiyor.

SULTAN
II. ABDÜLHAMİD HAN AİLESİ

Saltanat müddeti: 1876 – 1909

Doğum: 21.9.1842 Çırağan Sarayı
Vefatı: 10.2.1918 Beylerbeyi Sarayı
Baba Adı: Sultan I. Abdülmecid Han
Anne Adı: Tir-i Müjgan Kadınefendi

Abdülhamid Han'ın eşleri şunlardır:

1. Nazikeda BaşKadınefendi
2. Safinaz Nurefsun II. Kadınefendi
3. Bedrifelek BaşKadınefendi
4. Bidar II. Kadınefendi
5. Dilpesend III. Kadınefendi
6. Mezide Mestan IV. Kadınefendi
7. Emsalinur III. Kadınefendi
8. Müşfika IV. Kadınefendi
9. Sazkar Başhanımefendi
10. Peyveste II. Hanımefendi
11. Fatma Pesend III. Hanımefendi
12. Behice IV. Hanımefendi
13. Saliha Naciye V. Kadınefendi

Çocukları:

1. Ulviye Sultan (1868-1875)
2. Mehmed Selim Efendi (1870-1937)
3. Zekiye Sultan (1872-1950)
4. Fatma Naime Sultan (1875-1945)
5. Mehmed Abdulkadir Efendi (1878-1944)
6. Ahmed Nuri Efendi (1878-1944)
7. Naile Sultan (1884-1957)
8. Mehmed Burhaneddin Efendi (1885-1949)
9. Şadiye Sultan (1886-1977)
10. Ayşe Sultan (1887-1960)
11. Refia Sultan (1891-1938)
12. Abdürrahim Efendi (1894-1952)
13. Hatice Sultan (1897-1898)
14. Aliye Sultan (1900-1900)
15. Cemile Sultan (1900-1900)
16. Mehmed Bedreddin Efendi (1901-1903)
17. Ahmed Nureddin Efendi (1901-1944)
18. Mehmed Abid Efendi (1905-1973)
19. Samiye Sultan (1908-1909)

Nazikeda Baş Kadınefendi Hazretleri

Prenses Tsanba

∞ 1863

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: ?

Soyadı: Tsanba

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Arzakan Bey

Anne Adı: Esma Hanım

Doğum: 1848 Abhazya

Ölüm: 11 Nisan 1895 İstanbul

Nazikeda Kadınefendi Abaza olup 1848 Abhazya'da dünyaya gelmiştir. Babası Prens Arzakan Bey Tsanba'dır. Annesi Esma Hanım, Klıç Hanedanı'na mensuptur.

Genç yaşta saraya verilmiştir. Cemile Sultan'ın yanında büyümüştür. Cemile Sultan sayesinde piyano dersi alarak çok iyi bir piyanist imiş. Uzun boylu, uzun düz siyah saçlı ve koyu kahve rengi gözleri varmış. Güzel bir kadınmış. Abdülhamid Han, Cemile Sultan'ın sarayında Nazikeda'yı görüp beğenmiş ve Cemile Sultan'dan nedimesini istemiş.

Nikah 1863 senesinde Dolmabahçe Sarayı'nda yapılmış, beş sene sonrada 1868 yılında Abdülhamid Han'ın ilk çocuğu Ulviye Sultan'ı dünyaya getirmiştir.

Fakat Ulviye Sultan bir kaza sonucu yanarak vefat etti. Bu korkunç olayı Ayşe Sultan hatıralarında şöyle anlatıyor:

"Pek nazik, yaşından çok fazla akıllı, pek güzel bir çocukmuş. Kara gözlü, uzun kirpikli, beyaz tenli, pembe yanaklı, melek gibi bir şeymiş. Yedi yaşına geldiği için derslere de başlamış. Bir gün dersini bitirdikten sonra annesi Nazikeda'nın odasına gelmiş, Nazikeda Kadınefendi piyano çalıyormuş. Ulviye Sultan da odada oynamaya başlamış. Bu sırada eline bir kibrit geçmiş, yakmış. Elbisesi birdenbire tutuşunca, kızcağız bağırmaya başlamış. Öğle zamanı olduğundan, yukarıda yardıma gelecek kimseler de yokmuş. Zavallı Valide Nazikeda Hanım alevleri söndürmeye çalışırken kızıyla birlikte yerlere yuvarlanmış. Elleri, kolları, yüzü yandığı halde, alevleri bir türlü tam olarak söndürememiş. Yerler hasırmış. Salondaki papağanın canhıraş bağırmaları aşağıdakileri ikaz etmiş, koşmuşlar, umumi şaşkınlık arasında sultanın dadısı bir seccade bulup üzerine atmakla alevleri söndürmüşse de biçare, çocuktan hayır kalmamış."

Ulviye Sultan olay günü akşam üstü vefat etmiştir. Kızlarının ölümü karı kocayı bedbaht etmiş. Abdülhamid'in Nazikeda'dan başka çocuğu olmamıştır.

Nazikeda Kadınefendi vefatından birkaç sene önce, bir hayli şişmanlamış, fakat güzelliğini muhafaza edebilmiş.

11 Nisan 1895 tarihinde Yıldız Sarayı'nda vefat etmiştir. Kabri Yeni Camii V. Murad Han Türbesi'ndedir.

Safinaz Nurfesun
II. Kadınefendi Hazretleri

Ayşe Şermat

∞ ?.10.1868

26.6.1879

Künyesi:

Asıl Adı: Ayşe

Soyadı: Şermat

Kökeni: Çerkes

Baba Adı: Selim Bey

Anne Adı: Rebiye Hanım

Doğum: 1850

Ölüm: 1915 İstanbul

Sultan Abdülmecid'in eşlerinden olan Yıldız Hanım'ın kız kardeşidir. Safinaz Kadın 1851 senesinde Kuzey Kafkasya'da dünyaya gelmiştir. Şermat Selim Bey'in ve Besleney prensesi Rebiye Hanım'ın en küçük kızıdır. Gerçek adı Ayşe'dir.

Safinaz Kadın ablaları Yıldız ve Dilber Peyker Hanımlarla beraber saraya verilmiştir. İyi eğitim alarak iyi piyano çalar, lisan bilirmiş. Ablası Yıldız Hanım Sultan Abdülmecid'le evlenince Safinaz Hanım'ı Şehzade Abdülaziz Efendi'nin dairesine göndermişler.

Aradan yıllar geçmiş ve Safinaz genç kızlık çağına gelince Abdülaziz'in dikkatini çekmiş. Abdülaziz genç kızın güzeliğinden öylesine büyülenmiş ki, Safinaz ile evlenmeyi dahi istemiş. Fakat Safinaz Abdülhamid'i görüp sevdiği için Abdülaziz ile evlenmeyi istemiyormuş.

Abdülhamid de Safinaz'ı çok seviyormuş. Nihayet Abdülhamid durumu anneliği Perestu Kadınefendi'ye anlatmış, Perestu da Abdülhamid'i çok sevdiği için, Abdülaziz'e gidip Safinaz'ın çok hasta olduğunu ve derhal hava değişikliği için mesire köşküne çıkarılmasının gerekli olduğunu söylemiş.

Abdülaziz de yengesi Perestu'ya inanarak kızı mesire köşklerden birine göndermiş. Gelen raporlar kızın durumunun kötüye gittiğini ve en nihayette vefat ettiğini Abdülaziz'e bildirmişler. Abdülaziz kısa bir müddet matem tuttuktan sonra Safinaz'ı unutmuş. Abdülhamid de böylece Safinaz ile Ekim 1868 tarihinde evlenebilmiş. Adını Nurefsun olarak değiştirmiştir.

Ama Nurefsun saray hayatına alışamamış. Özellikle kocasının tekrar evlenmesine tahammül edememiş, Abdülhamid'in tek zevcesi olmak istiyormuş. Ayrıca saraylılar Nurefsun'u sevmemiş, hatta sarayda yangın çıkartarak Nurefsun'un üzerine atmışlar. Bu hadiseden sonra Nurefsun Abdülhamid'den boşanmak istemiş. Abdülhamid de Nurefsun'un isteğini yerine getirerek 26.6.1879 tarihinde boşamış. İstanbul'un diline düşmemesi için de ikinci Esvabcı Safvet Bey'le (1855-1945) evlendirmiş.

Fakat Nurefsun Safvet Bey'le evlilik hayatı sürmemiş, hatta ondan ayrı bir konakta oturmuş.

Nurefsun Kadınefendi, 1915 senesinde İstanbul'da kendi konağında vefat etmiştir. İstanbul'da medfundur.

Bedrifelek BaşKadınefendi Hazretleri

Prenses Karzeg

∞ 15 Kasım 1868

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: Karzeg

Kökeni: Natuhay

Baba Adı: Mehmet Bey

Anne Adı: Faruhan Hanım

Doğum: 4 Ocak 1851 Anapa

Ölüm: 8 Şubat 1930 İstanbul

Bedrifelek Kadınefendi 4 Ocak 1851 tarihinde Anapa şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Natuhay'ların bir prensi olan Karzeg Mehmed Bey annesi ise Abazaların prenseslerinden olan Faruhan İnal-İpa'dır.

Bedrifelek Kadınefendi 1864 senesindeki büyük Çerkes Sürgünü esnasında bir Çerkes kafilesi ile İstanbul'a gelmiş ve sarayda bulunan teyzesi Şayeste Hanım tarafından saraya aldırılmıştır. Annesi, babası ve kardeşleri başka bir kafileyle İstanbul'a vardıkları an, kızlarının sarayda ve hali vakti yerinde olduğuna dair haber almışlar. Bu haber üzerine Karzeg ailesi diğer kızını Dilber Hanım'ı[67] da saraya vermiştir.

Bedrifelek Kadınefendi'nin annesi Faruhan Hanım muhtemelen İstanbul'da vefat etmesinden sonra Mehmet Bey Saraylı ve Çerkes Vorkoj ailesinden olan Melekyar Hanım ile evlenerek üç kızı daha olmuştur, bunlar: Şazıdil[68], Nevrestan[69] ve Melekistan Hanımlardır. Bu hanımlar da ileride saraya ablalarının yanına verilmişlerdir.

67 Bezmigül Dilber Hanım: Bedrifelek Kadınefendi'nin ablasıdır. Daha sonra evlenerek saraydan ayrıldı. Eşinin vefatından sonra Kızıltoprak'taki sarayında yaşadı.

68 Şazıdil Hanım saraydan ayrılarak evlenmiştir.

69 Nevrestan Hanım (ölm. 1936): Saraydan ayrılarak İsmail Hakkı Erdenay ile evlenmiştir. Bağdat'ta vefat etmiştir.

Bedrifelek iyi eğitim aldıktan sonra 15 Kasım 1868 tarihinde Abdülhamid Han ile evlendirilmiştir.

Bedrifelek Kadınefendi'nin biraderi Kazım Paşa[70] ileriki yıllarda Bağdat'a gönderilerek Altıncı Ordu Süvari Livası olmuştur.

Bedrifelek, nikahtan iki sene sonra Selim Efendi'yi, 1872'de Zekiye Sultan'ı ve 1878 senesinde de Ahmed Nuri Efendi'yi dünyaya getirmiştir.

Mavi gözlü ve sarışın imiş, Abdülhamid Han'ın en çok sevdiği eşlerindenmiş. Nazikeda Kadınefendi'nin vefatı üzerine 1895 yılında BaşKadınefendi oldu. Kocasının tahttan indirilmesi esnasında büyük hakaretlere uğradı, Prenses Leyla Açba hatıralarında bu hadiseyi şöyle anlatıyor:

> *"Ağlayarak arabamıza bindiğimiz sırada bir çığlık duyduk. Babam bakmaya gitti, aradan yirmi dakika geçtikten sonra döndü ve:"Başkadınefendinin yaşmağını çekip almışlar, zavallı kadın başı açık ortada kalmış, ağlıyordu; biri gelip arabasına bindirdi, alıp götürdü" dedi.*
>
> *O an pek müteessir olmuştuk. Aradan dört gün geçtikten sonra kadınefendiyi oğlu Selim Efendi'nin sarayında ziyaret ettik. Kendisi perişan bir halde sızlanıp duruyordu."*

Anlaşıldığı gibi Bedrifelek Kadınefendi Abdülhamid Han'ın tahttan indirilmesinden sonra oğlunun yanında oturmaya başlamış.

Osmanlı Hanedanı 1924 senesinde yurt dışına gönderilince Serencebey yokuşundaki ikameti devam etmiş. Bedrifelek Kadınefendi 8 Şubat 1930 Cumartesi günü Serencebey yokuşundaki

---

70 Karzeg Kazım Paşa: Uzun seneler Bağdat'ta Altıncı Ordu Süvari Livalığı yaptı. Hayatının sonuna doğru İstanbul'a geri dönerek Kızıltoprak'taki sarayında vefat etti. Sahray-ı Cedid Kabristanı'nda medfundur.

oğlunun konağında ölmüştür. İstanbul'un Beşiktaş semtinde bulunan Yahya Efendi Mezarlığı'nda medfundur.

Mezar taşı kitabesi şöyledir:

Hazreti Başkadın Bedrifelek

1930 Cumartesi

Onu tanıyanlar konağından hiç sokağa çıkmadığını, konağın Yıldız Sarayı'na yakın olmasından dolayı eski zamanları daima hatırlayıp hayatına dair anılardan bahsettiğini anlatırlar. Daima beyaz renkte elbise giyer, başını da yine aynı renkte bir örtüyle örtermiş. Türkçe'si çok düzgün imiş, saray şivesi yokmuş. Melankolik bir bakışı varmış, yanında bulunanlar kadınefendinin güzel mavi gözlerine baktıkça gözleri nemlenirmiş.[71]

Karzeg Aile Şeceresi

1. Mehmet Bey X 1. Prenses Faruhan İnal-İpa. 2. X Vorkoj Melekyar Hanım

1.1. Bezmigül Dilber Hanım

1.2. Bedrifelek Başkf.

1.3. Kazım Paşa X Dilber Hanım

1.4. Şazidil Hanım

1.5. Nevrestan Hanım X İsmail Hakkı Erdenay

1.6. Melekistan Hanım

71 Pervizfelek Açba'nın anlattıklarından.

Bidar II. Kadınefendi Hazretleri

Prenses Talustan

∞ 2 Eylül 1875

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: Talustan

Kökeni: Kabardey

Baba Adı: İbrahim Bey

Anne Adı: Şahika İffet Hanım

Doğum: 5 Mayıs 1855 Kobuleti

Ölüm: 13 Ocak 1918 İstanbul

Sultan II. Abdülhamid Han'ın en ünlü eşlerinden biridir. Kabardey olup, 5 Mayıs 1855 tarihinde Kobuleti şehrinde İbrahim Talustan Bey ve Prenses Şahika İffet Lortkipanidze'nin kızı olarak dünyaya gelmiştir. Babası bir Kabardey prensi, annesi ise Gürcü prensesidir.

Üç kardeşin en büyüğüdür. Kardeşleri Hüseyin ve Mehmed Ziya Paşa'ları Sultan II. Abdülhamid Han ile evlendikten sonra devlet hizmetine aldırmıştır.

Saraya bir akrabası tarafından alınmıştır. Çok güzel ve cüretkâr olan Bidar kısa bir müddet sonra Şehzade Abdülhamid'in dikkatini celb etmiş ve uzun zaman geçmeden Abdülhamid aşık olduğu Bidar'ı 2 Eylül 1875 tarihinde nikahına almıştır.

Düğünden bir sene sonra Abdülhamid Han'ın *"Benim cülus kızım"* dediği Naime Sultan'ı ve 1878 senesinde de Abdülkadir Efendi'yi dünyaya getirmiştir.

Kardeşi Çerkes Mehmed Ziya Paşa 1909 senesinde, Sultan Abdülhamid Han'ın tahttan indirilmesinden sonra eniştesi ile Selanik'e sürgüne gitmiştir.

Çok güzel olan Bidar Kadınefendi, Sultan II. Abdülhamid Han'ın emri üzerine 1889 senesinde Alman İmparatoriçesi Auguste Viktoria'yı Osmanlı İmparatorluğu'nun kraliçesi olarak haremde kabul etmiştir. Prenses Leyla Açba hatıralarında bu buluşmayı şöyle anlatıyor:

> *"Binaenaleyh, kısa bir sohbetten sonra hemen yan odaya geçilerek orada imparatoriçeyi bekleyen Bidar Kadınefendi ile görüşülmüş. Bidar Kadın beyaz ipek kumaştan yapılmış uzun etekli ve kuyruklu bir tuvalet giyinmiş, başına elmas taşlı bir taç, göğsüne de nişanlarını takmış, bu Ecnebi asilzadelerin karşısına tam bir kraliçe olarak son derece sakin ve metin bir halde çıkmış."*

Auguste Viktoria'nın nedimesi Kontes Keller ise hatıralarında Bidar Kadın hakkında şöyle bahsediyor:

"Sultan latif yüzlü idi ve son derece mahsun duruyordu. Onun o duruşunu bugün olmuş unutamıyorum."

İmparatoriçeyi ikinci gelmesinde de yine Bidar Kadınefendi kabul etmiştir. Auguste Viktoria, Bidar'dan öylesine etkilenmiş ki, Avrupa'da dahi hakkında konuşulmuş. Avusturya İmparatoriçesi Zita 1918 senesinde İstanbul'u ziyaret etmesinde Bidar Kadınefendi'yi sormuştur.

Bidar Kadınefendi Abdülhamid Han'ın tahttan indirilmesinden sonra Erenköy'deki kendi köşkünde vefatına kadar yaşamıştır. Vefatı 13 Ocak 1918 tarihindedir. Yahya Efendi Dergâhı'nda bulunan Şehzade Kemaleddin Efendi Türbesi'nde medfundur.

Talustan Aile Şeceresi

1. İbrahim Bey X Prenses Şahika İffet Lortkipanidze

1.1. Bidar Kf.

1.2. Hüseyin Paşa

1.3. Mehmet Ziya Paşa, ölm. 1919; 1.X Nazikter Hanım. 2.X Nigar Hanım

1.3.1. Talat Bey, d. 1885, ö. 1921; X Necmiye Hanım

1.3.1.1. Nebile Hanım

1.3.2. Bahaeddin Bey

1.3.3. Behiye Hanım

Bidar Kadın'ın biraderi Mehmed Paşa Vakası

Tarihe idamıyla ve Sultan II. Abdülhamid'e yakınlığı ile geçen Kabasakal Çerkes Mehmed Paşa, tarihçiler tarafından Bidar Kadınefendi'nin biraderi zannedilmiş ve bu yanlış bütün tarih kitaplarına aksetmiştir. Oysa Abdülhamid devrinde üç tane ünlü Çerkes Mehmed Paşa vardır.

Ama tarihçiler hemen hemen aynı hatayı işleyerek bu üç paşayı bir kişi zannedip Kabasakal Mehmed'i Bidar Kadın'ın biraderi olarak göstermişlerdir.

1. Damad Çerkes Mehmed Paşa (1845-1936):

Çerkes Mehmed Paşa Soçi de 1845 yılında bir Ubuh Asilzadesi olan Şhaablı Hasan Bey ile Kudenet Hanım'ın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. 1864 yılındaki büyük Çerkes Sürgünü esnasında ailesi ile İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da askerî mektebe girerek mezun olmuştur.

Şayeste Hanım ile uzaktan akraba olan Mehmed Paşa, Naile Sultan ile evlenmiştir. Naile Sultan vefat ettikten sonra da bir başka evlilik yapmıştır. Ancak ikinci eşi ölünce bu sefer Sultan Abdülaziz Han'ın kızı Esma Sultan ile evlenmiştir.

Çerkez Mehmed Paşa

Sultan II. Abdülhamid Han'ın tahttan indirilmesine kadar devlet hizmetinde bulunmuştur. 1909 senesinden itibaren ise politikadan uzak sessiz bir hayat sürmüştür. Osmanlı hanedanı 1924 senesinde sürgüne gönderilince Esma Sultan'dan olan çocukları ile Beyrut'a sürgüne gitmiştir. Beyrut'ta 1936 sesinde vefat etmiştir.

Kabasakal Çerkez Mehmet Paşa

2. Kabasakal Mehmed Paşa (1856-1909):

Kabasakal Mehmed Paşa 1856 doğumlu olup Çerkes'tir. Büyük Çerkes sürgününde ailesi ile İstanbul'a gelip yerleşmiştir. Hangi Çerkes boyuna mensup olduğu bilinmemektedir.

Saraya nasıl girdiği ve kimin delaleti ile Sultan II. Abdülhamit'in Ser-Hafiyesi olduğu da bilinmemektedir.

Ser-Hafiye iken halk tarafından nefret ediliyor ve bu sebeple Sultan II. Abdülhamit 1909 senesinde tahtından olunca da idam edilmiştir. Hakkında başka malumat yoktur.

3. Çerkes Mehmed Ziya Paşa (1860-1919):

Çerkes Mehmed Ziya Paşa 1860 doğumlu olup Çerkeslerin Kabardey boyuna mensup Talustan Prensi İbrahim Bey ile Gürcü Lortkipanidze Prensesi Şahika İffet Hanım'ın oğludur. Bidar Kadınefendi'nin biraderi bu paşadır.

Ablasının padişah ile evlenmesinden sonra yaver olmuş ve eniştesinin tahttan indirilmesine kadar vazifesine devam etmiştir. Sultan II. Abdülhamit ile Selanik'e gitmiş bir sene orada kaldıktan sonra 1910 senesinde İstanbul'a geri dönmüştür. Bundan sonra Nişantaşı'nda Akbıyık Sokağı'nda bulunan konağına inzivaya çekilerek 1919 senesinde orada vefat etmiştir. Yahya Efendi Dergahı'nda medfundur.

Dilpesend III. Kadınefendi Hazretleri

∞ *10 Nisan 1884*

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: ?

Kökeni: ?

Baba Adı: ?

Anne Adı: ?

Doğum: 16 Ocak 1861 Tiflis

Ölüm: 17 Haziran 1901 İstanbul

Hakkında pek bilgi bulunmayan Abdülhamid'in tek eşidir. Resmi kayıtlara göre 16 Ocak 1861 tarihinde Tiflis'te dünyaya gelmiş. Babası ve annesinin kim olduğu bilinmiyor, eğer doğum yeri doğru ise muhakkak Gürcü'dür.

Uzun boylu ve kumral saçlı imiş. Ufak yaşta saraya verilmiş olması gerekiyor. 10 Nisan 1884 tarihinde Abdülhamid Han ile Yıldız Sarayı'nda evlendi. Bir sene sonra Naile Sultan'ı dünyaya getirdi. Padişahtan başka çocuğu olmadı.

Genç yaşta 17 Haziran 1901 tarihinde Yıldız Sarayı'nda vefat etti. Yahya Efendi Dergahı'nda medfundur.

Mezide Mestan
III. Kadınefendi Hazretleri

Kadriye Mikanba

∞ 2 Şubat 1885

Künyesi:

Asıl Adı: Kadriye

Soyadı: Mikanba

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Kaymat Bey

Anne Adı: Feryal Hanım

Doğum: 3 Mart 1869 Gagra

Ölüm: 21 Ocak 1909 İstanbul

Sultan Vahideddin Han'ın eşi Emine Nazikeda Kadınefendi'nin halasının kızıdır ve onunla birlikte 1876 senesinde İstanbul'a birlikte gelmiştir. Gerçek adı Kadriye'dir. Bir başka kayıtta adı Kemale ve Kamile olarak da geçiyor.

3 Mart 1869 tarihinde Gagra sahil şehrinde dünyaya gelmiştir. Abaza olup asilzade Kaymat Bey Mikanba ile Prenses Feryal Marşan'ın kızıdır.

Yıldız Sarayı'ndaki hizmeti esnasında Abdülhamid Han'ın beğenisini kazanarak 2 Şubat 1885 tarihinde eşi olmuştur. Çok çekingen olduğu söyleniyor. Uzun boylu, koyu kahve rengi saçlı

ve kahverengi gözlü imiş. Nikahtan bir sene sonra Burhaneddin Efendi'yi dünyaya getirmiştir.

Abdülhamid Han'ın en çok sevdiği oğlunun annesi olmasından dolayı çok nüfuz sahibi imiş. Fakat hiçbir zaman gücünü kötüye kullanmamış. Aksine başkalarına yardım etmekle ve iyi kalpliliği ile tanınan bir kadınefendi imiş. Saygıda kendisine hiç kimse kusur etmez, üvey çocukları tarafından sevilirmiş.

Yıldız Sarayı Parkı'nda bulunan kendi köşkünde ikamet edermiş. İlk gelini Hidayet Hanım, Prenses Leyla Açba'nın ablasıdır. Oğlu ve gelini kendi köşkünün alt katında kalırlarmış. Hidayet Hanım ile bazen kanun çalar, koro halinde türküler söylerlermiş.

O zamana ait anılara göre Mezide Mestan Kadınefendi, gayet zayıf ve zarif bir vücuda sahipmiş. Herhalde hastalığından dolayı kilo kaybetmiştir.

Kocasının tahttan indirilmesinden üç ay önce 21 Ocak 1909 tarihinde vefat etmiştir. Yahya Efendi Dergahı'nda medfundur.

Emsalinur III. Kadınefendi Hazretleri

Emsalinur Kaya

∞ 20 Kasım 1885

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: Kaya

Kökeni: Abaza

Baba Adı: ?

Anne Adı: ?

Doğum: 2 Ocak 1866 Abhazya

Ölüm: 20 Kasım 1952 İstanbul

Emsalinur Kadınefendi Abaza olup 2 Ocak 1866 tarihinde Abhazya'da dünyaya gelmiştir.

Ailesi 93 Harbi esnasında Sapanca'ya yerleşmiş ve buradan haremde görevli olan bir memleketlisi tarafından kız kardeşi Tesrid Hanım ile saraya alınmıştır.

Saraydaki eğitimi hakkında hiçbir bilgi mevcut değildir. Güzelliğinden dolayı Abdülhamid Han Emsalinur'u çok beğenmiş ve 20 Kasım 1885 tarihinde nikahına almış. Bir sene sonra da Şadiye Sultan'ı dünyaya getirmiştir.

Şadiye Sultan hatıralarında annesi hakkında ne yazık ki fazla bahsetmeyerek, ancak alaturka müzikten hoşlandığını yazıyor.

Abdülhamid Han, Emsalinur Kadınefendi'ye 1900'lerin başında Nişantaşı'nda bir konak satın alarak hediye etti.

Emsalinur Kadınefendi 1907 senesinde Sapanca'ya bağlı Kırkpınar köyüne bir cami yaptırdı. 1908 yılında bu camiye Nişantaşı'ndaki konağından değerli eşyalar naklettirdi.

Kocasının tahttan indirilmesinden sonra İstanbul'da kendi konağında kaldı ve bu ikameti Osmanlı hanedanının 1924 yılında yurt dışı edilmesinden sonra da devam etti. Bir ara kızının yanına Paris'e gitti ve geri döndü.

1934 senesinde soyadı kanunu çıkmasından sonra Kaya soyadını aldı. Oturduğu konak 10 Nisan 1948 tarihinde devlet maliye bakanlığı tarafından satılığa çıkarttı. Bu sebeple kendi evini terk etmek mecburiyetinde kaldı. Bundan sonra bekçi diye devlete ait bir başka binada yaşadı ve 20 Kasım 1952 tarihinde öldü. Yahya Efendi Dergahı'nda medfundur.

Kız kardeşi Tesrid Hanım ise Şehzade İbrahim Tevfik Efendi ile evlenmiştir.

Müşfika IV. Kadınefendi Hazretleri

Ayşe Agırba (Müşfika Kayısoy)

∞ 12 Şubat 1886

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: Ayşe

Soyadı: Agırba (Kayısoy)

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Mahmut Bey

Anne Adı: Emine Hanım

Doğum: 10 Aralık 1867 Hopa

Ölüm: 16 Temmuz 1961 İstanbul

Sultan II. Abdülhamid Han'ın en ünlü zevcesidir. Gerçek adı Ayşe olup Abaza kökenlidir. Babası Agırba Mahmut Bey annesi ise Emine Hanım'dır. Resmi kayıtlardaki doğum tarihi ve yeri 10 Aralık 1867 Hopa'dır. Başka bir kayıta göre Hicri 1289 yani 1872 senesinde dünyaya gelmiştir. Doğum yeri doğru olsa gerek, zira Agırba ailesi Karadeniz sahiline 93 Harbi esnasında göç etmiş ve bir süre Trabzon yakınlarında kalmışlardır.

Babası Mahmud Bey gönüllü olarak 93 Harbi'ne katılmış ve şehit olmuştur, annesi Emine Hanım ise İstanbul'a gelerek Pertevniyal Valide Sultan'ın huzuruna kabul edilmiş. Valide Sultan'ın çok hoşuna giden Müşfika ve kız kardeşi Fatma Hanım, Valide Sultan'ın emri üzerine saraya alınmışlardır. Valide Sultan kızın adını değiştirerek *Destizer* yapmıştır.

Kızların saraya alınmalarından sonra Emine Hanım ve oğlu Şahin Bey ile geldiği yere geri dönerek bir daha onlardan haber alınamamış.

Pertevniyal Valide Sultan'ın vefatından sonra Dolmabahçe Sarayı'nda hizmet etmeye başlamış. Bir muayede töreni sonunda Abdülhamid'in dikkatini çekerek Yıldız Sarayı'na alınmış ve 12 Şubat 1886 tarihinde eşi olmuştur. Abdülhamid Han yeni eşinin adını değiştirmek istemiş, bu sebeple Kur'an'ı açıp Müşfikun suresinden esinlenmiş ve zevcesinin adını Müşfika koymuştur.

Düğünden bir sene sonra Ayşe Sultan'ı dünyaya getirmiştir. Mezide Mestan Kadınefendi'nin vefatı üzerine de IV. Kadınefendi olmuştur.

Kocasının tahttan indirilip Selanik'e sürgüne gönderilmesi esnasında kocasını yalnız bırakmayarak beraber gitmiştir. 1913 senesine kadar da Selanik'te Alatini Köşkü'nde hapis hayatı yaşamıştır.

Balkan Harbi'nin patlak vermesi üzerine, Abdülhamid Han'ın düşmanların eline düşecek korkusuyla İttihat ve Terakki

Cemiyeti eski hükümdarı 1913 senesinde tekrar İstanbul'a getirterek Beylerbeyi Sarayı'na hapsetmişlerdir. Bu sefer Beylerbeyi Sarayı'nda zindan hayatı yaşamıştır. Ancak kocası için herşeye katlanmaya razı olduğu ve bu yüzden hiçbir zaman şikayetlenmediği anlatılır.

Sultan Abdülhamid Han 10 Şubat 1918 tarihinde Müşfika Kadınefendi'nin kucağında can verdi. Abdülhamid'in ölümünden sonra Yıldız Sarayı'na gönderildi. Bir süre orada kaldıktan sonra kızının yanına taşındı.

1924 yılında Osmanlı Hanedanı yurt dışı edilince İstanbul'da kaldı ve Serencebey'deki Plevne kahramanı Osman Paşa'nın konağına yerleşti. Daima bu konakta ikamet ederek kızının vefatını da gördü.

Serencebey Yokuşu'nda bulunan 53 nolu konakta 16 Temmuz 1961 tarihinde akşam vakti saat 22:00'de vefat etti. Yahya Efendi Dergahı'na defnedildi.

Müşfika Kadınefendi herkes tarafından saygı gören ve zamanının ün salmış şahsiyetlerindendi. Onu tanıyanların kızı ile neden sürgüne gitmediği sorusu üzerine şu cevabı vermiş:

"Ecnebiler yüzümü görse, kabrinde efendiciğimin kemikleri sızlardı, bu yüzden gitmedim, bağrıma taş basarak evladımdan ayrı kalmaya tahammül ettim" demiş.

Maan

Sazkar Maan

Sazkar Başhanımefendi Hazretleri

∞ 31 Ağustos 1890

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: ?

Soyadı: Maan

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Bata Bey

Anne Adı: ?

Doğum: 8 Mayıs 1873 Kayalar Köyü

Ölüm: 1945 Şam

Sazkar Hanım 8 Mayıs 1873 tarihinde Abazaların asilzadelerinden olan Maan Bata Bey'in kızı olarak Adapazarı'na bağlı Kayalar köyünde dünyaya geldi. Ailesi Abaza aristokrasisine mensuptu. Rus baskısı yüzünden Osmanlı Devleti'ne göç edip Kayalar köyünü kurmuşlardı.

Ufak yaşta saraya verildi ve özel eğitim aldıktan sonra Abdülhamid Han ile 31 Ağustos 1890 tarihinde Yıldız Sarayı'nda evlendi. Nikahtan bir sene sonra da Refia Sultan'ı dünyaya getirdi.

Çok güzel bir kadınmış. Sarı saçlı, mavi gözlü imiş. Gayet uzun boylu, eli ayağı düzgün, zarif yapılıymış. Ünlü asilzade Maan Kats Bey'in torunu olmaktan çok gurur duyan ve ona göre hareket eden biriymiş. Modaya uygun kıyafet giyer, Malta Köşkü'ne gidip gelirmiş.

Maiyetindekilerin tümü Abaza'ymış. Nedimelerinin özellikle kendi ailesinden olmasına dikkat edermiş. Zaten ileriki yıllarda kendine ortak gelen Behice Hanım amcazadesidir.

Sazkar Hanım Abdülhamid Han'ın tahttan indirilmesinden sonra onunla birlikte Selanik'e sürgüne gitti. Mahrumiyet hayatına ancak bir sene tahammül ederek, İstanbul'a 1910 senesinde geri döndü. Bir süre kızı ile oturdu, daha sonra ortağı Peyveste Hanım ile ikamet etti.

1920 senesinde maaşı 5000 kuruştan 10.000 kuruşa çıkarıldıysa da 1923 senesinde maaşı büsbütün kesildi. Bundan sonra da zaten 1924 senesinde kızı ile sürgüne gitti. 1945 senesinde Şam'da vefat etti. Sultan Selim Kabristanı'na defnedildi.

Peyveste II. Hanımefendi Hazretleri

Prenses Rabia Eymhaa (Emuhvari)

∞ 24 Ocak 1893

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: Rabia

Soyadı: Eymhaa (Emuhvari)

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Osman Bey

Anne Adı: Hesna Hanım

Doğum: 10 Mayıs 1873 Pizunda

Ölüm: 1943 Paris

Peyveste Hanım'ın gerçek adı Rabia olup, Abaza prenslerinden Eymhaa Osman Bey (Emuhvari) ile Prenses Hesna Hanım Çaabalurhva'nın kızıdır.

10 Mayıs 1873 tarihinde Abhazya'nın sahil şehirlerinden Pizunda'da dünyaya gelmiştir. '93 Harbi yüzünden ailesi İstanbul'a gelerek akrabası Meryem Hanım tarafından saraya alınması sağlanmıştır.

Sarayda evvela ablaları ile Nazikeda BaşKadınefendi'ye hizmet etmiştir, daha sonra Baş Hazinedar Usta dairesinde hizmet ederken Abdülhamid Han'ın beğenini kazanarak 24 Ocak 1893 tarihinde zevcesi olmuştur.

Prenses Leyla Açba'nın teyzesidir. Leyla Hanım hatıralarında teyzesi hakkında şöyle bahsetmektedir:

"Teyzem uzun boylu, yeşil gözlü, kumral saçlı, narin yapılı çok güzel bir kadındı. Asıl adı Rabia olup beş kardeşin en küçüğü imiş..."

Düğünden bir sene sonra Abdürrahim Efendi'yi[72] dünyaya

72 Şehzade Abdürrahim Efendi (1894-1952): Sultan II. Abdülhamid Han'ın en bedbaht şehzadelerindendir. Annesi Peyveste Hanım oğlunun teyzezadelerinden biri ile evlenmesini istiyordu. Gözünde yeğeni Leyla ile Feride Hanımlar vardı, ancak Abdürrahim Efendi bu esnada Şehzade Süleyman Efendi'nin kızı Naciye Sultan ile nişanlanmıştı. O zamanlar İttihat ve Terakki Cemiyeti baştaydı. İttihat ve Terakki Cemiyeti ileri gelenlerinden Enver Paşa, Osmanlı Hanedanı'ndan bir sultan ile evlenmek istiyordu ve eski Hükümdar Abdülhamid Han'ın kızı Şadiye Sultan tarafından red edilmişti. Bu sefer Naciye Sultan ile nikahlanmayı göze almıştı. Sultan Reşad Han'a dahi karşı gelmek ve hükümdara emir vermek küstahlığında bulunan Enver Paşa, Reşad Han'dan nişanı bozmasını istemişti. Reşad Han korkudan mı yoksa paşadan çekindiğinden mi bilinmez, Abdürrahim Efendi'yi saraya çağırtarak Naciye Sultan ile olan nişanını bozmasını emretti. Abdürrahim Efendi amcasının emrini bir şehzade olarak yerine gertirmek zorunda olduğundan nişanını bozdu. Enver Paşa da Naciye Sultan ile evlendi. 1919 senesinde Kavalalı Hanedanı'ndan Prens Abbas Halim Paşa'nın kızı Prenses Emine Hanım ile evlendi. Mihrimah Selçuk Sultan adında bir kızı oldu. 1923 senesinde Prenses Emine

getirdi. Çok itibar ve nüfuz sahibi idi. Abdülhamid Han bu eşine, sadece Şehzade, Sultan ve Valide Sultanlara verilen Hanedan-ı Ali Osman Nişanı'nı verdi. Ayrıca özel bir köşk yaptırdı. Peyveste Hanım, kocasının tahttan indirilmesine kadar kendi köşkünde ikamet etti.

Kocasının tahttan indirilmesinden sonra, onunla birlikte Selanik'e gitti. Ancak bir sene sonra oğlu ile İstanbul'a geri döndü. Şişli'de bir konak satın alarak orada ikamet etmeye başladı. Ortakları arasında en çok Sazkar Hanım'ı seviyordu, bu yüzden onu da yanına aldı. Birlikte sürgüne kadar Şişli'deki konakta oturdular.

Sazkar Hanım ile odaları aynı katta bulunuyormuş. Sabahları birlikte kahve içer ve eski zamanlardan konuşurlarmış. Oğlu Abdürrahim Efendi'nin evi kendilerine uzak olmadığından, her gün ziyarete gelirmiş. O zaman devletin durumundan konuşulur, uzun uzun politika sohbeti ederlermiş.

1923 senesinde maaşı kesildiğinden çok zor günler geçirdi ve Osmanlı Hanedanı yurt dışı edilince de oğlu ile Paris'e gitti.

Abdürrahim Efendi, Bois de Bologne semtinde bulunan ve Boulevard Murat üzerinde pek güzel bir daire satın aldı. Annesi ile bu daire de yaşıyordu. Peyveste Hanım, yanında üç nedimesini de getirmişti. Ufak nedimesi Melekser Hanım, aynı zamanda yeğeni idi. Bu hanım, ablası Nurhayat Hanım'ın kızı idi ve sarayda yanında yetiştirmişti. Şimdi sürgün yıllarını paylaşıyordu.

Hanım, şehzadeden boşandı. Abdürrahim Efendi 1924'te sürgüne annesi ve kızı ile Paris'e gitti. Kızı büyüdükten sonra Mısır'a annesinin yanına gitti ve orada Kavalalı Hanedanı'ndan Ratib Bey ile evlendi. 1944 senesinde annesinin vefatından sonra Abdürrahim Efendi yalnız kaldı. Parası yoktu, zarurete düşmüştü. Kızına mektup yazarak ondan para yardımında bulunması için rica bile etmişti. Ancak Selçuk Sultan'dan haber alamayınca fevkalade üzülerek depresyona girdi. 20 Ocak 1952 tarihinde kaldığı Saint Honore Oteli'ndeki ufacık bir odasında aşırı morfin alarak intihar etti. Müslüman Bobigny Kabristanı'nda medfundur.

Melekser Hanım, teyzesinin vefatından sonra İstanbul'a geri döndü. Geri gelmesinden sonra erkek kardeşi Nihat Bey'in yanında yaşamaya başladı.

Peyveste Hanım 1943 senesinde vefat etti. Müslüman Bobigny Kabristanı'na defnedildi.

Eymhaa Aile Şeceresi

1.Osman Bey; X Hesna Hn. ölm. 1912

1.1.Ahmet Paşa; X Sulhiye Hn.

1.1.1.Lalefer Hn., ölm. 1966; X Sermet Bey

1.1.2.Melekser Hn., ölm. 1980

1.1.3.Yahya Bey; X Muazzez Hn.

1.1.4.Hasan Bey, X Prenses Feride Açba (Leyla Açba'nın kız kardeşi)

1.2.Eda Hn., ölm. 1930; X Asım Bey

1.3.Nurhayat Hn., ölm. 1939; X İsmail Paşa

1.4.Mahşeref Hn., d. 1871, ölm. 1920; X Açba Refik Bey

1.5.Peyveste Hf., bkz.

Fatma Pesend III. Hanımefendi i Hazretleri

Prenses Fatma Kadriye Açba

∞ 20 Temmuz 1896

Künyesi:

Asıl Adı: Fatma Kadriye

Soyadı: Açba

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Sami Bey

Anne Adı: Fatıma Hanım

Doğum: 13 Şubat 1876 İstanbul

Ölüm: 5 Kasım 1924 İstanbul

Asıl adı Fatma Kadriye'dir. 13 Şubat 1876 tarihinde İstanbul'un Horhor semtinde bulunan Açba Köşkü'nde dünyaya gelmiştir. Babası Abaza Prensi Sami Bey Açba annesi ise Tatar Prensesi Fatıma İsmailevna Mamleeva'dır. Annesinin annesi de Giray Hanedanı'na mensuptur.

Çok iyi bir piyanist ve ressamdı. Kuzeni Türkiye'nin ilk kadın ressamı olan Mihri Rasim Müşfik ile ressamlık dersleri almıştı. Ayrıca Fransızca, İtalyanca dillerine malikti. Binicilik üzerine de kendini geliştirmiş, ailesinin Arap atlarıyla gezintiye çıkıyordu. Geniş bir kültür bilgisine sahipti. Kitap okumayı çok seviyordu.

Prenses Leyla Açba'nın amcazadesidir. Leyla Hanım hatıralarında Fatma Hanım hakkında şöyle bahsetmekte:

"Büyük amcam Sami Bey, vaktiyle önce Şehzade Yusuf İzzeddin Efendi'nin sonra Şehzade Selim Efendi'nin hizmetinde bulunmuştur. Sami Bey'in haremi Fatıma Hanım bir gün Selim Efendi'nin Validesi Bedrifelek Kadınefendi tarafından saraya davet edilmiş, büyük yengem de saraya giderken iki kızını yanında götürmüş.

Yıldız Sarayı'na vardıkları an arabalarından inmişler ve yürüyerek kadınefendinin dairesine giderken padişahın ikamet ettiği köşkün yanından geçiyorlarmış. O esnada Sultan II. Abdülhamid Han tarafından görülmüşler. Fatma Hanım bir ara durup yanındakilere penceredeki adamın kim olduğunu sormuş. Refakâtte bulunan kalfalar efendilerini görünce,

'Aman sus cicim, o zat-ı şahane' deyip yürümeye devam etmişlerse de, Fatma Hanım durup nezaketle eğilerek padişahı selamlamış sonra yoluna devam etmiş. Genç kızın bu hareketi Sultan II. Abdülhamid Han'ın pek hoşuna gitmiş, derhal Baş Hazinedar Usta'yı yanına çağırtarak, kızın kim olduğunu soruşturmuş. Nihayet Selim Efendi'nin mai-

yetinde bulunan Sami Bey'in kızı olduğunu öğrenmiş. Aradan birkaç gün geçtikten sonra padişah, Sami Bey'i yanına çağırtarak Fatma Hanım'ı ondan istemiş."

Fatma Hanım, Sultan II. Abdülhamid Han ile evlendikten sonra padişah adını Pesend'e değiştirdi. 1897 senesinde Hatice Sultan'ı dünyaya getirdi, fakat kızı sekiz aylık iken kuşpalasından vefat etti.

Abdülhamid Han kızının vefatı üzerine Osmanlı Devleti'nin ilk çocuk hastahanesini yaptırdı. Hastahanenin idaresiyle Fatma Hanım meşgul oldu.

Fatma Hanım, uzun boylu, uzun kıvırcık açık kumral saçlı, mavi gözlü çok güzel bir kadındı. Padişahın çok sevdiği ve itimat ettiği zevcelerindendi. Sarayda itibar ve nüfuz sahibiydi. Halk arasında da iyi kalpliliği ve hoş görüsü ile tanınırdı. Şişli Etfal Hastahanesi'ni her hafta ziyaret eder, kimsesiz çocukların iyi muamele görmesine özellikle dikkat ederdi. Fakir ailelere maddi yardımda bulunurdu. Bir defasında çok değerli bir kolyesini boynundan çıkarıp düşkün bir kadına vermişti. Abdülhamid Han bu eşiyle fevkalade gurur duyuyordu.

Kocasının tahttan indirilmesinden sonra onunla birlikte Selanik'e sürgüne gitti ve bir sene sonra İstanbul'a geri döndü. Artık Abdülhamid Han ile yolları ayrılmıştı.

İstanbul'a geri döndükten sonra babasının yanında yaşamaya başladı. Ailesinin etrafında kocasının tahttan indirilme hadisesini unutmaya çalışıyordu. Fakat olan bitenleri asla zihninden silemedi. Çok vefakâr olduğundan Abdülhamid Han İstanbul'a geri getirilince Beylerbeyi'nde yanında kalmasına müsade edilmesi için saraya müracaat etti, ancak her defasında isteği reddedildi.

Abdülhamid Han'ın 1918 senesinde vefat etmesi üzerine, saçını örüp keserek denize attırdı.

Bundan sonra mütevazi bir hayat sürmeye başladı. Osmanlı Hanedanı'nın yurt dışı edildiği sene babasının Vaniköy'deki köşkünde 5 Kasım 1924 tarihinde vefat etti. Karacaahmet Kabristanı'na annesinin yanına defnedildi.

Kuzeni Prenses Mülkicihan Açba, Fatma Pesend Hanım'ı şöyle tarif eder:

"... fevkalade güzel bir kadındı. Açba prenseslerinin alameti olan badem göz ve baygın bakış, öyle güzel bir yüzde bütünleşmişti ki, Dersaadet'in şairlerinin cümlesini toplasan, hayran hayran bakmaktan, kabiliyetlerini unuturlardı. Zaten cennetmekan Sultan Hamid bu refikasına hakiki kalbi muhabbet ile bağlı idi..."

Açba Aile Şeceresi (Sami Bey kolu)

1. Ahmet Bey X Patima Eşba

1.1. Ahmet Sami Bey, d. 1839, ö. 1915; X Prenses Fatıma Mamleeva, d. 1844, ö. 1923

1.1.1. Ayşe Mahizer Hanım, d. 1871, ö. 1948

1.1.2. Fatma Kadriye Pesend Hf.

1.1.3. Şükrü Bey, d. 1878, ö. 1940; X 1. Neşedil Hanım, ö. 1903. 2.X Rabia Mümtaz Hanım, ö. 1951

1.1.3.1. Celal Bey, d. 1900, ö. 1978; 1. X Milnigar Hanım. 2.X Louise Simon

1.1.3.2. Pervizfelek Hanım, d. 1902, ö. 2001

Behice IV. Hanımefendi Hazretleri

Behiye Maan

∞ 10 Mayıs 1900

Künyesi:

Asıl Adı: Behiye

Soyadı: Maan

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Albus Bey

Anne Adı: Nazlı Hanım

Doğum: 10 Ekim 1882 Beynevit

Ölüm: 22 Ekim 1969 İstanbul

Sazkar Hanımefendi'nin amcazadesi olup Maan Albus Bey[73] ile Nazlı Kucba'nın kızıdır. 10 Ekim 1882 tarihinde Adapazarı'na bağlı Beynevid köyünde dünyaya geldi.

Babası sarayda görevli olduğundan bir gün Abdülhamid Han'ın oğlu Burhaneddin Efendi için gelin adayı aradığını işitince kızını saraya getirerek padişaha takdim etti. Abdülhamid Han Behice'nin güzelliğinden o derece büyülenmişti ki, kendisi ile ev-

73 Maan Albus Bey: Bazı kaynaklarda adı Elbruz olarakta geçiyor. Abaza asillerinden Maan Kats Bey'in torunu. Abazaya'da dünyaya gelmiştir. Kızının ve kız kardeşinin Abdülhamid Han ile evlenmesinden sonra evvela sarayda vazife yaptı, daha sonra maiyetinde bulunan Abazaların Osmanlı Devleti'nde iyi iskan edilmeleri için çaba sarfetti. Cumhuriyetin kurulmasından sonra Mekke'ye haccını ifa etmek için gitti. Hacda vefat etti ve Mekke'ye defnedildi.

Behice Hanım ve Nureddin Efendi (1906)

Behice Hanımefendi

lenmek istedi. Ama kız padişahla evlenmek istemiyordu, ancak babasının zoruyla nikah karşılığı evlendi. Nikah 10 Mayıs 1900 tarihinde Yıldız Sarayı'nda kıyıldı.

Düğünden bir sene sonra da ikiz olan Bedreddin ve Nureddin Efendileri dünyaya getirdi, ancak Bedreddin Efendi iki yaşında vefat etti.

Çok güzel bir kadın olduğu resimlerinden aşikârdır. Padişahın ressamı Fausto Zonaro potrelerini yapmıştır. Uzun boylu, sarışın, mavi gözlü imiş.

Debdebeye çok düşkün imiş. Ayrıca çok mağrur ve kibir sahibi imiş. Hiç kimse kendine bir şey söyleyemez, istediğini yapabilirmiş. Babası Albus Bey de *"Ben padişahın kayınpederiyim"* diyerek övünmekteymiş. Bunun üzerine Albus Bey İstanbul'dan Sivas'a yollanarak sürgün edilmiş. Behice Hanım bu hadiseyi işitince, babasının tekrar İstanbul'a gelmesine müsade edilmesi için padişaha çok yalvarmış. En nihayet Albus Bey affedilerek İstanbul'a geri dönmüş. Ailesinden uzak kalmaması için de Serencebey'de konak hediye etmiş.

Behice Hanım, Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra İstanbul'da kaldı, oğlu ile bir apartman dairesi kiralayarak zor şartlar altında hayatını sürdürmeye başladı. Fakat Behice Hanım'a ödenen maaş çok azdı. Prenses Leyla Açba hatıralarında bu durumdan şöyle bahsetmektedir:

"Behice Hanım, padişaha bir mektup yazarak zat-ı şahanenin kendisine, zevci sabık-Hükümdar Abdülhamid Han'ın şahsi sarayı olan Maslak Köşkü'nün verilmesini talep etmiş. Fakat Sultan Reşad Han, bu hususta Enver ve Talat Paşalar ile mektuplaşmasını Behice Hanım'a bildirince, Behice Hanım çaresiz adı geçen paşalara müracaat etti. Ama onlar kıllarını dahi kıpırdatmadılar.

Behice Hanım, zevcinin (eşi) 1912 yılında Selanik'ten İstanbul'a getirilip Beylerbeyi Sarayı'na hapsedilmesine kadar mektuplarına ve müracaatlarına devam etti. Baştakiler Behice Hanım'ın ısrarlı ricalarından pek bıkmış ve usanmışlardı. Artık kendilerini rahatsız etmemesi için bir gün Behice Hanım'a haber göndererek Abdülhamid Han'ın ağır hasta olduğunu ve kendisinin derhal Beylerbeyi'ne avdetini istediğini bildirmişler. Behice Hanım, bu haber üzerine pek endişelenerek hemşiresi Tasvire Hanım'ı da yanına alıp hemen Beylerbeyi'ne gitmiş. Fakat oraya vardığı an padişahı pek sihhatli görünce, 'Aman efendimiz, siz hasta değilsiniz' deyivermiş.

O vakit Enver ve Talat Paşalar tarafından bir oyuna kurban gittiğini anlayan Behice Hanım bir daha Beylerbeyi Sarayı'nı terk edemedi. Tam üç ay Beylerbeyi Sarayı'nda hapis hayatı yaşayan zavallı kadın, bir sabah Abdülhamid Han'ın odasına girerek:

'Oğlumdan ayrı kalmaya dayanamıyorum, ne olur beni buradan kurtarın' diye zevcine yalvarmış. Fakat Abdülhamid Han, elinden bir şey gelemeyeceğini ve artık söz sahibi olmadığını izah edince, Behice Hanım birden hiddetlenip, "Ben o halde yapacağımı bilirim" diyerek yerinden fırlamış.

Hemen zevcinin odasından ayrılarak askerlerin bulunduğu salona girip yüksek sesle:

'Beni hemen buradan çıkaracaksınız, yoksa katii şekilde hareme geri dönecek değilim!' diye bağırmıştı.

Askerler pek şaşırarak durumu Enver Paşa'ya bildirmişler. Onun talimatı üzerine, 'başka çare yok,' diyerek vefalı kadın Beylerbeyi'nden kurtarılarak Maslak Köşkü'ne yerleştirilmişti. Orada huzur içinde sürgüne kadar yaşamıştır."

Behice Hanım Maslak Köşkü'ndeki ikameti esnasında Ayazağa Okulu Komutanı Celal Bey'i sevip evlendiği söyleniyorsa da bu doğru değildir, zira Behice Hanım ikinci bir izdivaç yapmadı. Celal Bey Maslak Köşkü'nün kahyası idi. Bazı kişiler dedikodu ederek bu münasebeti çirkin yorumlamışlardır.

Osmanlı Hanedanı yurt dışına sürülünce Behice Hanım oğlu ve Lalası Celal Bey ile İtalya'nın Napoli şehrine yerleşti. Via General Orsini Caddesi'nde bir daire kiraladı. Oğlu daha sonra eşi Andelip Hanım ile Paris'e gitti.

Napoli'de çok zor günler geçirdi, zira parası yoktu, zarurete düşmüştü. Celal Bey de Behice Hanım'a bakmamaya başlayınca durumu bir hayli ağırlaşmıştı. Özellikle Nureddin Efendi'nin ani vefatı akli dengesini bozmuştu. Annesi Nazlı Hanım Türkiye'den para yardımında bulunmak için Ankara'ya müracaat etti. Müracaatı kabul edilince kızına para göndermeye başladı. Ama Celal Bey bu paraları kendi zimmetine geçirdi. Orada burada parayı harcıyordu.

İtalya'da Ataşe olan bir akrabası, Behice Hanım'ı görmek için gittiği Napoli'de Hanımefendi'yi öyle kötü ve bedbaht bir halde bulmuş ki, ağlamaktan kendini tutamamış. Ufacık bir odada eski bir yatağın üzerinde oturan yaşlı kadının saçları dağınık bir şekilde başında yıkanmamaktan tepe gibi duruyormuş. Tırnakları o kadar uzamış ki, ölçülse on santim gelirmiş. Ayrıca haftalardır, hatta aylardır yıkanamayan kadıncağız pislik içindeymiş. Odayı zaten fevkalade iğrenç bir koku sarmaktaymış. Odaya ayak basan burnunu tutmak zorunda kalıyormuş.

Sadece Maan ailesinin direnişi sonucu Behice Hanım 1969 senesinin Mart ayında İstanbul'a getirtirilerek o feci halinden kurtarıldı. Fakat çok hasta olduğu için sadece yedi ay yaşayabildi ve 22 Ekim 1969 tarihinde yeğeni Suad Hanım'ın Bağdat Cadde-

si üzerinde bulunan evinde vefat etti. Yahya Efendi Dergahı'nda medfundur.

Akli dengesini maruz kaldığı olaylar sonucu kaybettiği için ve oğlunun vefatına katlanamadığından, kucağında daima bir oyuncak bebek taşıyor, bağrına basıyordu. Vefatından önce Hanımefendi'yi gören akrabaları Hanımefendi'nin arada sırada İtalyanca, Türkçe ve Fransızca konuştuğunu anlatırlar. Lalası Celal Bey ise hayatının sonuna kadar yanından ayrılmamıştır. Behice Hanım'ın huzurunda Celal Bey daima el pençe divan durur *"Emredin kadınefendi hazretleri"* dermiş. Behice Hanım da *"Allah canımı alsın Celal!"* diye sürekli bağırırmış.

Saliha Naciye V. Kadınefendi Hazretleri

Zeliha Ankuap

∞ 4 Kasım 1904

Künyesi:

Asıl Adı: Zeliha

Soyadı: Ankuap

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Arslan Bey

Anne Adı: Canhız Hanım

Doğum: 1882 Yukarı İhsaniye Köyü / Bartın

Ölüm: 4 Aralık 1923 İstanbul

Sultan II. Abdülhamid Han'ın en son zevcesidir.

Saliha Naciye Hanım 1882[74] yılında Bartın'a bağlı Yukarı İhsaniye köyünde dünyaya geldi. Ankuap Arslan Bey[75] ile Canhız Hanım'ın kızıdır. Arslan Bey Abazaların çiftçi kesimine mensup Ankuap ailesindendi. Gerçek adı Zeliha'dır ve saraya alındıktan sonra kendisine Saliha Naciye denilmiştir.

Sarayda bulunan bir memleketlisi tarafından Yıldız Sarayı hizmetine alınmıştır. Bir rivayete göre, Sultan Abdülhamid'in hafiyelerinden olan Kabasakal Mehmed Paşa, Anadolu'da saray hizmeti için kız bakarken, Bartın'a uğramış. Kabasakal Paşa'nın geldiğini işiten Saliha Naciye Hanım da, hemen kız kardeşi Asiye Hanım'ı[76] yanına alarak Kabasakal Paşa'nın yanına gitmiş. Paşa-

74 Saliha Naciye Kadınefendi'nin doğum tarihi pek çok tarih kitaplarında 1887 olarak gösteriliyorsa da, doğum belgesinde 1882 yazıyor.

75 Arslan Bey 1916 senesinde Bartın'da vefat etmiştir.

76 Asiye Hanım 1950'den önce vefat etti. Ahmed Hilmi Efendi adında biri ile evlendi ve 1910'a doğru Kadriye Hanım'ı ve 1920'ye doğru da Abide Hanım'ı dünyaya getirdi.

nın huzuruna çıkınca saray hizmetine alınması için çok rica etmiş. Kabasakal Mehmed Paşa da genç kızın ricasını yerine getirerek Yıldız Sarayı hizmetine aldırmış.

Daha üç senelik sarayda iken Sultan Abdülhamid'in beğenisini kazanmış ve 4 Kasım 1904 tarihinde Yıldız Sarayı'nda son eşi olmuştur.

Nikahtan bir sene sonra Mehmed Abid Efendi'yi, 1908 yılında da Samiye Sultan'ı dünyaya getirmiştir. Samiye Sultan bir yaşında vefat etmiştir.

Samiye Sultan'ın doğumu üzerine padişah, saray protokolünde nadiren görülen *V. Kadınefendi'lik ünvanını* Naciye Hanım'a vermiştir.

Saliha Naciye Kadınefendi'yi görüp tanıyanlar kadınefendinin çok sessiz ve iyi niyetli olduğunu anlatırlar. Ayrıca padişahın diğer eşlerine nispet çok güzel olmadığını söylerler. Mütevaziliği ile Abdülhamid'i büyülediği söylenir.

Abdülhamid Han tahttan indirilince, kocası ile Selanik'e sürgüne gitti. Çok vefakâr olduğundan zevcini terk etmeyi hiçbir zaman kabul etmedi. Evvela Selanik'te Alatini Köşkünde ve 1912 senesinden itibaren Beylerbeyi Sarayı'nda hapis hayatı yaşadı. Dürüstlüğü ve iyi kalpliliği dillere destan olmuştu.

Abdülhamid Han'ın vefatından sonra Erenköy'deki köşküne çekildi. Devlet tarafından kendisine aylık 5000 Kuruş ödeniyordu ve bu ödeme vefatına kadar sürdü. Kocasının vefatından sonra bedbaht olmuştu. En sonunda kederinden 4 Aralık 1923 tarihinde Erenköy'deki köşkünde vefat etti. Sultan II. Mahmud Han Türbesi'ne defnedildi.

Sultan Reşad

SULTAN
V. MEHMED REŞAD HAN
AİLESİ

Saltanat müddeti: 1909-1918

Dogum: 2.11.1844 Çırağan Sarayı

Vefatı: 4.7.1918 Dolmabahçe Sarayı

Baba Adı: Sultan I. Abdülmecid Han

Anne Adı: Gülcemal Kadınefendi

Sultan Mehmed Reşad Han'ın zevceleri:

1.	Kamures BaşKadınefendi
2.	Dürr-i aden II. Kadınefendi
3.	Mihrengiz II. Kadınefendi
4.	Nazperver III. Kadınefendi
5.	Dilfirib IV. Kadınefendi

Çocukları:

1. Mehmed Ziyaeddin Efendi (1873-1938)
2. Mahmud Necmeddin Efendi (1878-1913)
3. Ömer Hilmi Efendi (1886-1935)
4. Refia Sultan (1888-1888)

Kamures BaşKadınefendi Hazretleri

∞ *30 Eylül 1872*

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: ?

Kökeni: Ubuh ?

Baba Adı: ?

Anne Adı: ?

Doğum: 5 Mart 1855 Kafkasya

Ölüm: 30 Nisan 1921 İstanbul

Kamures Kadınefendi'nin adı değişik şekillerde yazılmaktadır. Bazı tarihçiler Gamres veya Kamres diye yazıyor. Bir resmi kayıtta ise adı *Kamus* olarak geçmektedir. Sultan Reşad Han'ın

torunlarına öğretmenlik yapmak üzere sarayda bulunmuş olan Safiye Ünüvar, hatıralarında kadınefendinin adını *Kamures* yazdığına göre Kamures şekli doğrudur.

Kamures Kadınefendi'nin kökeni hakkında net bir bilgi bulunmadığından, muhtemelen Ubuh'tur. Resmi kayıtlarda bulunan doğum tarihi ve yeri 5 Mart 1855 Gence olarak gösteriliyorsa da doğum yeri büyük bir ihtimalle yanlıştır, zira Gence'den saraya kız alınmıyordu.

Ufak yaşta saraya alınmıştır. İyi eğitim aldığı aşikâr, zira çok güzel piyano çalıyormuş. 30 Eylül 1872 tarihinde Ortaköy Sarayı'nda o zamanlar Şehzade olan Mehmed Reşad Efendi ile evlenmiştir.

Düğünden bir sene sonra Mehmed Ziyaeddin Efendi'yi dünyaya getirmiştir. Başka çocuğu olmamıştır. Kocasının padişah olmasından sonra *Başkdınefendi* ilan edilmiştir.

Bulgar Kralı III. Boris[77] 1918 senesinde İstanbul'a geldiğinde verilen ziyafete Kamures Kadınefendi de Osmanlı Devleti'nin kraliçesi olarak hazır bulunmuştur. Ayrıca Avusturya İmparatoriçesi Zita'yı[78] haremde kabul etmiştir.

Kamures Kadınefendi'nin torunlarının öğretmeni olan Safiye Ünüvar, hatıralarında BaşKadınefendi ile tanışmasını şöyle anlatır:

"Vaktiyle güzel olduğu besbelli, hâlâ da taravetini muhafaza eden kadınefendi bizi kabul etti. Arkamda uzun etekli elbisem, ba-

77 Kral III. Boris (1894-1943): aslen Alman olan bu Bulgar kralı 1918 senesinde, babası Kral I. Ferdinand'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması üzerine Bulgaristan tahtına oturmuştu.

78 İmparatoriçe Zita (1892-1989): Avrupa'nın son imparatoriçesi olarak bilinen Zita, 1911 senesinde Habsburg Hanedanı'ndan Arşidük Karl ile evlendi. Kocasının 1916 yılında Avusturya tahtına oturması üzerine imparatoriçe oldu. Avusturya Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilerek çıktıktan sonra, monarşi ilga edildi. Bunun üzerine Zita ve ailesi yurdu terk etmek zorunda kaldı. Hayatının sonuna kadar sürgün hayatı yaşayarak 1989 yılında İsviçre'de öldü.

şımda evvelce giymeme müsaade olunan hotoz ile kendimi aynada görünce ben de beğendim. Tam bir saraylı olmuştum. Aldığım talimat mucibince eğilerek temanna etmek istedimse de, kadınefendi eliyle engel oldu.

'Etme, estağfirullah,' deyip kısaca selam vermemi kâfi gördüler. Biraz arkaya çekildim, bekledim. Kadınefendi hemen iskemleyi göstererek, 'Buyurunuz, oturunuz,' dedi.

Bu gibi ziyaretlerde misafirlerin iskemleye değil, yerdeki minderlere oturtulduğunu biliyordum. Bana iskemle ikramının, hocalara karşı bir saygı göstermek düşüncesinden ileri geldiğini anladım. Kalfam mindere oturdu."

Kamures Kadınefendi Hilal-i Ahmer Hanımlar Cemiyeti'nin bir süre başkanlığını da yapmış ve cemiyete para yardımında da bulunmuştur.

Sultan Reşad Han'ın 1918 senesinde vefat etmesinden sonra üvey oğlu Necmeddin Efendi'nin Kuruçeşme'de bulunan sarayına taşınmış ve orada 30 Nisan 1921 tarihinde vefat etmiştir.

Prenses Leyla Açba ise hatıralarında Kamures Kadınefendi'den şöyle bahsetmektedir:

"... Cennetmekan Sultan Mehmed Reşad Han'ın asilzade haremi Kamures BaşKadınefendi, zevci hükümdarın vefatından sonra Kuruçeşme'de kendisine tahsis edilen sahil sarayında ikamet ediyordu. Bir gün kadınefendinin rahatsızlandığını ve ölüm döşeğinde yattığını haber aldık. Hemen hazırlandık, külfetli bir şekilde Kuruçeşme'ye gittik. Kamures Kadınefendi'nin nedimelerinden Azmireftar Hanım bizi efendisinin bulunduğu odaya götürürken kadıne-

fendi Hazretlerine, "Efendim, kadınefendimiz sizin geleceğinizi duyunca yataktan kalktı, üstünü giyindi, sizi ayakta kabul etmek istediğini söyledi" dedi. Nihayet salona vasıl olduğumuzda Kamures Kadınefendi'yi ayakta bulduk. Kendisi hastalığından dolayı zayıflamış, benzi solmuş, güzel gözleri çökmüştü. Ama sesi hâlâ yumuşak ve tatlı idi."

Kamures Kadınefendi Eyüp'te Sultan Reşad Han'ın türbesinde medfundur.

Dürr-i aden II. Kadınefendi Hazretleri

Hatice Voçibe

∞ *10 Ekim 1876*

Künyesi:

Asıl Adı: Hatice

Soyadı: Voçibe

Kökeni: Ubuh

Baba Adı: Mustafa Bey

Anne Adı: ?

Doğum: 16 Mayıs 1860 Soçi

Ölüm: 17 Ekim 1909 İstanbul

Dürr-i aden Kadınefendi Ubuh olup Voçibe ailesine mensuptur. Kardeşleri Murad ve Aziz Beyler, Sapanca Gölü kıyısındaki Maşukiye köyünü kurmuşlardır. Aziz Bey'in kızı İnşirah Hanım da sonradan Sultan Vahideddin Han'ın eşi olmuştur. Voçibe Mustafa Bey'in kızıdır.

Resmi kayıtlardaki doğum tarihi 16 Mayıs 1860 muhtemelen doğrudur, fakat doğum yeri olarak gösterilen Kars yalnıştır. Zira Voçibe Ailesi Kuzey Kafkasya'da Karadeniz kıyısında mukim idi ve Soçi yakınlarında köyleri vardı. Bu yüzden Kars'ta doğması imkansızdır.

Dürr-i aden Kadınefendi'nin gerçek adı Hatice'dir. Ailesi Rus mezalimi yüzünden Osmanlı Devleti'ne gelmişlerdir. Her-

halde bu esnada, üç veya dört yaşlarında saraya verilmiş ve orada büyümüştür. Genç kızlık çağına geldiğinde de Şehzade Reşad Efendi ile 10 Ekim 1876 tarihinde Ortaköy'de bulunan Veliahd Köşkü'nde evlenmiştir.

Nikahtan iki sene sonra Necmeddin Efendi'yi dünyaya getirmiştir. Necmeddin Efendi sakat doğmuş ve beli kambur imiş, bu yüzden de hiç evlenmemiştir.

Oğlunun sakat olmasından dolayı Dürr-i aden Kadınefendi çok üzgün ve mahsun imiş, hayatı da bu mahsunlukla geçerek verem olmuş. Hakikaten de kadınefendi kocasının 1909 senesinde padişah olduğu sıralarda veremdi. Kocasının kendisine hediye ettiği Validebağı Köşkü'ne hava değişikliği için gitmişti. Ancak iyileşemeden 17 Ekim 1909 tarihinde vefat etti. Vefatı üzerine İstanbul'daki sefirler padişaha üzüntülerini bildiren mektuplar yazmışlardır. Oğlu Necmeddin Efendi de vefatından sonra uzun yaşamadı ve 1913 yılında öldü.

Naaşı Eyüp Sultan Kabristanı'nda Sultan Reşad Han Türbesi'ne defnedildi.

Mihrengiz II. Kadınefendi Hazretleri

Fatma Hanım

∞ 4 Nisan 1887

<u>Künyesi:</u>

Asıl Adı: Fatma

Soyadı: ?

Kökeni: Ubuh

Baba Adı: ?

Anne Adı: ?

Doğum: 15 Ekim 1869 Soçi

Ölüm: 12 Aralık 1938 İskenderiye

Mihrengiz Kadınefendi aslen Ubuh olup Soçi'de dünyaya gelmiştir. Resmi kayıtlarda 15 Ekim 1869 tarihinde Adapazarı'nda

doğduğu yazıyorsa da bu doğru değildir. Zira Mihrengiz Kadınefendi 93 Harbi esnasında ailesi ile Osmanlı topraklarına gelmesi esnasında kaybolmuş ve kendisine insaf eden bir saraylı hanım tarafından saraya alınmıştır. Gerçek adı Fatma'dır.

Sarayda çok iyi eğitim alarak piyano çalmasını öğrenmiştir. O zamanlar Şehzade olan Reşad Efendi genç ve güzel olan Mihrengiz'i severek 4 Nisan 1887 tarihinde evlenmiştir.

Düğünden bir sene sonra Ömer Hilmi Efendi'yi dünyaya getirdi. Çok hassas olduğu için sürekli hastalanırmış. Sultan Reşad Han'ın sarayında öğretmenlik yapmış olan Safiye Ünüvar hatıralarında Mihrengiz Kadınefendi'den için şöyle bahseder:

"Sultan Reşad'ın ikinci haremi Mihrengiz Kadınefendi ile Ömer Hilmi Efendi sayfiyeden henüz avdet etmişlerdi. Piyalerû Kalfa'ya ziyaret hususunda fikrini sormak için odasına gittim. Kendisini seccadenin üzerinde mütevekkilâne Allah'ına vatan, milletin ve efendisinin selâmeti için dua etmekte olduğunu gördüm ve bekledim.

Ziyaret etmek lâzım olup olmadığını sorunca, hemen muavinesi bulunan Şevkidil Kalfa'yı mezkûr kadınefendinin dairesine gönderdi ve mülâkat rica etti. On dakika geçmemişti ki, giden saraylı hemen avdet etti. Ertesi günü saat üçte kabul olunacağımız haberini getirdi.

Yine benim için hazırlık ve biraz da helecan baş göstermişti. Zira, kadınefendi ile şehzadeye hiçbir yerde tesadüf etmemiştim.

Ertesi günü muayyen saatte dairelerine kalfamla beraber gittik. Ve diğerlerinde olduğu gibi daire kalfasının odasına aldılar. Bizleri bir saniye bile bekletmeden hemen kadınefendinin huzuruna kabul ettiler.

Dördüncü Kadınefendi müstesna olmak üzere diğerleri çok şişmandı. Ne saklayayım, bu derece zayıf göreceğimi ümid etmemiştim. Bilâhare işittiğime göre son senelerini

daima hastalıkla geçirmiş. Bu gibi şeyleri düşünmek benim için fazlaydı. Neyse ki vazife-i resmiyem derhal beni ikaz etti. Nazik ve mültefit kadınefendi ile şehzadeyi ayakta buldum. Hiç lâyık olmadığım halde bana gösterilen bu teveccüh ve saygı şu satırları yazarken dahi minnettarlığımı unutturmuyor."

Mihrengiz Kadınefendi Şehzade eşi olduktan sonra ailesini aramış ve bulmuştur. Kardeşi İbrahim Bey'i de sarayda vazifelendirmiştir. Kardeşinin ilk eşi Hayriye Hanım vefat edince, kardeşini kendi maiyetinden olan Demsan Hanım ile evlendirmiştir. Eşinin padişah olmasından sonra da İbrahim Bey üçüncü Mabeynci olmuştur.

Diğer ortakları gibi Hilal-i Ahmer Kadınlar Cemiyeti'ni de desteklemiştir.

Sultan Reşad Han'ın vefatından sonra oğlu Ömer Hilmi Efendi'nin sarayında ikamet etmeye başlamıştır. Osmanlı Hanedanı sürgüne gönderilince de oğlu ile Mısır'a giderek İskenderiye de 12 Aralık 1938 tarihinde vefat etmiştir. Kahire de medfundur.

Nazperver III. Kadınefendi Hazretleri

Prenses Emine Çikotua

∞ 1888

Künyesi:

Asıl Adı: Emine

Soyadı: Çikotua

Kökeni: Abaza

Baba Adı: İsmail Bey

Anne Adı: Aliye Hanım

Doğum: 1870 İstanbul

Ölüm: 9 Mart 1929 İstanbul

Nazperver Kadınefendi Abaza olup Çikotua Hanedanı'na mensuptur. Babası Prens İsmail Çikotua, annesi de Prenses Aliye Dziapş-İpa'dır. Annesi Prens Mahmud Dziapş-İpa'nın kızıdır. Nazperver Kadınefendi'nin teyzesi de Sultan Abdülaziz Han'ın ilk eşi Dürrinev Kadınefendi'dir.

Gerçek adı Rukiye olup 12 Haziran 1870 tarihinde İstanbul'un Beşiktaş semtinde dünyaya geldi. Kardeşi Behiye Hanım ile dört yaşında saraya teyzesi Dürrinev Kadınefendi'nin yanına verildi. Teyzesi onu özel eğiterek Fransızca öğrenmesini sağladı.

Sultan Abdülaziz Han'ın katli esnasında altı yaşında idi ve bu acı hadiselere şahit oldu. Teyzesi ile daha sonra Feriye Sarayı'nda oturdu.

Bir akşam yemeği esnasında Şehzade Reşad Efendi tarafından görülüp beğenildi. Uzun sürmeden nikahları 1888 yılında Veliahd Sarayı'nda kıyıldı.

Nikahtan bir sene sonra Refia Sultan'ı dünyaya getirdi, fakat Refia Sultan bebekken öldü.

Kızının vefatı Nazperveri mateme boğdu, hiçbir zaman bu acısını unutamadı ve daima çocuğu olmasını istedi, ancak başka çocuğu olmadı.

Safiye Ünüvar hatıralarında Nazperver Kadınefendi için şöyle bahsetmektedir:

"Nazperver Kadınefendi, Dürrüaden Kadınefendi'nin vefatıyla üçüncülüğe terfii etmişti. Aynı gün kalfamla beraber hünkâr dairesinden sonra bu kadınefendinin ikâmetine tahsis edilen daireye gittik. O da öteki kadınefendiler gibi şişman ve uzun boylu bir hanımdı. İlk nazarda malûmatının derecesi pek belli olmamakla beraber, insan üzerinde iyi tesir yapan terbiyeli ve nazik görünüyordu ve biraz hüzünlü bir hali vardı. Hüznünün sebebini sonradan öğrenmiştim; çocuğu olmadığı için padişahın kendisine karşı gösterdiği teveccühe rağmen, hayatı

boyunca böyle mahzun yaşamıştır. Sık sık gelmemi istedi ve iltifat etti."

Avusturya İmparatoriçesi Zita İstanbul'a geldiğinde haremi de ziyaret etmiş ve Nazperver Kadınefendi ile tanışmıştır. Kadınefendinin kuzeni Prenses Leyla Açba bu buluşmayı şöyle anlatır:

"İmparatoriçe padişaha haremi de görmek istediğini söyleyince zat-ı şahane 30 Mayıs (1918) günü için Harem-i Hümayun'da bir hazırlık başlatmış. Bu buluşma Yıldız Sarayı'nın Harem-i Hümayun bölümündeki hususi daire adını taşıyan köşkte vuku buldu.

Sultan Reşad, Zita'yla tanıştırmak için belli bir haremini seçmeyip bütün zevcelerini imparatoriçeye takdim etmiştir. Bilhassa Kamures, Mihrengiz Kadınefendilerden hoşlanan Zita, Nazperver Kadın'ın kendisiyle Fransızca konuşmasına pek şaşırarak: 'Majestelerinin Fransızca konuştuğunu bilmiyordum' demişti..."

Nazperver Kadınefendi'nin nedimesi ve kuzeni olan Prenses Mülkicihan Açba ise Nazperver Kadınefendi'yi şöyle tarif eder:

"...gayet uzun kıvırcık, altın gibi sarı saçlı, mavi gözlü, kalın dudaklı, hafif kilolu fakat uzun boyundan bunu pek belli etmeyen, fevkalade güzel bir kadındı. Lisan bilir Fransızca konuşurdu; piyano, ud ve kanun çalar, musik-i şinastı. Terbiye abidesi idi, vukela haremleri elini eteğini öpmek için sıraya durur, kadınefendi hazretlerinin ayaklarına kapanırlardı. Nur içinde yatsın Şevketmeab Efendilerinin en gözde zevcesiydi..."

Nazperver Kadınefendi Birinci Dünya Savaşı esnasında 1912 senesinde İstihlak-i Milli Cemiyeti'ni kurdu ve yerli malın kullanılmasını teşvik etti. Ayrıca Türk tiyatrosunu ve hastahanelerini himaye ederek, İstanbul'un pek çok hastahanelerini de ziyaret etti. Hilal-i Ahmer Kadınlar Cemiyeti'ne de yardım etti.

Hastahanelere ziyarete gittiği zaman, kupalı saray arabasını daima atlı süvariler takip edermiş. Halk kadınefendinin yüzünü görmek için yollara dökülür, ancak arabanın pencereleri perdeli olduğundan bir şey göremezlermiş. Hastahaneye vardığı zaman, halk kendisini görmesin diye nedimesini evvelden indirir ardından kendisi inermiş. Halk da kadınefendi zannetikleri nedimeye *"Allah sizi zevalden korusun, efendimiz"* diye dualarda bulunurlarmış. Nazperver Kadın çok itibar sahipiymiş.

Sultan Reşad Han'ın vefatından sonra ailesinin Beşiktaş'taki konağına, ardından kuzeni ve Sultan II. Abdülhamid Han'ın eşlerinden olan Fatma Pesend Hanım'ın Vaniköy'deki yalısına taşındı. 9 Mart 1929 tarihinde Vaniköy'deki yalıda vefat etti. Ailesi Bostan iskelesindeki türbeye defnetmek istediyse de devletçe bu rededildi. Yahya Efendi Dergahı'nda medfundur.

Prenses Mülkicihan Açba, kadınefendinin vefatını şöyle anlatır:

> *"... ikametimizin mecburi olduğu yalı, pek çok kişinin canını almasıyla nam salmıştı. Evvelden merhume Fatma Pesend Hanımefendi Hazretleri bu yalıda hakkın rahmetine kavuşmuştu, ondan evvel de hanımefendinin pederi Prens Sami Bey ve refikasi Tatar hünkar kerimesi Prenses Fatıma Hanım da son nefeslerini bu yalıda verdikleri biliniyordu. Bir de dört nefer kalfanın verem olup ani vefatları herkesin ağzındaydı. Ama nereye gitseydik? Beşiktaş'taki köşk devletçe icra edilmişti ve sığınacağımız başka yerimiz yoktu. ... Akşam vakti idi, o gün Zülfet, kadınefendinin*

dairesinde vazife yapıyordu. Ben akşam yemeğinden sonra müsaade isteyerek odama çekilmiştim. Üstümü değişmiştim ki, kapım acele acele çalındı. Hemen açtım. O an Zülfet perişan bir halde koluma sarıldı ve kadınefendiye bir şey oldu diye bağırdı. Beraber efendimizin odasına koştuk. Kadınefendimiz yatağına serilmiş yarı baygın vaziyette yatıyordu. Hemen yanı başına oturarak başını kucağıma yatırdım ve Zülfet'e doktor çağırmasını söyledim. Kız gittikten sonra kadınefendi kendine geldi, bir aralık gözlerini açtı. Bana, 'Bu nedir ki Mülkicihan?' diye sorunca, ben de 'Ne ki efendimiz?' dedim. Kadınefendi, 'Bak Mülkicihan, gör bak, gök yüzü açılmış, yaldızlı bir gece olmuş. Şu latif sesi işitiyormusun? Rabbim beni evladımın yanına götürecek inşaallah, efendimizin o nuranî yüzünü tekrar görmeye mazhar olacağım' dedi. Bir müddet sonra 'Mülkicihan, ömrüm boyunca hakikat ne ise onu takip ettim. Daima efendimiz ve devletimiz için hizmet ettim. Ecdadım pek itibar sahibi insanlardı, onlara ve milletime layık olmak gayesinde idim. Hiçbir vakit aklımdan kötülük geçmedi, sarayda ortaklarım ile pek iyi bir muhabbetim vardı. Ben nankör değilim, Rabbimin bana verdiği nimetleri inkar etmem, bu halimden de müteşekkirim, ne var ki sevdiklerim menfi edilmiş onların matemini tutarım. Ebedi hissettiğim acı budur. Milletime zeval verilmesine bedbaht olurum. Allah ne buyurur ise o hakikat olur, boyun eğmek biz insanlar için mecburidir. Rabbim bütün günahlarımı affeder inşaallah; insan hakkından çok korkarım, bu sebeple hakkını helal et Mülkicihan' demesi üzerine, bir yandan gözlerimin yaşını silerek, hakkımı helal ettim. Sonra tekrar 'Allah'ım, şu gökyüzü ne yaldızlı, ne yaldızlı, Allah, Allah' diye bağırdı ve ruhu bedeninden ayrıldı. Ömrüm boyunca o geceyi unutamam."

Dilfirib IV. Kadınefendi Hazretleri

∞ *1907*

Künyesi:

Asıl Adı: ?

Soyadı: ?

Kökeni: ?

Baba Adı: ?

Anne Adı: ?

Doğum: 1890

Ölüm: 1952 İstanbul

Sultan Reşad Han'ın son eşidir ve hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Dilfirib Kadınefendi muhtemelen Çerkes olup 1890 yılında İstanbul'da veya yakınlarında dünyaya gelmiş.

Ufak yaşta saraya verilmiş ve 1907 senesinde Vel-i ahd olan Reşad Efendi ile evlenmiştir. Ancak resmi kayıtlarda Gözde olduğu yazıyor. Dürriaden Kadınefendi'nin vefatından sonra IV. Kadınefendi'liğe terfi etmiştir.

Padişahtan hiç çocuğu olmamıştır. Reşad Han 1916 senesinde Dilfirib Kadınefendi'ye *Murassa Mecidi Nişanını* ihsan etmiştir.

Safiye Ünüvar hatıralarında Dilfirib Kadınefendi ile arkadaşlık kurduğunu ve bu arkadaşlığın vefatına kadar devam ettiğini yazar. Hatıralarında Safiye Ünüvar bu kadınefendiyi şöyle tarif eder:

"Kendisini zaten merak ediyordum. Çünkü bir gece önceden genç ve malûmatlı olduğunu söylemişlerdi. Bekletmeden oturduğu salona bizi aldırdı. Selâmımı samimî karşıladı. Bana, 'İlk defa diplomalı bir muallime saraydan içeri girmiş bulunuyor. Sık sık buyurursanız birlikte tarih okuruz. Ben tarihi çok severim' dedi. Öteden beriden konuştuk. Saray halkının eniştemi sevdiğini, çünkü teravih namazını son derece erkân-ı adabına riayetle ve uzatmayarak kıldırdığını, Gülnisar Hanım'la evlendiğini işittiğini söyledi. 'Malûm ya' dedi, 'yaşlı kalfalarımız çoktur. Oruçtan sonra fazla ayakta duramazlar. Enişteniz ihtiyarların halinden de anlarlar'. Genç kadınefendi ile daha az resmî konuştuk. Dairesine sık sık giderdim. Kendisi Sultan Reşad'ın vefatından sonra bir müddet sarayda, sonra Erenköy'deki köşkünde kaldı. Vefatı 1952 senesindedir."

Sultan Reşad Han'ın vefatından sonra bir süre Yıldız Sarayı'nda ikamet etti. Sonra saraydan ayrılarak 1925 senesinde bir doktorla ikinci evliliğini yaptı ve bir oğlu oldu. Uzun süre Vaniköy'deki yalısında oturarak, 1952 yılında İstanbul'da kanser olarak vefat etti.

Kadınefendinin vefat ettiği yalı Vaniköy'de bulunmaktadır.[79]

79 Validebağı Köşkü: Sultan III. Selim Han annesi Mihrişah Valide Sultan için bir bağ köşkü inşa ettirmiş. Bu köşk daha sonra Sultan I. Abdülmecid Han'ın mülkiyetine geçmiş. Abdülmecid Han'da köşkü annesi Bezm-i alem Valide Sultan'a hediye etmiş, ancak Valide Sultan vefat edince köşkü Altunizade ailesinden İsmail Zühtü Paşa satın almış. İsmail Zühtü Paşa eski köşkü yıktırarak yerine daha büyük ve muhteşem yeni bir köşk yaptırmış. İnşaası tamamlandıktan sonra Sultan Abdülaziz köşkü satın almış. Fakat bir süre sonra köşkü yıktırarak yerine bugünkü halinde ayakta duran köşkü yaptırarak annesi Pertevniyal Valide Sultan'a hediye etmiş. 1863 senesinde ise Valide Sultan köşkü üvey kızı Adile Sultan'a hediye etmiş. Adile Sultan'da 1899 senesinde vefat etmesi üzerine Şehzade Reşad Efendi köşkü satın alarak zevoesi Dürr-i aden Kadınefendi'ye hediye etmiş. Kadınefendi'nin vefatından sonra, Vahideddin Efendi'den ayrılan yeğeni İnşirah Hanım bu köşkte yaşamıştır. İnşirah Hanım 1917 senesinde köşkün bir kısmını Dar-ül Eytam (Yetimhane) olarak düzenletmiştir. 1924 senesinde sürgüne gidince de Dar-ül Eytam kapatılmış ve Şehir Yatı Mektebi'ne çevrilmiştir. 1973'ten itibaren boş kalmıştır. Ünlü *Hababam Sınıfı* filmi bu sarayda çekilmiştir. 1991 senesinde Köşk Öğretmenler Evi ve Kültür Merkezi olarak düzenlenmiştir.

ve *Kadınefendi Yalısı* olarak bilinir. Yalının bir tarafında üç katlı olan *Recaizade Refik Bey Yalısı* ile diğer tarafında evvelden *Kadınefendi Yalısı'nın* Selamlığı olan *Fazıl Bey Yalısı* daha sonra *Melek Hanım Yalısı* adını alan konutlar bulunmaktadır.

Kadınefendi Yalısı çok enteresan bir tarihe sahiptir. 1885 ile 1890 yılları arasında inşaa edilmiş ve ilk sahibi Prens Sami Bey Açba'dır. Yalıyı yaptıran da bu prenstir. Yaz aylarında bu sahilhanede ve kış aylarında ise Horhor'daki köşkünde ikamet edermiş. Prensin 1915 senesinde vefat etmesi üzerine yalı bir Tatar prensesi olan zevcesine Fatıma Hanım Mamleeva'nın mülküne geçmiştir. Fatıma Hanım da 1923 yılında vefat edince, bu kez yalı kızına, Sultan II. Abdülhamid Han'ın eşi Fatma Pesend Hanımefendi'ye kalmıştır. Fatma Pesend Hanım da Osmanlı Hanedanı'nın sürgün edilmesi esnasında bu yalıda oturmaktaymış. Zaten hasta olan ve başka mülkiyeti bulunmayan hanımefendi, son bahar aylarını da bu yalıda geçirmesi üzerine verem olmuş ve 5 Kasım 1924 tarihinde yalıda vefat etmiştir. Vefatı üzerine yalı bir süre hanımefendinin ablası ve sarayda nedimesi olan Mahizer Hanım'a kalmıştır. Mahizer Hanım da kuzeni olan Nazperver Kadınefendi'ye yalıyı devretmiştir. Nazperver Kadınefendi de hayatının son üç senesini bu yalıda geçirerek 1929 senesinde yalıda vefat etmiştir. Nazperver Kadın'ın vefatından sonra yalı tekrar Mahizer Hanım mülkiyetine geçmiştir.

Mahizer Hanım da yalıda pek çok aile ferdini kaybetmesi üzerine yalıyı satmaya karar vermiş. İstekli çıkan Dilfirib Hanım'a satmış.

Dilfirib Hanım yıllar sonra bu yalıda kanserden vefat edince, kadıncağızın öldüğünü kimse fark etmemiş. Saraydan yoldaşı olan Melekper Hanım[80], eski selamlık dairesi olan küçük yalıda oturuyormuş. Üç gün sonra eski kadınefendiyi ziyaret etmek için büyük yalının kapısını çaldığı halde cevap alamayınca, kendi-

80 Mülkicihan Açba'nın anlattıklarından.

sinde de bulunan yedek anahtar ile kapıyı açmış. İçeride Dilfirib Hanım'ın cansız bedenini bulmuş. Melekper Hanım 1955 senesinde yalıyı satılığa çıkarmıştır. İş adamı olan Hayreddin Süleymangil satın almıştır. Yalı halen Süleymangil ailesinin mülkiyetindedir.

SULTAN VI. MEHMED VAHİDEDDİN HAN AİLESİ

Saltanat müddeti: 1918 – 1922

Doğum: 2.2.1861 Dolmabahçe Sarayı
Vefatı: 16.5.1926 San Remo / İtalya
Baba Adı: Sultan I. Abdülmecid Han
Anne Adı: Gülistau Kadınefendi

Sultan Mehmed Vahideddin Han'ın zevceleri:

1. Emine Nazikeda BaşKadınefendi
2. İnşirah II. Hanımefendi
3. Şadiye Müveddet II. Kadınefendi
4. Nevvare Başhanımefendi
5. Nevzad II. Hanımefendi

1. Fenire Sultan (1888-1888)
2. Fatma Ulviye Sultan (1892-1967)
3. Rukiye Sabiha Sultan (1894-1971)
4. Mehmed Ertuğrul Efendi (1912-1944)

Emine Nazikeda Kadınefendi

Emine Nazikeda BaşKadınefendi Hazretleri

Prenses Emine Marşan

∞ 8 Haziran 1885

Künyesi:

Asıl Adı: Emine

Soyadı: Marşan

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Hasan Ali Bey

Anne Adı: Fatma Horecan Hanım

Doğum: 9 Ekim 1866 Tsebelda

Ölüm: 4 Nisan 1941 Kahire

Prenses Emine Marşania Osmanlı İmparatorluğu'nun en ünlü padişah eşlerinden biridir ve Osmanlı Devleti'nin son kraliçesidir.

Emine Nazikeda Kadınefendi, 9 Ekim 1866 tarihinde Abhazya'nın Tzebelda şehrinde bulunan Marşania Malik-

hanesi'nde, Prens Hasan Ali Marşania[81] ile Prenses Fatma Horecan Aredba'nın kızı olarak dünyaya geldi. Marşania ailesine göre Emine Nazikeda 1867 yılında doğmuştur.

1876 senesinde kız kardeşleri Daryal[82] ve Naciye,[83] kuzenleri Amine,[84] Rumeysa,[85] Pakize,[86] Fatma ve Kamile Hanımlar ile Cemile Sultan'ın sarayına bir vapurla gönderilmişler. Cemile Sultan'ın nedimelerinden olan halası Suzidil Hanım'ın yanında büyümüştür.

Cemile Sultan, Emine Nazikeda'yı çok iyi yetiştirmiş ve piyano çalmasını öğrenmiş. Biniciliğe çok meraklı imiş ve Cemile Sultan'ın müsadesi üzerine sarayın parkında atıyla gezintiler ya-

81 Bazı resmi kayıtlarda prensin adı: Marşan Hasan Bey, Merçen Hasan Bey veyahut Mirçem Hasan Bey olarak da geçiyor. Hasan Bey'in oğlunun adı ise resmi kayıtlarda Marşanzade Abdülkadir Bey olarak yazılıdır.
Hasan Bey (1836-1877): Marşania Prensi İsmail Bey'in oğlu idi ve babasından sonra Tzebelda Prensi olarak hüküm sürüyordu. 93 Harbi'nin patlak göstermesi üzerine ailesini Osmanlı Devleti'ne gönderdi, kendisi savaşta şehit oldu.

82 Prenses Daryal Marşania (1870-1904): Çok iyi bir eğitimden sonra 1886 senesinde Sultan II. Abdülhamid Han'ın büyük oğlu Şehzade Mehmed Selim Efendi ile evlendi. İki çocuğu oldu. Oğlu Şehzade Mehmed Efendi bebekken öldü. Kızı Nemika Sultan'dır.

83 Prenses Naciye Marşania (1869-1930): Saraydan ayrılarak 1884 senesinde Açba Hanedanı'ndan Prens Ahmed Bey ile evlendi.

84 Prenses Amine *Emine Nazikeda* Aredba (1872-1946): Emine Nazikeda Kadınefendi'nin dayısı Prens Halil Aredba'nın büyük kızıydı. Cemile Sultan Amine Hanım'a Nazikeda adını verdi. Dolmabahçe Sarayı'nda hizmet ederken Şehzade Yusuf İzzeddin Efendi'nin 1886 senesinde zevcesi oldu. Kocasının 1916 senesinde vefatından sonra bir süre kocasının Çamlıca'daki köşkünde oturdu. Daha sonra dayızadesi olan Abdülkadir Bey'in yanına Sivas'a gitti ve orada vefat etti.

85 Prenses Rumeysa Aredba (1875-1927): Prens Halil Aredba'nın ortanca kızı. Emine Nazikeda'nın baş nedimesi idi ve kadınefendi ile sürgüne gitti. San Remo'daki sürgün yıllarını efendisi ile beraber paylaştı. Sultan Vahideddin Han'ın vefatından bir sene sonra kanserden vefat etti.

86 Pakize Bercel (1876-1943): Prens Halil Aredba'nın küçük kızıdır. Dadısının kucağında Osmanlı Devleti'ne geldi. Cemile Sultan Pakize Hanım'ı çok sevmiş ve hususi mekteplerde İngilizce öğrenmesini sağlamış. Resmi günlerde sarayda İngilizce tercümanlığı dahi yapmış. Macar Müslümanlarından Esad Bey ile evlenmiş ve Budapeşte'ye taşınmıştır, orada vefat etmiştir.

parmış. İleriki yıllarda Cemile Sultan kızı Fatma Hanımsultan'ın 1879 senesinde doğması üzerine nedimesi yapmış.

1884 senesinin yaz aylarından birinde Şehzade Vahideddin Efendi tarafından bahçede Fatma Hanımsultan ile oynarken görülüp beğenilmiş. Genç kızın evvela çok uzun kumral saçları ve zarif ince vücudu dikkatini celb etmiş. Vahideddin Efendi Nazikeda'ya aşık olmuş. Derhal ablasından Nazikeda'yı istemiş. Ancak Cemile Sultan kızı vermek istememiş ve bir sene kardeşini beklettirmiş. Cemile Sultan'ın razılık göstermemesi ise kardeşinin Nazikeda'nın üzerine tekrar evlenmesi korkusundanmış. Ama Vahideddin Efendi ısrarlı kalınca "Nazikeda'nın üzerine başka kadın almamak" yemini etmesinden sonra evlenmelerine müsade etmiş.

Nikah 8 Haziran 1885 tarihinde Ortaköy Sarayı'nda kıyılmış, zifaf gecesi ise 18 Haziran'da gerçekleşmiş. Nazikeda Osmanlı Hanedanı'nda nadiren görülen tek zevcelik statüsüne erişmişse de bu durum ancak 20 sene sonra Vahideddin Han'ın tekrar evlenmesiyle sona ermiştir.

Emine Nazikeda nikahtan üç sene sonra Fenire Sultan'ı dünyaya getirmiş, fakat Fenire Sultan doğumdan iki hafta sonra vefat etmiştir.

1892 yılında Ulviye Sultan'ı, 1894 yılında da Sabiha Sultan'ı dünyaya getirmiştir. Üçüncü kızının doğumundan sonra hastalanmış ve çocuk doğuramayacak hale gelmiştir. Bir erkek evladı dünyaya getirmediği için Vahideddin Efendi 1905 senesinde tekrar evlenmiştir.

Emine Nazikeda, çok kültürlü ve hanedan arasında itibar sahibiymiş. Görünüşü ile de etrafındakileri kendine bağlamayı daima başaran bir özelliğe sahipmiş. Sürgünde Kral Faruk'un kendini ufacık hissetmesini dahi başarmış. Herkes tarafından saygı görüyormuş.

Vahideddin Efendi ile evlendikten sonra Çengelköy Sarayı'nda ikamet ederken Çengelköy halkı tarafından çok sevilirmiş.

Hanedanın en iyi giyinen prenseslerindenmiş. Kızlarının kıyafetlerini de seçer ve bayram selamlarında kızları Yıldız Sarayı'na padişahı tebrik etmek için gittikleri zaman, Sultan II. Abdülhamid Han, Ulviye ile Sabiha Sultanların elbiselerini çok beğenir, annelerine kızlarını bu kadar güzel giydirdiği için selamını iletmelerini söylermiş.

Emine Nazikeda Kadınefendi kocasının 1918 yılında padişah olması üzerine BaşKadınefendi ilan edilmiştir.

Eşinin saltanatı müddetince camileri, hastahaneleri himaye etti. Çerkes Teavün Cemiyeti'ne de maddi yardımda bulundu. Rus ihtilalinden Osmanlı İmparatorluğu'na kaçan Rus aristokratlarını Yıldız Sarayı'na davet etti.

Hissiyat ile görevi fevkalade ayıran bir özelliğe sahipmiş. Yıldız Sarayı'nda daima Osmanlı Devleti'nin kraliçesi, ailesinin yanında ise daima zevce, anne ve kardeş imiş.

Nedimesi Prenses Leyla Açba hatıralarında efendisi hakkında şunları yazar:

"... *Kadınefendi hazretleri uzun boylu, çok açık kahve rengi gözlü, uzun kumral saçlı, dolgun etli, beyaz tenli çok güzel bir kadındı. Kadınefendimin hususiyetlerinden biri de vatanına ve milletine olan sevgisidir. Birinci Cihan ve ondan sonra başlayan Kurtuluş Harbi'nde, Zat-ı Şahane'den sonra toprağı için en çok yanıp tutuşan kişi odur. Pek mübarek bir melike olduğu aşikârdı. Şahsiyeti yüce olduğu kadar şanı da büyüktü. Saraya gelen sefireler, Ecnebi prensesleri kadınefendi hazretlerinin huzurunda kendilerini çok küçük görürler ve kendi unvanları bu yüksek faziletli hanımefendi karşısında kaybolurdu...*"

Emine Nazikeda Kadınefendi, Sultan Vahideddin Han'ın 17 Kasım 1922 tarihinde yurdu terk etmesiyle geri kalan harem erkanı ile Feriye Sarayı'na hapsedildi. Feriye Sarayı'nda çok zor günler geçirdi. Yerde yattığı, aç kaldığı zamanlar bile oldu. Ama hiçbir

zaman şikayetlenmedi. Daima başkalarını düşündü. Maiyetinden bazı nedimelerin kapı dışarı edilmesi hadisesi kadınefendiyi o derece üzmüş ki, saçları bir gece de ağarmış.

Feriye Sarayı'nda mahkum iken, kendini ziyaret eden eski saray ressamı Esmeray Hanım, kadınefendinin bir portresini yaptı. Esmeray Hanım yıllar sonra torununa kadınefendinin resmini gösterince şöyle demiş:

> *"... bu resimdeki kadın kimdir? Aslında bir cihan imparatorluğun imparatoriçesidir, ama bu kadın bedbahttır, bu kadın vefakârdır, bu kadın acıyı tatmış ve nihayet Allah'ın denediği bir kuludur..."*[87]

Emine Nazikeda 10 Mart 1924 tarihinde sürgüne gönderildi. Vapurla ortağı Müveddet Kadın ile İstanbul'u ebediyyen terk etti.

İlk sürgün yıllarını kocasının yanında San Remo'da geçirdi. Vahideddin Han'ın 1926 senesinde vefat etmesinden sonra kızı ile Menton, Fransa'da kaldı. 1929 yılında kızları ile Mısır'da Kahire'ye yerleşti.

Hayatının sonuna kadar da Kahire'nin Maadi semtinde yaşadı ve 4 Nisan 1941 tarihinde orada vefat etti. Abbasiye Kabristanı'nda medfundur.

Marşania Aile Şeceresi

1. Hasan Ali Bey X Prenses Fatma Aredba

1.1. Abdülkadir Bey, d. 1862, ö. 1917; X Prenses Mevlüde İnal-İpa, d. 1862, ö. 1937

1.2. Mehmet Bey

1.3. Emine Nazikeda Başkf. - bkz.

1.4. Naciye Hanım

1.5. Daryal Hf. X Şehzade Selim Efendi

---

87 Seher Başkal'ın anlattıklarından.

İnşirah II. Hanımefendi Hazretleri

Seniye Voçibe

∞ 8 Temmuz 1905

∞ 17 Kasım 1909

Künyesi:

Asıl Adı: Seniye

Soyadı: Voçibe

Kökeni: Ubuh

Baba Adı: Aziz Bey

Anne Adı: ?

Doğum: 10 Temmuz 1887 Maşukiye

Ölüm: 30 Haziran 1930 Kahire

İnşirah Hanım'ın gerçek adı Seniye'dir. Ubuh olup 10 Temmuz 1887 tarihinde Maşukiye Köyünde Aziz Bey Voçibe'nin kızı olarak dünyaya gelmiştir. Halası Sultan Reşad Han'ın eşi Dürr-i aden Kadınefendi'dir.

Halasının delaleti üzerine saraya alınmış ve özel eğitim görmüştür. On altı yaşında Sultan I. Abdülmecid Han'ın dul eşi Şayeste Hanım'ın nedimesi olmuş. Nedimelik vazifesini ifa ederken Şehzade Vahideddin Han tarafından görülüp beğenilmiş.

Gayet uzun boylu, zarif ince yapılı, çok uzun kestane renginde saçları ve fevkalade baygın bakan mavi gözleri varmış. Güzel kanun çalar, besteler yazarmış. Ayrıca iyi bir ressam imiş. Manzara resimleri yaparmış.

Vahideddin Efendi, İnşirah Hanım ile evlenmek isteyince, hanımefendi razı olmamış. Babası Aziz Bey'e: *"Babam yaşında bir adamın nikahına girmem"* demiş. Fakat ağabeyi Zeki Bey,[88] Osmanlı hanedanı ile yeni bir akrabalık bağları kurmanın kendi açısından faydalı olacağını düşünerek kız kardeşinin Vahideddin Efendi ile evlenmesinde ısrarlı kalmış. Bu yüzden Zeki Bey, İnşirah Hanım'a: *"Sen aklını nerede kaybettin? Deli mi oldun? Ebedi Şayeste Kadın'a hizmet etmek mi istiyorsun? Bak şehzadeyle nikahlanırsan kendi dairen, maiyetin, maaşın olur, istediğin yerde gezer tozarsın, gönlün ne isterse onu alırsın"* deyip nasihatlarda bulunmuş. Artık İnşirah Hanım ailesinin baskısına karşı gelememiş ve şehzadenin evlilik isteğine razı olmuş.

---

88 Zeki Voçibe (1885-1932): Kız kardeşinin Vahideddin Efendi ile evlenmesinden sonra şehzadenin yaveri oldu. Vahideddin Han'ın vefatına kadar yanından ayrılmadı. İhtiras sahibi ve menfaatperestti. Sultan Vahideddin sürgünde iken, padişahın son kuruşunu meyhanelerde kaybetti. Aşırı kadın düşkünü idi. Bu yüzden evlendiği eşi onu terk etti. İki oğlu vardı. İkisini de Galatasaray Sultanisi'nde okutturdu. Vahideddin Han'ın vefatından sonra Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin yanında kalmaya başladı. Kız kardeşinin intiharından sonra depresyona girdi ve 1932 senesinde kendisi de intihar etti. Oğulları daha sonra Amerika'ya yerleştiler.

Nikah 8 Temmuz 1905 tarihinde Çengelköy Sarayı'nda kıyılmıştır. İnşirah Hanım'ın Vahideddin'den çocuğu olmamıştır. Evlendikten sonra Zeki Bey, Vahideddin Efendi'nin yaveri olmuş ve şehzade bu nankör ve manfaatperest adamdan hayatı boyunca kurtulamadı.

Çok kıskanç olduğu söylenen İnşirah Hanım, bir gün Vahideddin Efendi'yi bir hizmetçi kız ile yatak odasında yakalamış. Derhal kocasını terk etmiş. Ailesinin yanına gittiği zaman, herkese: *"Bana yapılacak en büyük hakaret budur, ömrüm boyunca bu rezaleti unutmayacağım"* diye bağırmış. Vahideddin Efendi de 17 Kasım 1909 tarihinde İnşirah'ı resmen boşamıştır.

Boşandıktan sonra Validebağı'ndaki halasının köşkünde oturmaya başlamış ve Osmanlı Hanedanı'nın sürgün edilmesinden sonra Kahire'ye gitmiştir. Sürgüne kocasından boşandığı halde gitme nedeni, bugün hâlâ bilinmeyen bir mevzuudur.

Kahire'de zarurete düşünce eski kocasının yanına San Remo'ya gitmiş, fakat görüşemeden, Vahideddin Han'ın yaverliğini yapan ağabeyi Zeki Bey tarafından kapıdan kovulmuş. Çok ağlamış, sızlanmış, yardım istemiş. Zeki Bey cebinden para çıkarıp eline vermiş ve *"Geldiğin yere hemen geri dön, burada işin ne? Sen bu adamı vaktiyle terkettin, yardım talebinde bulunmaya ne hakkın var?"* demiş.

İnşirah Hanım bu sözlere o kadar üzülmüş ve bedbaht olmuş ki oracığa düşüp bayılmış. Zeki Bey de kız kardeşini evvela bir otele götürmüş, ertesi gün de bir vapura bindirerek Kahire'ye geri göndermiş. Böylece bütün hadise iki gün zarfında olup bitmiş. Sultan Vahideddin eski eşinin geldiğinden haberi bile olmamış.

Tekrar Kahire'ye dönünce intihara teşebbüs etmiş, ancak yanında bulunan sadık nedimesi Zernigül Hanım,[89] sayesinde ölümden geri dönmüş. Fakat durumu çok kötü imiş, zor hayata

89 Zernigül Hanım: İnşirah Hanım'ın naaşı ile İstanbul'a geri döndü. 1972 senesinde vefat etti.

daha fazla dayanamayınca tekrar intihara kalkışarak 10 Haziran 1930 tarihinde kendini Nil nehrine atmış. Bu sefer boğularak ölmüş. Naaşı ailesi tarafından İstanbul'a getirtilmiş. Eyüp Sultan Kabristanı'na defn edilmiştir. Kız kardeşinin ölüm haberini alan Zeki Bey İstanbul'a akrabasına yazdığı bir mektubunda *"Hemşiremi ben öldürdüm"* demiş.

Voçibe Aile Şeceresi

1. Mustafa Bey

1.1. Murat Bey; X Şerife Hn.

1.1.1. İsmet Sezer Hn., d. Maşukiye 1892, ö. İst. 1945; X İsmail Hakkı Bey

1.1.2. Nuriye Hn.

1.1.3. Sadettin Bey

1.1.3.1. Sadun Eşref Bey, d. İst. 1924, ö. İst. 1980; X İlhan Hn.

1.1.3.1.1. Sadettin Bey, d. İst. 1955; X Suphiye Gündeş Alpman, d. 1956, Bedri Alpman ile Ferda Gündeş kızı.

1.1.3.1.2. Sadrettin Bey, d. İst. 1960; X Gülay Çokay

1.1.3.1.2.1. Sadun

1.1.3.1.2.2. Sibel

1.2. Aziz Bey

1.2.1. Zeki Bey, d. Maşukiye 1885, ö. Nice 193?; X ? Hn.

1.2.1.1. Cüneyt Bey, d. İst. 1908, ö. Amerika 19??; X ?

1.2.1.2. ? Bey, d. İst. 1910, ö. Amerika 19??; X ?

1.2.2. Seniye İnşirah Hf.; X Sultan Vahideddin Han

Şadiye Müveddet II. Kadınefendi Hazretleri

Şadiye Çıhcı (Çiftçi)

∞ 24 Nisan 1911

Künyesi:

Asıl Adı: Şadiye

Soyadı: Çıhcı[90] (Çiftçi)

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Kato Davut Bey

Anne Adı: Ayşe Hanım

Doğum: 12 Ekim 1893 Derbent

Ölüm: 1951 İstanbul

90 Bir başka yazılışa göre *Çıhba*.

Şadiye Müveddet Kadınefendi Abaza olup 12 Ekim 1893 tarihinde Kato Davut Çıhcı ile Ayşe Hanım'ın kızı olarak İzmit'e bağlı Derbent köyünde dünyaya gelmiştir.

Şehzade Vahideddin Efendi'nin hazinedarlarından olan halası Habibe Hanım tarafından Çengelköy Sarayı'na alınmıştır. Çengelköy Sarayı'ndaki hizmeti esnasında Vahideddin Efendi ona aşık olmuş ve kısa bir müddet sonra da 24 Nisan 1911 tarihinde nikahına almıştır.

Evlenmelerinden bir sene sonra Vahideddin'in tek oğlu Mehmed Ertuğrul Efendi'yi dünyaya getirmiştir. Sultan Vahideddin'in kızları ve torunları tarafından çok sevilir "*Mini Anne*" diye hitap edilirmiş.

Vahideddin Efendi'nin 1918 senesinde Padişah olmasından sonra II. Kadınefendi ilan edilmiştir. Prenses Leyla Açba hatıralarında Müveddet Kadınefendi hakkında şöyle yazar:

"*... Pek çekingen, iyi kalpli, kimsenin işine karışmayan, kimseleri üzmemeye gayret gösteren, herkese fazlasıyla iyi davranan bir hanımdı...*"

Görünümünü de şöyle tarif eder:

"*... Müveddet Kadınefendi uzun boylu, mavi gözlü, kumral saçlı, beyaz tenli güzel bir kadındı...*"

Sultan Vahideddin'in 1922 senesinde yurdu terk etmesinden sonra Feriye Sarayı'na hapsedildi. İki sene hapis hayatı yaşadığı sıralarda çok hastalanır, çok ağlarmış. Sürekli ayrı kaldığı oğlunu sayıklarmış. Nihayet 10 Mart 1924 tarihinde Emine Nazikeda BaşKadınefendi ile vapurla sürgüne gönderildi. İlk sürgün yılla-

rını kocasının yanında San Remo'da geçirdi. Sürgünde kaldıkları Villa Magnolia'nın bahçesinde saatlerce yalnız otururmuş. Hayatı o kadar sade ve sessiz geçiyormuş ki onu tanıyanlar *"Ben kadınefendinin yerinde olsam, vallahi şu monotonluktan ölürüm"* derlermiş.

Vahideddin Han'ın vefatından sonra üvey kızı Ulviye Sultan ile Fransa'da oturdu. Bir ara Paris'e gidip geri döndü ama daima üvey kızının ve daha sonra bir müddet de Mediha Sultan'ın oğlu Sami Bey'in villasında kaldı.

1929 yılından itibaren İskenderiye'de oturmaya başladı. İskenderiye'de Eminpaşazade Şakir Bey'le 2 Mayıs 1932 tarihinde ikinci izdivacını yaptı, ancak 28 Şubat 1936 tarihinde boşandı.

Bu ikinci izdivacını neden yaptığı ve kimler tarafından ayarlandığı bilinmiyor, aranjmanlı bir nikah olduğu kadınefendinin akrabaları tarafından söylenmektedir. Bazıları ikinci izdivacını Türkiye'ye geri dönebilmesi için yapmış olduğunu, zira Şakir Bey'in zevcesi olarak artık hanedan mensupluğundan çıkmış olduğunu anlatırlar.

Oğlu Şehzade Ertuğrul Efendi 1944 senesindeki ani vefatı Müveddet Kadınefendi'yi ruhen harap etti. Depresyona girmişti. Dört sene daha İskenderiye'de sürgünün eziyet verici hayatına katlandı. Nihayet 1948 yılında Türkiye'ye geri dönmesine müsade çıktı. Hemen geri döndü. Bir süre Şişli'de oturdu, daha sonra Çengelköy Sarayı'nın bir odasına yerleşti. 13 Haziran 1949 tarihinde Türk vatandaşı olup, Müveddet Çiftçi adını aldı.

Müveddet Kadınefendi Çengelköy Sarayı'nın küçük bir odasında hayatını 1951 senesinde kaybetti. Çengelköy Kabristanı'na defnedildi.

Çiftçi Aile Evi

Çıhcı (Çiftçi) Aile Şeceresi

1. Mat Bey

1. Kato Davut Bey, d. 1854, ö. 1902; Ayşe Hn.

1.1. Ali Bey, d. 1890, ö. 194?

1.2. Şadiye Müveddet Kf.; X 1.X Sultan Vahideddin Han, 2.X Eminpaşazade Şakir Bey

1.3. Şaban Bey, d. 1895, ö. 1960; X Sabahat Hn.

1.4. Fevzi Bey, d. 1897, ö. 1953; X Hikmet Hn.

Nevvare Başhanımefendi Hazretleri

Ayşe Çıhcı (Çiftçi)

Leyla Sönmezler

∞ 20 Haziran 1918

∞ 20 Mayıs 1924

Künyesi:

Asıl Adı: Ayşe

Soyadı: Çıhcı (Çiftçi)

Kökeni: Abaza

Baba Adı: Mustafa Bey

Anne Adı: Hafize Hanım

Doğum: 4 Mayıs 1901 Derbent

Ölüm: 13 Haziran 1992 Derbent

Nevvare Hanım'ın asıl adı Ayşe'dir. 4 Mayıs 1901 tarihinde Mustafa Çıhcı ile Hafize Kap'ın kızı olarak Derbent köyünde dünyaya geldi. Nevvare Hanım, Müveddet Kadınefendi'nin amcazadesidir. Dedesi Çıhcı Süleyman Bey ile Müveddet Kadınefendi'nin dedesi kardeştir.

Çocukluğunu Çengelköy Sarayı'nda geçirmiş ve Müveddet Kadınefendi'nin nedimesi olmuştur. Prenses Leyla Açba hatıralarında Vahideddin'in eşi olması hakkında şöyle yazar:

> "... *Müveddet, şehzade haremi olduktan sonra, Dolmabahçe Sarayı'nda hizmet eden amcazadesi Nevvare'yi Çengelköy'e yanına alarak nedimesi yapmış. Nevvare'nin, genç kızlık çağına gelince bir gün Vahideddin Efendi'nin dikkatini çekeceği malumdu, zira kendisi tarif edilemeyecek kadar güzeldi. Bunu hisseden Müveddet, Nevvare'yi Dolmabahçe Sarayı'na geri göndererek onun kendisine ortak olmasını engellemek istemiş fakat muvaffak olamamış. Zira Vahideddin Efendi çoktan gönlünü bu Abaza güzeline kaptırmış ve onu nikahına almak istiyormuş...*"

Vahideddin Efendi, Nevvare Hanım ile 20 Haziran 1918 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda evlendi. Nikahlarından 13 gün sonra Sultan Reşad Han vefat edince Vahideddin padişah oldu.

Nevvare'nin padişahtan çocuğu olmamıştır, ayrıca kadınefendilik ünvanı kendisine verilmemiş, İkbal olarak kalmıştır.

Prenses Leyla Açba, Nevvare Hanım'ı şöyle tarif eder:

"... Nevvare Hanım uzun boylu, yeşil gözlü, uzun siyah saçlı, beyaz tenli fevkalade güzel bir kadındı. Kendisi Yıldız Sarayı parkında bulunan köşklerden birinde ikamet ederdi. Çok iyi kalpli olmasına rağmen aşırı derecede mağrurdu..."

Sultan Vahideddin'in kızları ve torunları tarafından *"Cici Anne"* diye hitap ediliyordu.

Nevvare Hanımefendi'nin erkek kardeşi Şükrü Bey ise Sultan Vahideddin'in yaverlerinden olup, sarayda *Ser-Duhani* idi.

Sultan Vahideddin Han'ın yurdu terk etmesinden sonra geri kalan harem erkanı gibi Feriye Sarayı'na hapsedildi. Kocasının yanına San Remo'ya gitmek istediyse de Feriye Sarayı'nda ağır hastalandıktan sonra kalfa kıyafeti giyerek saraydan çıkarılması sağlandı. Bir süre ailesinin yanında Derbent'te kaldı. O sırada Sultan Vahideddin Han'a bir mektup yazarak kendisini boşamasını istedi. Vahideddin Han, Nevvare Hanım'ın isteğini yerine getirerek 20 Mayıs 1924 tarihinde boşadı.

Daha sonra İstanbul'a geri döndü ve 1926 senesinde tacir olan Mevlüd Bey'le evlendi. Evlendikten sonra adını sarayda arkadaşı olan Prenses Leyla Açba'dan esinlenerek Leyla'ya değiştirdi.

Nevvare Hanım 1940 senelerine kadar Mevlüd Bey'in Feneryolu'ndaki konağında oturdu, daha sonra Şişli'de ikamet

etti. En nihayet 1970'li yılların başında Derbent'te bir ev satın aldı ve hayata doğduğu köyde 13 Haziran 1992 tarihinde veda etti. Kabri Büyük Derbent Kabristanı'ndadır.

Çok mağrur olduğu söylenen hanımefendi, buna rağmen iyi kalpli ve şefkatli bir insanmış. Dürüst, kimsenin işine karışmayan, kendi prensiplerine göre hareket eden, otoriter bir hanımmış. Ortakları arasında bir türlü yıldızları barışmayan Nevzad Hanım'ı hiç sevmez, onunla Yıldız Sarayı'nda karşılaşmamak için elinden geleni yaparmış. Nevzad Hanım da Nevvare Hanım'ı sevmez, birbirlerine adeta düşman gibilermiş.

Çıhcı (Çiftçi) Ailesi Şeceresi

1. Segesse Bey, bunun oğlu:

1. Passa Bey, bunun oğlu:

1. Şahamuga Bey, bunun oğlu:

1. Hacı İsmail Bey, bunun oğlu:

1. Çıhcı Süleyman Bey; X Ayşe Hn.

1.1. Mustafa Bey, d. 1857, ö. 191?; Hafize Kap, d. 1870, ö. 195?, Kap Nevruz Bey kızı.

1.1.1. Şefika Hn., 1892, ö. 19??; X ?

1.1.2. Ahmet Şükrü Bey, d. 1894, ö. 1962; X Atiye Hn., d. 1902, ö. 1976, Hasan Bey ile Fikriye Hn. kızı.

1.1.2.1. Sermet Bey

1.1.2.2. Necdet Bey

1.1.2.3. Güler Hn.

1.1.2.1. Ercüment Bey, d. 1928, ö. 2005; X 1964, Nermin Hn.

1.1.2.1.1. Tulu Hn., d. 1966

1.1.2.1.2. Eftal Bey, d. 1967; X Umut Hn.

1.1.2.1.2.1. Zeynep Alara, d. 2004

1.1.3. Ayşe Leyla Nevvare Hf.; 1.X Sultan Vahideddin Han. 2.X 1926, Mevlüt Sönmezler, d. 1895, ö. 1974

1.1.4. Hasan Bey; X Ferdane Tam

1.1.5. Fikri Bey, d. 1904, ö. 1969; X ?

1.1.5.1. Erkal Bey

1.1.5.2. Necla Hn. Nevvare Hanım bu yeğenini evlat edindi.

1.1.5.3. Mualla Hn.

1.1.5.4. Ayla Hn.

1.1.6. Halime Hn., d. 1905, ö. 197?; X ?

1.1.7. Hacer Nüvit Hn., ö. 1908, ö. 1913

Nevzad II. Hanımefendi Hazretleri

Nimet Bargu

Nimet Seferoğlu

∞ 1 Eylül 1921

Künyesi:

Asıl Adı: Nimet

Soyadı: Bargu

Kökeni: Türk

Baba Adı: Şaban Efendi

Anne Adı: Hatice Hanım

Doğum: 1900 İstanbul

Ölüm: 23 Haziran 1992 İstanbul

Nevzad Hanım, Sultan Vahideddin Han'ın son eşi olmakla beraber Türk'tür.

Doğum tarihi resmi kayıtlarda 2 Mart 1902 geçiyor, Prenses Açba ise 1898 senesini doğum yılı olarak gösteriyor. 1916 senesinde Sultan Reşad Han'ın oğlu Şehzade Ziyaeddin Efendi'nin harem erkanını gösteren bir belge de ise adı ve doğum yılı şöyledir:

"... Nimet, 1 Zilkade 1317 Dersaadet, Bahçıvan Şaban Efendi'nin kızı..."

Nimet Nevzad Hanım, Hicri 1 Zilkade 1316 doğumludur, miladiye çevrilirse 2 Mart 1900 yılına tesadüf eder. Ancak Bargu ailesine göre Nimet Hanım 1992 senesinde 90 yaşında vefat etmiştir, buna göre 1902 senesi doğum yılı olması gerekiyor. Belki de harem defterindeki yaşı büyütülmüştür.

Nimet Nevzad Hanım, 1900 yılında Bahçıvan Şaban *Bargu* Efendi ile Hatice Hanım'ın kızı olarak, Sultan Reşad Han'ın Mabeyncisi Hüseyin Bey'in Beşiktaş Vişnezade'deki taş konağında dünyaya geldi.

Hüseyin Bey'in eşi Eda Hanım, Şaban Efendi'nin halası idi. Prenses Leyla Açba'ya göre Şaban Efendi, Sultan II. Abdülhamid Han'ın Arnavut bahçıvanlarındanmış. Bargu ailesi Bartın'a bağlı Ustaoğlu köyü kökenliydi. Ustaoğlu köyü bir Türk köyüdür. Ancak Osmanlı dönemindeki sarayda çalışan bahçıvanların Arnavut olduğu düşünülürse, Şaban Efendi'den için neden Arnavut denildiği de anlaşılmaktadır.

Prenses Leyla Açba hatıralarında Nimet Hanım'ın saraya alınmasını şöyle anlatır:

> *"... Halasının zevci Hüseyin Bey ise, merhum Sultan Mehmed Reşad Han'ın mabeyncilerindenmiş ve Esvabcıbaşı Sabit Bey ile dostluğu varmış. Bir gün Hüseyin Bey, Sabit Bey'e, 'Merhum kayınbiraderin iki kızı bizim evde kaç aydır oturup duruyorlar, şunları saraya aldırsak da bir işe yarasalar,' demiş. Sabit Bey de, 'Hay hay, hemşireye söyleyeyim de işi halletsin' demiş. Böylelikle Nevzad Hanım ve kendisinden iki yaş küçük hemşiresi saraya, Boşnak asıllı hazinedar Nevfer Hanım'ın delaleti ile alınmışlar..."*

Nimet Hanım'ın saraya alınmasında sadece Nevfer Hanım delalet etmedi, Hüseyin Bey'in eşi Eda Hanım pek çok ricalardan ve Üçüncü Mabeynci İbrahim Bey'in eşi Demsan Hanım'ın (Mihrengiz Kadınefendi'nin yengesi) araya girmesinden sonra Nimet ile kız kardeşi Emine Hayriye Hanım (adını sonradan değiştirerek Nesrin yapmıştır) 1913 senesinde Sultan Reşad Han'ın sarayına alınmışlar.

Saraya kabullerinden sonra Şehzade Ziyaeddin Efendi'nin maiyetine verilmişler ve orada Ceylanyar Hanım adındaki bir kalfa tarafından eğitilmişler. Saraya alınmasından sonra adı de-

ğiştirilerek Nevzad yapılmış. Buna rağmen bazı saray mensupları tarafından asıl adıyla da çağırılırmış.

Sultan Reşad Han'ın vefatından sonra Ziyaeddin Efendi ile Yıldız Sarayı'nı terk etmişse de Sultan Vahideddin'in haremi için yeni acemi aradığını işitince kız kardeşi ile Yıldız Sarayı'na geri dönmüş.

Padişah ile nasıl tanıştığı bilinmiyor fakat Vahideddin Han tarafından evvela özel hizmetine alınmış, daha sonra bu münasebet 1 Eylül 1921 tarihinde nikaha çevrilmiş II. İkbal olmuştur. Nimet Hanım'ın padişahtan çocuğu olmamıştır.

Sultan Vahideddin Han 1922 yılında yurdu terk edince, Nevzad Hanım Feriye Sarayı'na hapsedilmiş ve orada söylenenlere göre çok itibar görmüş, diğer kadınefendiler gibi ağır mahpus hayatı sürmemiş. Osmanlı Hanedanı'na sürgün kararı çıkınca kalfa kıyafeti giyerek Feriye Sarayı'ndan çıkması sağlanmış.

Halası Fatma Hanım'ın yanında oturmaya başlamış, ama Vahideddin Han'ın ısrarlı ricaları üzerine yanına gitmiştir. Fakat halası gitmesini istememiş, hatta onu bir kaptanla evlendirmeyi düşünüyormuş. Safiye Ünüvar hatıralarında bu hadiseyi şöyle anlatmaktadır:

"Haydarpaşa Köşkü'nde ikametim esnasında bir gün Nevzat Hanımefendi halasıyla geldiler. Kendisini çok sevdiğim için çok memnun kalmıştım. Bir aralık hanımefendi odadan çıkmıştı. Hanımefendinin halası bana, 'Aman, rica ederim. Sizi çok seviyor ve itimadı da çok. Sultan Vahideddin İtalya'ya San Remo'ya çağırıyor. Henüz taht-ı nikâhındadır. Gitmek istiyor. Şuna mani olun, burada kalsın. Ben onu bir kaptana vereceğim, vaad ettim' dedi. Tabii bir şey söylemedim. Sadece dinledim. O aralık hanımefendi içeriye girdiler, lâkırdı da kesiliverdi.

Henüz hanımefendi bana bir şey açmadılar. Bir müddet sonra işaret etti ve dışarıya çıktı. Ben de onu takip ettim. Koridorun sonuna kadar gitti. Bana koynundan bir deste mektup çıkardı. 'Aman okuyunuz' dedi. Mektuplar İtalya'dan Sultan Vahideddin'den geliyordu. Kendisini istiyordu. Mektupta neler yazmıyordu ki, 'Sen benim zevcemisin, indallah mesulsün' diyor ve bu husustaki hadis-i şerifleri de ilâve ediyordu.

Ne yazık ki, bu tarihî mektubu evlendikten sonra yakmış. Hanımefendi fikrimi sordu. Allah'ın ve peygamberin emirlerini okuyan ben, bilâ fütur: 'Gitmelisiniz. İndallah mesulsünüz, çünkü nikâhındasınız' diye icab eden nasihatleri söyledim. Artık hala hanımın ricası gözümden çoktan silinmişti."

Nimet Hanım, Mayıs 1924 tarihinde kocasının yanına San Remo'ya gitti. Gittikten birkaç ay sonra kız kardeşi *Nesrin* Hanım'ı[91] yanına aldı.

Emine Nazikeda BaşKadınefendi'nin nedimesi Rumeysa Hanım da sürgünde bulunuyordu. Hepsi San Remo'da Magnolia villasında oturuyorlardı. Rumeysa Hanım daha sonra kuzeni Ruhidilber Hanım'a San Remo yıllarını anlatmıştır. Nesrin Hanım'a ait şöyle bir anekdot vardır:

"... Nevzad Hanım, efendimizin pek çok ricalarına müteakip San Remo'ya avdet etti. Bir müddet sonra hanımefendi, İstanbul'dan hemşiresini getirtti.

91 Nesrin (1906-1988): Asıl adı Emine Hayriye'dir. Sarayda daima ablası Nimet Nevzad Hanım'ın hususi hizmetinde bulundu. 1924 senesinde ablasının yanına San Remo'ya onun isteği üzerine gitti. Orada Sultan Vahideddin Han'ın Seccadecibaşısı Büyük İbrahim Bey'in oğluna aşık oldu. Vahideddin Han'ın vefatından sonra ablası ile İstanbul'a geri döndü. Bir müddet sonra Mehmed Bey adında bir tacirle evlendi ve Adana'ya taşındı. 1988 senesinde vefat etti.

Bu hanımın adı Nesrin'di, kara kuru bir şeydi. Çok zayıf, orta boyluydu. Ablası hanımefendinin odasının yanında bir oda tahsis edilmişti. Ben üst katta ikamet ediyordum, odamı Nazife ile paylaşıyordum. Kadınefendimizin odasına iner, orada vazifemi ifa ettikten sonra tekrar odama çekilirdim.

... Alt kattaki hanım pek çok lakırdı ederdi. Nesrin, mübarek, bülbül kesildi başımıza, ama kadınefendimizin huzurunda çıtı çıkmazdı. Sonra Büyük İbrahim Bey'in oğlu da geldi villaya...

... Villaya geldikçe efendimize hakaret ederdi bu adam. Nesrin bu münasebetsiz adama aşık oldu. Bahçede orada burada gezer tozarlardı. Hazinedar Cenanyar'da rezalet koptu diye söyleniyordu. Nihayetinde efendimizin kulağına gitti bu hadise. Pek celallendi, zaten pek vakit geçmeden ebediyete irtikali vuku buldu. Bundan sonra da herkes dağıldı..."[92]

Nimet Hanım'ın San Remo'daki hayatı çok monoton geçmeye başladı. Zaten sürgün yılları uzun sürmedi, 16 Mayıs 1926 tarihinde Sultan Vahideddin Han akşam üzeri birden rahatsızlandı, yanında bulunan Nimet Hanım'ın kucağında ruhunu teslim etti.

Sultan Vahideddin'in vefatından sonra kız kardeşi ile İstanbul'a geri döndü. Tekrar halasının yanında kalmaya başladı. Halası da onu 1928 yılında Ziya Seferoğlu ile evlendirdi. Bir kızı ve bir oğlu oldu.

İkinci eşinin Göksu'daki evinde oturmaya başladı. Hayatı boyunca Sultan Vahideddin Han hakkında hiç kimseyle konuşmadı. Sadece bir defa izini bulan bir gazeteciye 1974 yılında Göksu'daki evinin penceresinden, gazetecinin Sultan Vahideddin Han ile olan hayatını sorması üzerine cevabı şöyle oldu:

92 Rumeysa Hanım'ın Ruhidilber Hanım'a anlattıklarından.

"... Ben o zamanı kalbimin derinliklerine gömdüm..."

Nimet Hanım 23 Haziran 1992 tarihinde Göksu'daki evinde vefat etti. Karacaahmet Kabristanı'na defnedildi.

Bargu Aile Şeceresi

1. Halil Efendi X Hanife Hn.

1.1. Şaban Efendi, d. Ustaoğlu / Bartın 1873, ö. İstanbul 1910; X Hatice Hn., d. Bartın 1877, ö. 1934'den sonra, Mustafa ile Kezban Hn. kızı.

1.1.1. Nimet Nevzad, bkz.

1.1.1.1. Sıdıka Selçuk, d. 1928; X Bedii Nurhan Özgür, d. 1918, ö. 2006, İzzet Bey ile Adalet Hn. oğlu.

1.1.1.2. Şaban Mustafa, d. 1931; X ?

1.1.2. Emine Hayriye Nesrin Hn., d. 1905, ö. 1988; X Mehmet Ersen

1.1.3. Fatma Tüzehra Nevzer Hn., d. 1906, ö. 1934'ten sonra

1.1.4. Salih Bargu, d. 1908, ö. 19??; X Fatma Hn., d. 1906, Emin Efendi ile Fatma Hn. kızı.

1.1.4.1. Refik Bargu, d. 1940; X Behice Hn.

1.1.4.1.1. Nimet Hn., d. 1967

HALİFE II. ABDÜLMECİD EFENDİ AİLESİ

Hilafet müddeti: 1922-1924

Doğum: 30.5.1868 Dolmabahçe Sarayı

Vefatı: 23.8.1944 Paris / Fransa

Baba Adı: Sultan Abdülaziz Han

Anne Adı: Hayran-i dil Kadınefendi

Halife Abdülmecid Efendi'nin Zevceleri:

1. Şehsuvar BaşKadınefendi
2. Hayrunnisa II. Kadınefendi
3. Atiye Mehisti III. Kadınefendi
4. Bihruz Hanım Hazinedar

Çocukları:

1. Ömer Faruk Efendi (1898-1969)
2. Hatice Hayriye Ayşe Dürrişehvar Sultan (1914-2006)

Şehsuvar BaşKadınefendi Hazretleri

∞ 22 Aralık 1896

Künyesi:

Asıl Adı:

Soyadı:

Kökeni: Ubuh

Baba Adı:

Anne Adı:

Doğum:

Ölüm:

Şehsuvar Kadınefendi Ubuh kökenli olup, İstanbul'da ikamet eden bir Ubuh Bey'in kızıydı. Babasının sarayda görevli olduğu biliniyor ancak ailesi hakkında başka malumat yoktur. Bu sebeple İstanbul'da 2 Mayıs 1881 tarihinde dünyaya geldi.

Genç yaşta saraya verilmiş ve iyi bir eğitimden sonra 22 Aralık 1896 tarihinde Şehzade Abdülmecid Efendi ile evlenmiştir. 1898 senesinde Abdülmecid Efendi'nin tek oğlu Ömer Faruk Efendi'yi dünyaya getirmiştir.

Abdülmecid Efendi sayesinde piyano ve viyolon dersi alarak çok iyi piyano çalıyor ve iyi bir viyolonselist imiş.

Halifenin ünlü resimlerinden olan *Harem'de Goethe* adlı tabloda ebedileştirdiği kadın Şehsuvar Hanım'dır.

Çok güzel bir kadınmış, bal rengine çalan gözleri, uzun altın sarısı saçları varmış. Zamanla şişmanlayarak, halifenin portrelerinde zayıf olarak gösteriliyorsa da, bu resimler kadınefendinin zayıf olduğu yıllarda yapılmıştır.

Eşinin 1922 senesinde halife olmasından sonra Dolmabahçe Sarayı'nda ikamet etmeye başladı. Oğlu Ömer Faruk Efendi, Sultan Vahideddin Han'ın kızı Sabiha Sultan ile evlendi.

4 Mart 1924 tarihinde ailesi ile yurt dışı edildi. Saraya mahsus olmayan çarşaf kıyafeti ile sürgüne gitti. Evvela İsviçre daha sonra Fransa'da ikamet edip Paris'e yerleşti. Kocasının 1944 yılında vefat etmesinden bir sene sonra 1945 yılında kederinden öldü. Müslüman Bobigny Kabristanı'na defnedilmiştir.

Şehsuvar Kadınefendi'nin Aile Şeceresi

1. ?

1.1. Habibe Bedia Hn., X Memduh Okan

1.1.1. Mustafa Fehmi Okan; X Peykan Hn.

1.1.1.1. Can Okan, d. 1926, ö. 26.8.1985 (Yeniköy'de medfun); X Hatice Nagaş, Hasan Nagaş ile İnci Hn. kızı.

1.1.1.1.1. Şelale Okan

1.1.1.1.2. Yelda Okan

1.1.1.2. Tülin Hn.; X ? Arı

1.1.1.3. Sülün Hn.; X ? Tekçe

Hayrunnisa
II. Kadınefendi Hazretleri

∞ *18 Haziran 1902*

Hayrunnisa Kadınefendi de Ubuh kökenlidir. Bandırma Gönen'li olup 2 Mart 1876 tarihinde Gönen'de dünyaya geldi. Sarayda pek çok akrabası bulunduğundan oradaki bir halası tarafından saray hizmetine alındı.

İyi eğitim alarak 18 Haziran 1902 tarihinde Ortaköy Sarayı'nda Abdülmecid Efendi ile evlendi, ancak hiç çocuğu olmadı.

Çok iyi bir viyolonselist idi ve Abdülmecid Efendi portrelerinden birinde de viyolonu ile Hayrunnisa Kadınefendi'yi ebedileştirdi.

1924 senesinde eşi ile sürgüne gitti ve 3 Eylül 1936 tarihinde Nis'te sürgünde vefat etti.

Atiye Mehisti III. Kadınefendi Hazretleri

Atiye Akalsba

∞ 16 Nisan 1912

Künyesi:

Asıl Adı:

Soyadı:

Kökeni:

Baba Adı:

Anne Adı:

Doğum:

Ölüm:

Asıl adı Atiye'dir, saraya girdikten sonra adı Mehisti olmuştur. Atiye Mehisti Kadınefendi 27 Ocak 1892 tarihinde Adapazarı'na bağlı Yongalık köyünde dünyaya geldi. Babası Abaza beylerinden Akalsba Hacımaf Bey, annesi ise Safiye Hanım'dır.

Ailesi 93 Harbi'nde Abhazya'dan gelmiş ve Osmanlı topraklarına yerleşmiştir.

Kız kardeşleri Mihridil ve Mihrivefa Hanımlar ile saray hizmetine alındı. Uzun boylu, mavi gözlü açık kumral saçlı imiş, çok güzel bir kadınmış. Bu yüzden olacak Abdülmecid Efendi pek çok portresini yapmıştır. Abdülmecid Efendi'nin olduğu söylenir.

Abdülmecid Efendi ile 16 Nisan 1912 tarihinde Bağlarbaşı'ndaki köşkte evlendi. Düğünden iki sene sonra da Dürrişehvar Sultan'ı dünyaya getirdi. Küçük erkek kardeşi Fevzi Bey'i yanında sarayda büyütmüştür. Fevzi Bey'i Abdülmecid Efendi de kendi evladı gibi severmiş.

1924 senesinde eşi ile sürgüne gitti ve Abdülmecid Efendi'nin vefatına kadar yanında kaldı. Kocasının ölümünden sonra kızı ile oturdu. Dürrişehvar Sultan Haydarabad Nizami ile evli olduğundan Hindistan'da ikamet ediyordu. Sultan, eşinden ayrılınca Londra'ya yerleşti. Annesi de yanında idi.

Mehisti Kadın hemen hemen her yaz İstanbul'a kız kardeşlerini görmeye gelirdi ve onların yanında veyahut kızının satın aldığı evlerden birinde otururdu.

Atiye Mehisti Kadın Londra'da felç geçirdi ve 1964 senesinde orada vefat etti. Brookwook Müslüman Mezarlığı'na defnedildi. Kızı Dürrişehvar Sultan ise Londra'da 9 Şubat 2006 tarihinde vefat etti ve annesinin yanına defn edildi.

Akalsba Aile Şeceresi

Soyad Kanundan sonra: Aksima

1. Hacımaf Bey X Safiye Hn.

1.1. Atiye Mehisti Hf. bkz.

1.2. Zahide Hn., d. Yongalık 1894; X 1911 Abaza asıllı biri ile

1.2.1. Vahideddin Bey, d. 1912

1.2.2. Nadiye Hn., d. 1919

1.2.3. Fahreddin Bey, d. 1922

1.3. Kamil Aksima, d. Yongalık 1896, ö. 1963; X 1912 Şefia Hn. Tirşba, d. 1898, ö. 1978

1.3.1. Nazik Hn., d. 1912

1.3.2. Sadeddin Bey, d. 1920, ö. 19??; X Saadet Hn.

1.3.3. Sabiha Hn., d. ?.2.1925

1.3.4. Muzaffer Bey, d. ?.8.1928; X Şükran Hn.

1.4. Ayşe Mihridil Hn., d. 1898, ö. 1969; X ?.5.1926, Mehmet Rıfat Akyüz, ö. 1966

1.4.1. Semih Bey, d. 24.2.1928; X ?

1.4.2. Mümtaz Bey, d. 14.5.1930, ö. 2000; X Reka Hn.

1.5. Mihrivefa Hn., d. 1900, ö. 19??; X Hüseyin Hüsnü Alpbek, ö. 1955'ten önce

1.5.1. Cavit Bey, d. 25.5.1926; X ?

1.5.2. Muazzez Hn., d. 6.10.1928, ö. 200?

Behruze Bihruz Hanım

∞ 21 Mart 1921 ?

Künyesi:

Asıl Adı:

Soyadı:

Kökeni:

Baba Adı:

Anne Adı:

Doğum:

Ölüm:

Behruze, başka bir yazılışa göre Bihruz, Abdülmecid Efendi'nin zevcesi değil, hazinedarı idi. Ayşe Sultan hatıralarında Halife Abdülmecid Efendi'nin vefatını anlatırken Bihruz için "*Halifenin hazinedarı Bihruz Hanım*" diyor. Başka kaynaklarda da "*Hazinedar*" olarak geçiyor.

Halife Abdülmecid Efendi Behruze Hanım ile hiç evlenmemiş. Aralarında karı-koca münasebeti de olmamış. Behruze Hanım Abdülmecid Efendi'nin hizmetkârı olarak kalmış.

Behruze Hanım 24 Mayıs 1903 tarihinde İzmit'e bağlı bir Abaza köyünde dünyaya gelmiştir. Fakat ailesi hakkında hiçbir malumat mevcut değildir.

1948 senesinde sürgünden Türkiye'ye geri döndü ve İstanbul'da hayatını tamamladı. 1955'ten sonra vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA

Açba, Leyla, Prenses: *Harem Hatıraları*, İstanbul 2004

Ahmet Cevdet Paşa: *Cevdet Tarihi – 12 Cilt*, İstanbul 1309

Osmanoğlu, Şadiye, Prenses: *Hayatımın Acı ve Tatlı Günleri*, İstanbul 2000

Osmanoğlu, Ayşe, Prenses: *Babam Sultan Abdülhamid*, İstanbul 1994

Öztuna, Yılmaz: *Devletler ve Hanedanlar – Türkiye*, Ankara 1989

Saz, Leyla: *Saray ve Harem Hatıralarım*, İstanbul 1958

Uluçay, Çağatay: *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara 1992

Ünüvar, Safiye: *Saray Hatıralarım*, İstanbul 1964

Üstün, Hulusi: *Tarihi bir Yalan'ın Romanı "Son Ubıh"*, İstanbul 2004 (Makale)

Osmanoğlu, Ali Vasıb Efendi, Prens: Bir Şehzade'nin Hatıratı, İstanbul 2005

TEŞEKKÜRNAME

Liste alfabetiktir:

Açba, Mülkicihan (Saraylı, vefatı 1998)

Açba, Pervizfelek (Saraylı, vefatı 2001)

Açba, Dilbernok (Saraylı, vefatı 2004)

Açba, Dilruba Leyla

Açba, Edadil

Açba, Seniye

Açba, Nezih

Arıt, Muradiye

Arıt, Ruhidilber (Saraylı, vefatı 1997)

Aslan, Gülseren

Ateşoğlu, Türkan

Atığ, Gündeş

Barakay, İffet

Baras, Hikmet

Beaumont, Jeanine de

Bercel, Daria

Berki, Müzeyyen

Bostan, Jülide

Bostanoğlu, Zehra

Cankut, Güner

Çabalar, Tarık

Çabalar, İlayda
Çiftçi, Tulu
Çikot, Mahmut
Çikot, Pervin

Dadeşkeliani, Beatrice
Demir, Salih
Deringil, Alev

Eldem, Edhem
Emekvar, Burak
Emekvar, Numan
Emekvar, Vicdan

Fırat, Cemile

Geç, Gündüz
Gogen, Fikriye

Hatgil, Semiha

İnal, Feriha
İnal, Nihat
İncioğlu, Ufeyra

Jorjadze, Nino

Kalaycı, Mehmet
Kalaycı, Muazzez
Kap, Nevhiz (Saraylı, vefatı 1993)
Koç, Maksume
Koç, Ferhunde
Köseoğlu, Müfide

Lakar, Parla
Lakar, Mehmet Albus

Loğlar, Ziynet
Loğlar, Sementen (Saraylı, vefatı 1995)
Loğlar, Ramiz

Mamleev, Tarkan
Marşanavcı, Nuriye
Marşanavcı, Ömer

Nak, Yasemin
Nur, Hamit

Okçu, Serhat
Onur, Filiz

Pak, Ahmet
Paker, Nurgül
Pekşen, Mahi-enver (Saraylı, vefatı 1990)

Pektürk, Züleyha
Papşu, Murat

Richard, Daphne
Richard, James

Süleymangil, Nurettin
Sıvagil, Kamelya

Topcu, Şevki (Saraylı, vefatı 1993)
Tuna, Mahinur
Tüfekci, Mehmet
Türker, Aliye

Voçbe, Dilfüruz (Saraylı, vefatı 1997)

Wangue, Patricia
Waranjic, Osman

Yıldırım, Miyase
Yıldırım, Ali

Zavoğlu, Fikri
Zapoğlu, Zatıgül
Zatti, Dilbernaz (Saraylı, vefatı 1991)
Zepişoğlu, Zatıgül (Saraylı, vefatı 1999)

Osmanlı İmparatorluğu'nun saltanatı tam 600 yıl sürdü. Osmanlıya ait her şey çok konuşuldu. Padişahlar, savaşlar, fetihler, sadrazamlar, camiler, türbeler. Bazı kadın efendilerden de çok bahsedildi. Kösem Sultan, Hürrem Sultan gibi... Ama bunlar daha ziyade İmparatorluğun yükselme ve duraklama devrindeki kadın sultanlardı.

KADIN EFENDİLER
Harun Açba

Nedense Osmanlının son dönemi hakkında çok şey yazılıp konuşulsa da, bu dönemin Padişah eşleri hakkında fazla bilgi yoktur. Yazar Harun Açba; Sultan I. Abdülmecid, Sultan Abdülaziz, Sultan V. Murad, Sultan II. Abdülhamid, Sultan V. Mehmed Reşad, Sultan VI. Mehmed Vahideddin, Halife II. Abdülmecid Efendi'nin eşlerinin sadece hayatlarından değil ailelerinden de bahsederek, sözde alelade cariye olarak sıfatlanan bu kadınların gerçek geçmişlerini ifşa ediyor.

Osmanlının bu sancılı döneminde önemli rol oynayan Kadın Efendiler geçmişimize önemli bir kapı açıyor ve tarihimizi daha iyi anlamamızı sağlıyor.

9 789759 961091

20.00